

På toppmötet i Helsingfors i december 1999

En jämförande studie i läsbarhet, lexikogrammatiska drag och textbindning i
finländska och svenska EU-texter

Pro gradu-avhandling
i nordiska språk
Institutionen för språk- och
översättningsvetenskap
Tammerfors universitet
Augusti 2006

Kaisa Kulkki

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Pohjoismaiset kielet

KULKKI, KAISA: På toppmötet i Helsingfors i december 1999. En jämförande studie i läsbarhet, lexikogrammatiska drag och textbinding i finländska och svenska EU-texter.

Pro gradu -tutkielma, 91 s., liitteitä 2 kpl (2 s.)
Elokuu 2006

Pro gradu -tutkielma käsittelee Suomessa ja Ruotsissa ruotsin kielellä ilmestyneiden, Euroopan unionista kertovien tekstien luettavuutta, kieliopillista rakennetta ja sidoksisuutta. Tutkimusmateriaali koostuu neljästätoista tekstistä, joista seitsemän on laadittu Suomen ja seitsemän Ruotsin ulkoministeriössä. Tekstien tarkoituksena on kertoa objektiivisesti Euroopan unionista, sen hallintoelimestä, päätöksenteosta, politiikasta jne. jäsenmaiden kansalaisille. Lehtisiä on saatavissa mm. kirjastojen yhteydessä sijaitsevista Europe Direct -toimipisteistä, jollaisena esimerkiksi Suomessa toimii Eurooppa-tiedotus.

Tutkielman tavoitteena on selvittää kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten menetelmien avulla, eroavatko Suomessa ja Ruotsissa laaditut tekstit toisistaan, kuinka suurilla mahdollisilla erot ovat ja mistä ne johtuvat. Analyysin kohteina ovat tekstien luettavuus, kieliopillinen rakenne sekä sidoksisuus. Tutkimustuloksia verrataan aikaisempien tutkimusten tuloksiin, kun se on mahdollista. Suomessa ilmestyneet ruotsinkieliset tekstit ovat käännöksiä vastaavista suomenkielisistä teksteistä, mutta tekstejä ei käsitellä tutkimuksessa käännöksinä.

Tutkimustulokset osoittavat, että selvimmät erot suomalaisten ja ruotsalaisten tekstien välillä ovat niiden luettavuudessa. Analyysin perusteella voidaan todeta, että Suomessa ruotsiksi ilmestyneet tekstit ovat vaikealukuisempia ja ne voidaan luokitella hyvin vaikeiksi teksteiksi kun taas Ruotsissa ilmestyneitä tekstejä voidaan kuvailla vaikeiksi. Tämä johtuu tutkimuksen mukaan mm. siitä, että Suomessa ilmestyneissä teksteissä on käytetty enemmän pitkiä sanoja (vähintään seitsemän kirjainta) kuin ruotsalaisissa teksteissä. Eroja löytyy myös kieliopillisesta rakenteesta. Suomessa julkaistuissa ruotsinkielisissä teksteissä esiintyy useammin substantiiveja, adjektiiveista ja verbeistä muodostettuja substantiiveja sekä passiivimuotoja kuin Ruotsissa julkaistuissa teksteissä, jotka puolestaan sisältävät enemmän mm. adjektiiveja, verbejä ja sanoja, jotka päättyvät *-ande/-ende*-suffiksiin. Sidoksisuudessa suurimmat erot ovat tematiikassa, sillä Ruotsissa ilmestyneiden tekstien temaattiset sidokset ovat mm. hieman vahvempia ja lisäksi teksteissä siirrytään tiheämmin uuteen asiaan teemaa vaihtamalla kuin Suomessa ilmestyneissä teksteissä. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että varsinaisia suuria eroja Suomessa ja Ruotsissa ilmestyneiden tekstien välillä ei ole. Tästä huolimatta pienet erot kumuloituvat niin, että Ruotsissa ilmestyneitä tekstejä voidaan silti pitää kokonaisuutena helppolukuisempina ja ymmärrettävämpinä kuin vastaavia Suomessa ilmestyneitä tekstejä.

Avainsanat: luettavuus, kieliopillinen rakenne, sidoksisuus, tekstilingvistiikka

INNEHÅLL

1	INLEDNING	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och metod	2
1.3	Material	2
1.4	Begreppen text och bruksprosa	4
1.4.1	Definition av text	4
1.4.2	Definition av bruksprosa	4
1.5	Tidigare forskning	5
1.5.1	Läsbarhet och funktionell stilistik	5
1.5.2	Textlingvistik och textbinding	6
1.5.3	Svenskan och EU	7
2	LÄSBARHET	8
2.1	Definitioner av läsbarhet	8
2.2	Läsbarhetsforskning	10
2.2.1	Läsbarhetsformler och läsbarhetsindex	10
2.2.2	Kritik av läsbarhetsformler och lix.....	11
2.3	Lix i EU-texterna	14
2.3.1	Lixvärden.....	14
2.3.2	Meningslängd	16
2.3.3	Långa och överlånga ord	18
3	LEXIKOGRAMMATIK	21
3.1	Lexikogrammatik och lexikogrammatiska dimensioner	21
3.2	Lexikon	22
3.2.1	Substantiv	22
3.2.1.1	Substantivsamansättningar	24
3.2.1.2	Adjektivsubstantiv och verbalsubstantiv	26
3.2.2	Verb.....	30
3.2.2.1	Statiska och dynamiska verb.....	32
3.2.2.2	Passivformer och <i>man</i> -konstruktion	34
3.2.3	Adjektiv.....	37

3.2.4	Ord som slutar på <i>-ande</i> och <i>-ende</i>	40
3.3	Syntax.....	42
3.3.1	Fundamentlängd.....	42
3.3.2	Ettordsfundament.....	45
3.3.3	Topikaliseringsgrad och satsdelar i fundamentfält.....	46
4	TEXTBINDNING	48
4.1	Textbindning, koherens och kohesion.....	48
4.2	Referensbindning	49
4.2.1	Definition av begreppet referensbindning.....	49
4.2.2	Bindningstyper.....	50
4.2.3	Starka och svaga bindningar	56
4.2.4	Referensbindning i EU-texterna.....	57
4.2.4.1	Analysprinciper.....	57
4.2.4.2	Bindningstäthet	59
4.2.4.3	Bindningsstyrka	60
4.3	Tematik	61
4.3.1	Definition av begreppet tematik.....	61
4.3.2	Tematyper.....	63
4.3.3	Tematik i EU-texterna.....	66
4.3.3.1	Analysprinciper.....	66
4.3.3.2	Kopplingstäthet	67
4.3.3.3	Kopplingsstyrka	68
4.3.3.4	Kopplingsdynamik	69
4.4	Satskonnektion.....	71
4.4.1	Definition av begreppet satskonnektion	71
4.4.2	Konnektionstyper	72
4.4.3	Satskonnektion i EU-texterna	76
4.4.3.1	Analysprinciper.....	76
4.4.3.2	Konnektivtäthet.....	77
4.4.3.3	Konnektivtyper.....	78
5	SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION.....	80
	UNDERSÖKNINGSMATERIAL	86
	LITTERATUR	87
	BILAGOR	

TABELLER

Tabell 1. Lix, meningslängd och långa ord i texter av olika svårighetsgrad.....	11
Tabell 2. Värdena för beräkningen av lix.	15
Tabell 3. Procentandelen överlånga ord av alla ord.....	20
Tabell 4. Procentandelen substantiv av alla ord.....	22
Tabell 5. Procentandelen substantivsammansättningar av alla substantiv.	24
Tabell 6. Procentandelen adjektivsubstantiv av alla substantiv.....	26
Tabell 7. Procentandelen verbalsubstantiv av alla substantiv.	28
Tabell 8. Procentandelen verb av alla ord.	30
Tabell 9. Procentandelen statiska och dynamiska verb av alla verb.	33
Tabell 10. Procentandelen passivformer och <i>man</i> -konstruktioner av alla ord.	36
Tabell 11. Procentandelen omskriven passiv av alla passivformer.	37
Tabell 12. Procentandelen adjektiv av alla ord.....	38
Tabell 13. Procentandelen ord som slutar på <i>-ande</i> eller <i>-ende</i> av alla ord.....	41
Tabell 14. Den genomsnittliga fundamentlängden.	43
Tabell 15. Procentandelen ettordsfundament av alla fundament.	45
Tabell 16. Procentandelen fundament som saknar subjekt av alla fundament.	46
Tabell 17. Procentandelen adverbial, objekt och predikativ av alla fundament.	47
Tabell 18. Bindningstyperna.....	56
Tabell 19. Bindningstätheten.	59
Tabell 20. Bindningsstyrkan.	60
Tabell 21. Kopplingstätheten.....	67
Tabell 22. Kopplingsstyrkan.....	68

Tabell 23. Kopplingsdynamiken.....	70
Tabell 24. Konnektivtätheten.....	77
Tabell 25. Konnektivtyperna.....	79
Tabell 26. De genomsnittliga andelarna olika konnektivtyper.....	79

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

År 1995 anslöt sig Finland och Sverige till Europeiska unionen. Medlemskapet i unionen har medfört inte bara politiska, ekonomiska och samhällsliga utan också språkliga förändringar. Medlemskapet utpekats ofta som ett hot mot små språk som svenska och finska men eftersom EU har som mål att bevara Europas språkliga mångfald och eftersom alla medlemsländernas officiella språk också är officiella språk i EU används t.ex. svenska numera i större omfattning i ett internationellt sammanhang än tidigare (Melander 2000a: 7-9).

För att sprida objektiv information om EU upprättades ett nätverk *Info Point Europe* (IPE) år 1991 (Internetkälla 1). IPE var auktoriserat av Europeiska kommissionen och hade som uppgift att hjälpa dem som sökte information om EU att hitta svar på sina frågor (Internetkälla 1). I dag kallas nätverket för *Europe Direct*. Dess lokala informationscenter fungerar som ”kontaktyta mellan medborgarna och EU på lokal nivå” (Internetkälla 2). Till sin uppgift har Europe Direct bl.a. att hjälpa människor i EU-länderna att få information, råd och svar på frågor om EU:s institutioner, lagstiftning, politik och finansieringsmöjligheter samt hjälpa EU:s institutioner att sprida information. Därtill ska nätverket aktivt stimulera en regional och lokal debatt om EU och dess politik (Internetkälla 2).

IPE hade sammanlagt över 140 kontor över hela EU men efter utvidgningen år 2004 har antalet informationscenter ökat. I Finland heter informationscentret Europainformationen och det har 20 kundservicekontor närmast på landskapsbiblioteken runt om i landet (Internetkälla 3). Europainformationen ingår som en enhet i utrikesministeriets informations- och kulturavdelning. I Sverige finns det 23 kontor (Internetkälla 4). T.ex. i Stockholm finns kontoret på stadsbiblioteket.

I denna pro gradu-avhandling granskar jag sådana texter om EU som är utarbetade och distribuerade av IPE-kontoren i Finland och i Sverige. Även om Finland och Sverige har varit medlemmar i EU i drygt tio år finns det ännu få undersökningar om svenskan i sådana här texter.

1.2 Syfte och metod

Syftet till min pro gradu-avhandling är att genom jämförelser av vissa språkliga egenskaper utreda om finländska och svenska EU-texter skiljer sig från varandra när det gäller läsbarhet, lexikogrammatiska drag och textbindning. Jag har också som mål att klarlägga hur stora eventuella skillnaderna är och varför sådana uppstår.

Metoden i denna pro gradu-avhandling är både kvantitativ och kvalitativ. Läsbarheten i undersökningsmaterialet beräknar jag med en läsbarhetsformel utvecklad av C. H. Björnsson (1968). Denna är den vanligaste läsbarhetsformlen även om den har kritiserats av flera forskare. Den del som handlar om lexikogrammatiska drag i materialet är starkt kvantitativ eftersom jag anser att procentandelar olika språkdrag ger en objektivare bild av eventuella skillnader och likheter mellan de svenska och finländska texterna än verbala beskrivningar ensamma. Som utgångspunkt har jag här den analysmodell som Lennart Hellspong och Per Ledin beskriver i sin bok *Vägar genom texten* (1997). Den sista delen i avhandlingen behandlar textbindning både kvalitativt och kvantitativt. Jag använder här de analysmodeller som Per Ledin presenterar i sin stencil *Räknelära i stilistik* (1991).

1.3 Material

Materialet i min undersökning består av sju finländska *infoblad* och sju svenska *faktablad* som handlar om EU. De är utarbetade i Finland och i Sverige för att ge objektiv information om EU till dem som vill veta mer om sitt hemlands EU-politik eller om aktuella EU-frågor. I Finland utarbetas infobladen av utrikesministeriets press- och kulturavdelning och i Sverige ansvarar utrikesdepartementets press- och informationsenhet för utarbetandet av faktabladen. Målgrupp är allmänheten i resp. land.

Jag har slumpmässigt valt de infoblad och faktablad som jag undersöker. Bland finländska infoblad har jag valt *EU:s säkerhets- och försvarspolitik och VEU*, 1/2000 (text FA, tre sidor), *Öppenhet och handlingars offentlighet*, 10b/1997, uppdaterat 11/2002 (text FB, tre sidor), *Med målet ställt på medlemskap i EU. Ungern hör till eliten bland EU-kandidaterna*, 1b/2001 (text FC, sju sidor), *Relationerna mellan EU och Turkiet*, 3b/1999, uppdaterat 8/2000 (text FD, fyra sidor), *Med målet ställt på medlemskap i EU. Ett homogent samhälle är en stor utmaning för Lettland*, 3b/2001 (text FE, åtta sidor), *EU-delfinansiering inom regional- och strukturpolitiken*, 2/2000 (text FF, fem sidor) och *Subsidiaritetsprincipen*, 6/1999 (text FG, tre sidor). Författaren anges i FC och FE och översättaren i FD medan namnet på författaren och översättaren saknas i de övriga infobladen. Infobladen består av ett varierande antal A4-sidor där texten är uppdelad i

två spalter. På den första sidan står påskriften *infoblad*, rubriken, Europainformationens kontaktuppgifter samt dess logo som består av fem stjärnor och ett frågetecken på en mörkblå fyrkant. Ofta ges information om Europainformationens regionala service på den sista sidan. I FC och FE finns det tabeller och faktarutor och i FF finns det både en ordlista, tabeller och kartor. Som bilaga 1 ingår den första sidan av FA som exempel i detta arbete.

Bland svenska faktablad har jag slumpmässigt valt *Regeringen och EU-arbetet*, 5/2000 (text SA), *Europeiska unionens utvecklingssamarbete*, 12/2001 (text SB), *Regeringskonferens om framtidens EU*, 9/2000 (text SC), *Effektiv krishantering utmaning för EU*, 8/2000 (text SD), *EU:s asyl- och migrationspolitik*, 14/2001 (text SE), *EU:s inre marknad*, 11/2001 (text SF) och *Utvidgningen högst på EU:s dagordning*, 10/2000 (text SG). Till skillnad från de finländska infobladen med flera sidor består de svenska faktabladen endast av en A4-sida som har text på båda sidor i två spalter. På den första sidan finns en mörkblå fyrkant där det står *EU info* under regeringskansliets logo med tre kronor. Under fyrkanten står det *Faktablad om EU-samarbetet* samt faktabladets nummer och publiceringsmånad. Fyra faktablad har en eller två faktarutor och i slutet av varje faktablad ges kontaktuppgifter till utrikesdepartementets press- och informationsenhet. I stället för namnet på författaren anges bl.a. namnet på redaktören. Som bilaga 2 ingår den första sidan av SB som exempel.

Att undersökningsmaterialet består av texter som är publicerade i slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet beror på att jag samlade in materialet år 2003 då jag studerade vid Uppsala universitet och började skriva min seminarieuppsats. I Sverige publicerades då inte längre faktablad utan Regeringskansliet hade börjat ge ut ett nyhetsbrev kallat *EU-rapport* som emellertid mest liknar en tidskrift med flera kortare artiklar. Jag ville ha material som skulle likna de finländska infobladen så mycket som möjligt och valde därför att analysera faktabladen som distribuerades ännu år 2003 på de svenska IPE-kontoren.

I fortsättningen hänvisar jag med ordet *infoblad* till de finländska texterna och med *faktablad* till de svenska texterna. Jag använder på motsvarande sätt ordet *svensk* endast om faktabladen och syftar med ordet *finländsk* på att texterna i fråga är utarbetade i Finland på svenska. Även om alla infoblad troligen är översatta från finska till svenska behandlas de emellertid inte som översättningar.

1.4 Begreppen text och bruksprosa

1.4.1 Definition av text

Texter är något som alla känner till men som är svåra att ge en kort definition av. Lennart Hellspong och Per Ledin (1997: 30-38) definierar begreppet *text* med hjälp av sju egenskaper. Enligt deras uppfattning är en text för det första *kommunikativ*, dvs. den är en form av tilltal från en sändare till en mottagare. Kommunikationen mellan sändaren och mottagaren sker genom de tecken som texten består av. Tecknen har två sidor varav *uttryckssidan* är tecken som är tryckta på papper medan *innehållssidan* bär tanken som sändaren vill förmedla.

För det andra är texten *intentionell*, avsiktlig. När sändaren skriver en text har han ett syfte, han vill kommunicera någonting till mottagaren och bli uppfattad och förstådd. Ibland misslyckas sändaren i kommunikationen och mottagaren förstår inte budskapet men mottagaren kan också använda texten annorlunda än som var avsett. Texten består för det tredje av ord som ju bildas av bokstäver. Texten är således *verbal*. Orden har vid sidan av sin betydelse också en speciell referens som pekar ut en enskild individ av sin art.

Den fjärde egenskapen hos texten är *stabilitet*. Stabiliteten skiljer texter från t.ex. muntliga yttranden eftersom texterna i princip är färdiga och opåverkbara när man tar mot dem. Att texten är stabil medför att den ofta har en objektivare och opersonligare karaktär än talet. För det femte är texten *koherent* vilket betyder att den är sammanhängande. En koherent text innehåller ofta språkliga signaler som berättar hur meningar i texten hänger ihop. Texten är även hierarkiskt uppbyggd vilket betyder att det finns olika nivåer som är överordnade eller underordnade varandra. Texten är också *konventionell* eftersom den följer vissa vedertagna normer och regler vilka oftast är oskrivna och omedvetna. Slutligen är texten *kreativ*. Texten har således ett skapande inslag och innehåller alltid något som skiljer den från andra texter av samma slag.

1.4.2 Definition av bruksprosa

Hellspong och Ledin (1997: 14) samt Westman (1974: 11-12) konstaterar att nyttobetonad litteratur kan delas in i *sakprosa* och *bruksprosa*. Enligt Hellspong och Ledin (1997: 14, 16) förmedlar sakprosa sakförhållanden och den kännetecknas av en nyktert saklig inriktning medan bruksprosa används för praktiska ändamål. Bruksprosa vill sätta läsaren i stånd att göra något. Margareta Westman (1974: 12) konstaterar för sin del att begreppet sakprosa tycks ange textens

syfte och beteckna ett relativt avancerat språk medan med begreppet bruksprosa avses språk i praktisk funktion. Westman citerar Sture Allén som anser att sakprosans, dvs. den s.k. objektiva prosans, variationsbredd är mindre än bruksprosans som kan ha såväl informativa som emotiva och agitativa element.

Sakprosa kan enligt Englund m.fl. (2003: 42) definieras intensionellt, dvs. efter sina utmärkande egenskaper. Sakprosa är således en särskild stil eller en särskild texttyp med faktaförmedling som uppgift och som oftast förknippas med ord som *objektiv*, *neutral* och *opersonlig*. Englund och Svensson (2003: 62-63) urskiljer tre huvudsakliga funktioner för sakprosatexter. För det första upprätthåller de ett samhälles eller sociala gruppers kollektiva minne genom att bevara information. I dag finns det emellertid andra former som också bevarar det kollektiva minnet, nämligen filmer och olika slags tv-produktioner. För det andra normerar och reglerar sakprosatexter samvaron mellan samhällsmedlemmarna eftersom lagar och andra juridiska texter är typiska sakprosaformer. Som tredje funktion har sakprosatexter att förmedla kunskap. Denna funktion har blivit allt viktigare under de senaste årtiondena.

Några allmängiltiga kriterier på bruksprosa i Westmans undersökning passar bra på infobladen och faktabladen i min undersökning. Westman (1974: 12-13) kräver att texten vänder sig till många okända läsare som inte socialt eller utbildningsmässigt bildar en enhetlig grupp och som är olika vana vid att läsa eftersom ”kraven på språklig klarhet och på presentation av innehållet är särskilt stora i sådana texter”. Bruksprosatexterna bör också vara informativa och ha som mål att meddela information om faktiska företeelser eller förhållanden i stället för att vara kommenterande eller agitativa. Texterna i mitt material uppfyller dessa kriterier eftersom de är främst både informativa och avsedda för alla som intresserar sig för EU-frågor.

1.5 Tidigare forskning

1.5.1 Läsbarhet och funktionell stilistik

Inom läsbarhetsforskningen vill man ta reda på vad som gör texter svåra eller lätta att förstå och hur man kan jämföra svårighetsgraden hos olika texter. I Sverige har *läsbarhet* undersökts mycket och den troligen mest kända forskaren i ämnet är C. H. Björnsson. Hans bok *Läsbarhet* (1968) presenterar en läsbarhetsformel med vilken en texts svårighetsgrad kan beräknas. Jag återkommer till formeln i kapitel 2.2.1. En annan läsbarhetsformel är utarbetad av Birgit Vall-

hov (1970). Denna modell behandlas närmare i samband med kritiken av Björnssons metod i kapitel 2.2.2.

Utöver Björnsson och Vallhov har även Christer Platzack undersökt läsbarhet. Platzack (1973b) betraktar läsbarheten ur psykolingvistisk synvinkel med hjälp av faktorer som en texts språk, typografi och innehåll samt läsaren och hans förståelse och ansträngning. Britt-Louise Gunnarsson (1982: 84), som har utvecklat begriplighetsteori, anser att man måste sätta in texten i sitt kommunikationssammanhang för att kunna beskriva en djupare förståelse.

En stor del av denna avhandling baserar sig på kvantitativa undersökningar av lexikogrammatiska drag vilka presenteras i kapitel 3. Den forskningsgren som handlar om dessa drag kallas för *funktionell stilistik* eller *grammatisk textanalys*.

Margareta Westman (1974) har gjort en mycket omfattande kvantitativ undersökning av bruksprosatexter genom att analysera meningar, ordklassfördelning, ordförråd och syntax. Med Tor G Hultman (1977) har hon vidareutvecklat metoden och undersökt bl.a. ordklassfördelning och syntax i texter som gymnasister har skrivit. Resultaten jämförs med Westmans resultat rörande bruksprosa. Jan Svensson (1993) har för sin del forskat i språkförändringar i den politiska offentligheten. Hans undersökningsmaterial består bl.a. av riksdagsanföranden och nyhetsartiklar som han har analyserat för att få veta hur offentliga samtal har förändrats från 1940-talet till 1980-talet. Han har t.ex. räknat genomsnittlig meningslängd, antal bisatser och ordklassfrekvens samt genomsnittlig ordlängd i texterna.

Marianne Nordman (1992) koncentrerar sig på svenskt fackspråk i sin undersökning *Svenskt fackspråk* och kartlägger bl.a. ordklassfördelning, meningslängd och textbindning i t.ex. lingvistiska och juridiska texter. Hennes undersökningar (ibid. 252) visar att typiska drag i fackspråkliga texter är förkärlek för presens och passiv samt en speciell användning av verbalsubstantiv, particip och adjektiv. Björn Melander (1987) har analyserat populärvetenskapliga texter och räknat ut bl.a. ordklassfördelning. Han konstaterar att de populärvetenskapliga texterna kännetecknas av nominal stil som beror på höga andelar substantiv, prepositioner och particip (ibid. 177).

1.5.2 Textlingvistik och textbindning

Som läsbarhetsforskning är också *textlingvistik* en relativt ny forskningsgren. Textlingvistikens mål är kort sagt att ”finna, beskriva och förklara de regler och principer som gäller för texter” (Larsson 1978: 12). I Sverige fick textlingvistiken sin början på 1970-talet då det publicerades några grundläggande böcker om textlingvistiken och om *textbindning* som är ett huvudområde

inom textlingvistik. Textbindningen handlar om textinterna sammanhangsmekanismer som bygger upp texters sammanhang tillsammans med textens funktion i kontext (Nyström 2001: 10). Nils Erik Enkvists artikel *Några textlingvistiska grundfrågor* (1974) introducerade forskningsgrenen i Sverige och skapade svenska motsvarigheter till engelska grundbegrepp i textbindningen. En annan tidig forskare inom textbindningen är Gunnel Källgren som vidareutvecklar Enkvists tankar om textbindning och skapar en analysmodell för textbindning i sin doktorsavhandling *Innehåll i text* (1979).

Ett slags centrum för textlingvistik har under de senaste årtionden varit Uppsala universitet i Sverige där det t.ex. har publicerats flera doktorsavhandlingar inom ämnet. Björn Melander (1991) beskriver i sin undersökning innehållsmönster inom svenska facktexter och Harry Näslund (1991) riktar sitt intresse mot referens och koherens i svenska facktexter. Han försöker förklara skillnader mellan texter när det gäller olika referensbindningars frekvens med hjälp av förhållanden i texten och den yttre kontexten (Näslund 1991: 20). Mer om textbindning har Catharina Nyström skrivit. Hennes doktorsavhandling (2000a) handlar om gymnasisters skrivande och hon undersöker bl.a. hur olika elevers skrivande skiljer sig åt när det gäller textlängd, ordvariation, textgenrer och referensbindning m.m. Nyström har också utvecklat en analysmodell för referensbindning (2000b) och beskrivit olika slags textbindningsmekanismer (2001). Dessa forskare koncentrerar sig närmast på referensbindning som Hanna Sofia Öberg (1997) också gör. Hon har undersökt referensbindning i elevtexter och utvecklat en modell för analys av referensbindningsrelationer särskilt i dem. Som utgångspunkt har hon Källgrens modell.

Vid sidan av Nyström intresserar också bl.a. Heikki Meriläinen och Per Ledin sig för gymnasisters och elevers skrivande men de fäster uppmärksamhet vid satskonnektion i stället för referensbindning. Meriläinen (1997) undersöker finska abiturienters texter för att få fram vilken vikt och roll t.ex. konnektorer har för textstrukturering. Ledin (1998) använder konnektionsanalys för att kartlägga hur elever använder konnektiver på låg- och mellanstadiet. Wikborg och Björk (1989) ser på sammanhang i text ur en annan synvinkel och undersöker vilka typer av sammanhangsbrister det förekommer. En inspirationskälla för de svenska forskarna har ofta varit M. A. K. Halliday och Ruqaiya Hasan vars bok *Cohesion in English* (1990) har påverkat deras tänkande. Boken publicerades för första gången år 1976.

1.5.3 Svenskan och EU

Innan Sverige blev medlem av Europeiska unionen intresserade sig såväl Ulf Teleman (1992) som Jan Svanlund och Margareta Westman (1991) för svenskans ställning i ett integrerat Europa. Teleman ger svenskans ställning som exempel på hur ett språk kan försvagas när det drabbas t.ex. av

påverkan från andra språk eller av förlust av funktionsdomäner och begrundar hur svenskans framtid ser ut när den europeiska integrationen fortskrider. Svanlund och Westman behandlar frågan om svenskans framtid ur samma synvinkel som Teleman. Svanlund och Westman kräver att svenskans ställning inte får allvarligt försvagas och att nyskapandet av ord och annan påverkan på svenskan bevakas. Också Melander (1997) tar ställning till de små språkens ställning i EU.

Speciellt mycket har man undersökt var och hur svenskan används inom EU:s olika institutioner. Melander har bl.a. utrett vilka språk de svenska medlemmarna i Europaparlamentet och de svenska departementstjänstemännen använder i både tal och skrift i sitt arbete (2000b) samt vilka ord som är frekventa i de svensktalande parlamentarikernas tal i Europaparlamentet (2003). Översättningar till svenska har undersökts bl.a. av Håkan Edgren (2000, 2001) och Lars-Johan Ekerot (2000).

Med tanke på min undersökning handlar de intressantaste men tyvärr relativt fåtaliga undersökningarna om EU-information på svenska. I Sverige har Karin Sheikhi (1998) jämfört s.k. vitböcker med svenska regeringspropositioner och hittat vissa olikheter bl.a. i meningslängd mellan dem. I Finland har Kristina Nikula studerat såväl EU-metaforik (2000a) som nybildningar i EU-texter (2000b) men även den textuella strukturen i utrikesministeriets infoblad (2001). Andra undersökningar om EU-texter är pro gradu-avhandlingar av Karita Katto (2002) och Johanna Koivisto (2002). Katto granskar bl.a. svårighetsgrad och nybildningar i en finlandssvensk EU-broschyr medan Koivisto har undersökt svårighetsgrad, abstraktionsgrad, bildernas funktion osv. i EU-reportage i svenskspråkiga morgontidningar i Finland och i Sverige. Avhandlingarna representerar också den funktionella stilistiken eftersom de använder dess metoder för att undersöka texter.

Carol Henriksen (1990, 1992) har undersökt hur den danska som skrivs och talas i EU-sammanhang skiljer sig från den danska som annars används i Danmark. Hennes undersökningar hjälper till att förstå skillnader också mellan svenskan i EU-sammanhang både i Sverige och i Finland.

2 LÄSBARHET

2.1 Definitioner av läsbarhet

Många forskare har försökt definiera begreppet *läsbarhet* men det råder fortfarande viss oenighet om dess betydelse. En flitigt citerad definition i forskningslitteraturen är den definition som

C. H. Björnsson ger i sin berömda bok *Läsbarhet* (1968: 13): ”läsbarheten är summan av sådana språkliga egenskaper hos en text, vilka gör den mer eller mindre svårtillgänglig för läsaren”. Till de språkliga egenskaper han syftar på hör bl.a. ordens abstraktionsgrad och personanknytning, deras svårighetsgrad, längd, frekvens och stavelseantal samt meningarnas längd och komplexitet (ibid. 17). Björnsson kallar dessa för *läsbarhetsfaktorer*. På en texts lätt- eller svårtillgänglighet inverkar därtill typografiska och andra yttre egenskaper som t.ex. layout, radlängd, stil och bilder (ibid. 14).

Björnsson (1968: 17-18) betonar att adjektivet *läsbar* inte bara betyder *lätt* eller *bra*. En läsare kan uppleva en text som lätt medan en annan läsare tycker att den är för svår. En lätt text är inte nödvändigtvis bra eller en svår text dålig. Ur Björnssons synvinkel är en dålig text nämligen en text som författaren inte har anpassat till läsekretsen eller en text som författaren har skrivit på ett alltför enkelt språk. Ett alltför enkelt språk medför ofta enligt Björnsson att författaren inte lyckas med att uttrycka allt som läsekretsen vill få veta.

Christer Platzack (1973b: 9, 18) accepterar Björnssons definition av läsbarhet men tillägger att läsaren snabbt skall begripa en text för att kunna kalla den för läsbar. Hans uppfattning är dock att utöver språket som Björnsson tar upp även minst två andra faktorer påverkar läsbarheten, dvs. hur lätt eller svår texten är att läsa (Platzack 1974: 150-151, 1973b: 18-19). Faktorerna är textens innehåll och typografi. Om läsaren vet mycket om ämnet som texten handlar om kan texten kännas lätt att läsa, men om ämnet är helt främmande och tankegångarna nya tvingas läsaren att anstränga sig för att förstå innehållet och han upplever samtidigt texten som svår. När det gäller typografin kan olika tryckstilar, radlängder och andra yttre egenskaper spela en roll vid läsningen. Platzack (1973b: 17) anser ytterligare att läsbarhet ”i första hand är en intressant egenskap hos texter vars primära syfte är att förmedla information. För sådana texter gäller att de skall ge den intresserade läsaren maximal information mot minimal ansträngning.”

Teleman m.fl. (1973: 1) definierar läsbarheten med tre kriterier på en lättläst text:

- 1) det går fort att läsa den,
- 2) det går lätt att begripa den och
- 3) läsaren har en känsla av att texten är lättläst.

Som Platzack anser också Teleman m.fl. att läsbarheten innefattar den språkliga utformningen, innehållets art och mängd samt typografin. Teleman m.fl. (1973: 1) påpekar emellertid att en texts värde inte beror på dess läsbarhet. Viktigare är textens förmåga ”att göra läsaren intresserad, att göra så att läsaren minns innehållet, att ge läsaren en intellektuell eller känslomässig upplevelse, att väcka läsaren till en meningsfull handling etc.”.

2.2 Läsbarhetsforskning

2.2.1 Läsbarhetsformler och läsbarhetsindex

Läsbarhet har utforskats mer konsekvent sedan 1800-talet men en *läsbarhetsformel* publicerades först i början av 1920-talet i USA (Platzack 1974: 153-156). Läsbarhetsformeln är en statistisk metod som används för att värdera en text på skalan från lättläst till svårläst. Formeln försöker s.a.s. berätta hur en genomsnittsläsare upplever och värderar texten.

Enligt Platzack (1974: 153) skapades läsbarhetsformler för att man snabbt och effektivt skall kunna mäta hur svårläst en text är. Målet var att hitta språkliga faktorer som var lätta att räkna och som var goda symptom på att en text är svår. Denna riktning inom läsbarhetsforskningen kallas för *symptommetod* eftersom den inte försöker förklara *varför* en text är svår utan bara gradera den med hjälp av ett objektiva mått (Liljestränd 1993a: 115). Den andra riktningen, *orsaksmetoden*, har ett annat mål. I motsats till symptommetoden vill orsaksmetoden hitta faktorer som direkt är orsak till svårigheterna i olika texter. Orsaksmetoden tar också hänsyn till den semantiska nivån vid sidan av de språkliga och grammatiska orsakerna (Platzack 1974: 153; Liljestränd 1993a: 116). I sin bok *Språket och läsbarheten* sammanfattar Platzack (1973b: 123) hur symptommetoden och orsaksmetoden skiljer sig från varandra så här:

Symptomen ger oss en hygglig uppfattning om hur svår en text är att läsa; om vi vill gradera ett antal texter efter läsbarhet är det mest ekonomiskt att använda någon läsbarhetsformel, som *lix* eller LOM. Men skall vi kunna hjälpa författaren att skriva läsbart, så måste vi ha kunskap om vad det är i själva språket som gör texten svårläst.

Symptommetoden sysslar som sagt med olika slags läsbarhetsformler. Läsbarhetsformlerna kombinerar språkliga faktorer som spelar en roll för svårigheten hos texter och som oftare förekommer t.ex. i svåra än i lätta texter (Platzack 1974: 153, 156). Vanliga språkliga faktorer i läsbarhetsformlerna är enligt Gunnarsson (1982: 77) bl.a. antal olika ord, ovanliga ord efter frekvensordlista, antal ord per mening samt antal bisatser per mening men de bästa läsbarhetsformlerna kombinerar en ordfaktor och en meningsfaktor. Med ordfaktorn mäts svårigheten i textens ordförråd medan meningsfaktorn används för att mäta den syntaktiska komplexiteten hos textens meningar (Platzack 1974: 157).

En av de läsbarhetsformler som kombinerar en ordfaktor och en meningsfaktor är Björnssons *läsbarhetsindex* (Björnsson 1968). Läsbarhetsindex, som oftast kallas för *lix*, bygger på faktorerna långa ord och meningslängd och beräknas med följande formel (Björnsson 1968: 46-47):

$$\text{lix} = \text{meningslängd} + \text{långa ord.}$$

Meningslängden i formeln står för den genomsnittliga meningslängd som man räknar genom att dela antalet ord i en text med antalet meningar i denna. Med långa ord menas procenttalet ord som har fler än sex bokstäver. Detta antal räknar man ut genom att dela antalet långa ord med hela antalet ord i texten och genom att därefter multiplicera siffran med 100. När meningslängden och procenttalet långa ord läggs ihop fås den summa som kallas för lix.

Enligt Björnsson (1968: 67-68) är huvudregeln för ordräkningen att text, tal och förkortningar räknas men inte interpunktionstecken. T.ex. räknas året *1968* och förkortningen *SAS* som ett ord medan decimaltalet *34,72* räknas som två ord och förkortningen *osv.* som tre ord. I osäkra fall är det uttalet som avgör hur många ord ett uttryck har. Vid meningsräkningen avgör stor bokstav och en mening står således mellan stor bokstav och punkt, fråge- eller utropstecken. Ord med fler än sex bokstäver klassas som långa. Det betyder att ett ord med sex bokstäver som *mamman* räknas som kort medan ett ord med sju bokstäver som *stället* räknas som långt. Vid tveksamma fall avgör uttalet. I uttryck som *fram- och baksida* räknas både *fram-* samt *och* som korta medan *baksida* räknas som ett långt ord.

Med en *lixtolk* kan man relatera sina resultat till andra texter med lixvärden och beskriva dem verbalt. Björnsson (1968: 133) har delat in lixvärdena i fem skalsteg som med sina benämningar framgår av tabell 1. Tabellen visar också vilka värden för meningslängden och procenttalen långa ord som motsvarar ett visst lix enligt Björnssons undersökning:

Tabell 1. Lix, meningslängd och långa ord i texter av olika svårighetsgrad.

svårighetsgrad	lix	meningslängd	långa ord
Mycket lätt	20	9	11
Lätt	30	13	17
Medelmåttig	40	16	24
Svår	50	19	31
Mycket svår	60	22	38

Av tabellen framgår att texter med t.ex. lixvärdet 40 vanligen har genomsnittligt 16 ord per mening och 24 % av alla ord i texten är långa. Björnsson (1968: 90) kallar alla texter som t.ex. har lix från 25 till 34 för lätta, från 35 till 44 för medelmåttiga osv.

2.2.2 Kritik av läsbarhetsformler och lix

Olika läsbarhetsformler och lix har kritiserats av flera forskare. Ibland har kritiken varit t.o.m. hård. Gemensamt för kritiken är att den mest riktas mot läsbarhetsforskningens metoder och faktorer som används vid mätningen.

En som har kritiserat läsbarhetsformlerna i sig är Gunnarsson (1982). Enligt Gunnarsson (1982: 76-80) har läsbarhetsforskningen syftat till att få fram ett generellt kvantitativt mått som kan appliceras på alla texter för att avgöra hur svår en text är att läsa. Det betyder m.a.o. att forskningen har anknutits varken till psykologiska eller lingvistiska teorier utan den har varit till stor del ateoretisk. I läsbarhetsforskningen har enligt henne inte tagits hänsyn till de drag som har med läsaren, lässituationen eller texten att göra. Detta leder till att det fattas sådana faktorer som rör textbindning och disposition i läsbarhetsformlerna. Vidare invänder Gunnarsson mot att forskarna bara sällan har diskuterat vad förståelse egentligen är. För Gunnarsson motsvarar läsbarhet en ytlig förståelse som bör hållas isär från begriplighet som för sin del bör reserveras för textegenskaper som påverkar den djupare textförståelsen.

Källgren (1979: 28) anser att det alltid är både formella och innehållsliga egenskaper som påverkar hur svår eller lätt en text är att läsa. Därför kritiserar hon läsbarhetsforskningen för att den inte beaktar innehållets betydelse i texterna och hon anser t.o.m. att läsbarhetsmätningar nästan kan hållas för värdelösa om de inte på något sätt kan anknytas till innehållet i texterna. Källgren medger ändå att det är svårare att mäta innehållet än att räkna t.ex. antalet långa ord och att de formella läsbarhetsmått är nödvändiga. De formella läsbarhetsmått borde således utvecklas liksom metoder för att mäta innehållet (ibid. 30).

Platzack förespråkar orsaksmetoden i stället för symptommetoden vid läsbarhetsforskningen och kritiserar läsbarhetsformlerna för att de inte förklarar varför vissa faktorer är så användbara vid bedömningen av svårighetsgraden. Enligt Platzack (1974: 161) har läsbarhetsformlerna tre viktiga begränsningar:

- 1) formlerna mäter endast stilen i texten, inte innehållet eller typografin även om dessa också påverkar läsarens förmåga att tillgodogöra sig en text,
- 2) formlerna mäter bara svårigheten hos stilen även om stilen har flera andra viktiga funktioner, som t.ex. förmågan att skapa stämning eller skapa dramatisk effekt, och
- 3) formlerna mäter inte svårigheten hos stilen perfekt och mäter inte heller god stil eftersom en text som enligt läsbarhetsformlerna är lättläst inte nödvändigtvis är också välskriven.

Platzack (1974: 161) påpekar ändå att läsbarhetsformlerna trots allt kan berätta med hög grad av säkerhet om en text är lättläst eller inte. För honom är läsbarhetsformlerna "ett snabbt och relativt säkert hjälpmedel bredvid andra hjälpmedel" när man vill få veta om texten passar för en viss grupp av läsare. Platzack (1973b: 13) anser emellertid att författaren inte får hjälp när man endast försöker hitta symptom på svårigheten hos texterna. Först då man kommer åt orsakerna bakom symptomen kan författaren få ledning i hur han skall kunna skriva mer lättlästa texter. Platzack (1973a: 103) konstaterar ytterligare att det är omöjligt att fastställa om det är meningslängden i sig som påverkar läsförmågan eller den ökade syntaktiska komplexiteten hos längre meningar.

En svaghet hos lix är enligt Platzack (1973a: 114) att det inte tar hänsyn till textens förmåga att skapa läsmotivation, dvs. förmågan att locka läsaren att börja läsa texten. Han anser att ”ju mer motiverade vi är att läsa en viss text desto svårare kan texten vara utan att lässvårigheter uppstår” (Platzack 1974: 152). Vid sidan om motivation inverkar också läsarens läsförmåga och ämneserfarenhet på hur svårt det är att läsa en viss text (Platzack 1974: 151-152).

Lix har också kritiserats hårt av Westman (1971). Hon fäster uppmärksamhet på det att en mening för Björnsson är samma sak som ett huvudsatskomplex, dvs. antingen en huvudsats eller en huvudsats med bisatser, och hon konstaterar att det vore bättre att mäta de finita huvudsatsverbens frekvens i ordmassan. De finita huvudsatsverbens frekvens skulle bättre spegla ”hur invecklat språket i en text är, eftersom man då skulle registrera skillnaden i lästlätthet mellan meningar som består av uppradade huvudsatser och periodiskt uppbyggda meningar” (ibid. 144). Enligt Westman förbigår lix också att det är svårt att läsa och uppfatta en mening som på något sätt avviker från de vanligaste satsbyggnadsmönstren. Hon hänvisar t.ex. till ovanliga konstruktioner, mångordiga bestämningar som står före sitt huvudord och till att subjekt och predikat står långt ifrån varandra (ibid. 144-145). En svaghet är även att lixuppgiften kan vara mycket missvisande eftersom långa parataktiska meningar kan höja lix även om språket förblir lika tillgängligt eller korta men ovanliga ord kan sänka lix men samtidigt göra texten svårare (ibid. 148).

Beträffande ord kritiserar Westman (1971: 145) det att Björnsson inte håller tal som är skrivna med nummer för ideogram. Det leder till att man t.ex. räknar numret *tolv* som kort och *fjorton* som långt och att man lika väl kunde skriva alla tal med bokstäver eftersom detta inte skulle inverka på lix. M.a.o. skulle 357 vara lika lätt eller svårt att uppfatta som *trehundrafemtiosju*. Westman (1971: 145-146) påpekar också att när gränsen mellan korta och långa ord sätts mellan sex och sju bokstäver verkar en berättelse i imperfekt vara svårare än en berättelse i presens när svårighetsgraden mäts med lix. Orsaken till det är att så många verb böjs enligt mönstret *kallar – kallade*. Detsamma skulle enligt henne gälla också texter där t.ex. ett långt namn eller ett annat långt ord ofta förekommer jämfört med korta ord eller namn. Däremot anser Platzack (1974: 161) att imperfektformerna inte nämnvärt påverkar antalet långa ord i texterna och tillägger att många av de vanligaste verben har en kortare imperfektform än presensform, t.ex. *springer – sprang*. Westmans åsikt är att förmågan att räkna blir viktigare än förmågan att läsa när lix används (1971: 143).

Vallhov (1970: 219) anser i sin undersökning att en artikels längd kan inverka på lix. Hennes uppfattning är att språket i en tidningsartikel med ett förutbestämt omfång skulle vara mer komplicerat än språket i en längre text (ibid. 221). Meningarna i en kortare text skulle således vara långa och frekvensen långa ord hög enligt lix. Vallhavs material stöder emellertid inte den här uppfattningen eftersom bland de korta artiklarna i undersökningen finns texter som har mycket låga lixvärden. Vallhov (1970: 219) konstaterar också att lix tydligen är känsligt för slumpfakto-

rer. För att räkna läsbarhet på ett enklare sätt har Vallhov utvecklat läsbarhetsformeln LOM, dvs. medeltalet långa ord per mening. Hennes åsikt är att man borde föredra LOM framför lix eftersom LOM är en enklare formel som även är mer tidsbesparande (ibid. 235).

Trots all kritik medger några forskare att lix också har sina fördelar. Birger Liljestrand (1993a: 115) fastställer att lix stämmer förvånansvärt väl på typiska krångeltexter och på större textmängder. Mats Thelander (1970: 16) konstaterar att den kritik som rör konstruktionen av lix till stor del kan tillbakavisas såsom statistiskt irrelevant och fortsätter att ”i så koncentrerad form som en siffra avge ett objektivet omdöme i en så komplicerad fråga som läsbarhet, låter sig näppligen göra med större pålitlighet än den ett index av Björnssons modell erbjuder”. Hans Strand (1984: 25) anser att lix kan användas både som läsbarhetsmått och som språkligt mått. Som språkligt mått ger lix en uppfattning om bl.a. graden av grammatisk komplexitet och lexikalisk precision.

Källgren (1979: 29) tycker att en del forskare har baserat sin kritik mot Björnsson och lix på sådana undersökningar där lix har missbrukats eller använts på ett sätt som inte är avsett. Källgren påpekar också att Björnsson har tagit hänsyn till de begränsningar som hans metod tycks ha och att han har kommenterat dem i sin bok. Björnsson (1968: 115) själv konstaterar att ”man bör använda lix med förstånd och inte anamma det helt okritiskt”. Denna princip följer även jag i min undersökning.

2.3 Lix i EU-texterna

2.3.1 Lixvärden

Innan jag räknade lixvärden för infobladen och faktabladen läste jag genom dem för att spontant bedöma deras svårighetsgrad. Eftersom svenska inte är mitt modersmål kan jag inte precis säga hur läsare med svenska som modersmål uppfattar texterna men jag anser ändå att faktabladen är mindre svåra jämfört med infobladen. Faktabladen verkar ha en ungefär likadan svårighetsgrad medan bl.a. FA och FB känns svårare att läsa än de övriga infobladen. Ingen av de 14 texterna känns dock lätt.

Lixvärdena är räknade enligt Björnssons metod men med ett undantag. Björnsson (1968: 70) rekommenderar att texter som har högst 2000 ord avprickas helt och annars borde stickprov tas. Jag har emellertid avprickat helt även FC och FE som har över 2000 ord eftersom jag har velat få ett lika exakt lixvärde för dessa texter som för alla andra texter i undersökningsmaterialet. Av

tabell 2 framgår de värden som lixberäkningarna baserar sig på. Lixvärdena är avrundade till heltal.

Tabell 2. Värdena för beräkningen av lix.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
ord	774	901	2063	1370	2793	1894	838
meningar	44	44	144	75	205	124	44
långa ord	254	358	813	595	1159	802	312
meningslängd	17,6	20,5	14,3	18,3	13,6	15,3	19,0
% långa ord	32,8	39,7	39,4	43,4	41,5	42,3	37,2
lix	50	60	54	62	55	58	56

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
ord	887	565	1333	743	1211	792	891
meningar	61	38	77	40	74	47	52
långa ord	334	238	429	244	438	271	296
meningslängd	14,5	14,9	17,3	18,6	16,4	16,9	17,1
% långa ord	37,7	42,1	32,2	32,8	36,2	34,2	33,2
lix	52	57	50	51	53	51	50

Som tabellen visar ligger lixvärdena för faktabladen nära varandra. Det enda undantaget är SB som klart har ett högre lixvärde (57) än de övriga. Enligt lixtolken och Björnssons förslag (se kapitel 2.2.1) klassas alla faktablad utom SB som svåra och SB med lixvärdet 57 som mycket svårt. Variationen är klart större bland infobladen där FA och FC enligt lixtolken är svåra och de övriga infobladen med högre lixvärden än 55 mycket svåra. Lixvärdena stöder i viss mån min spontana uppfattning att faktabladen inte är lika svåra som infobladen.

Det överraskar att FD som handlar om relationerna mellan EU och Turkiet har det högsta lixvärdet (62) eftersom jag uppfattar texten som lättare att läsa än t.ex. FA och FB vilkas lixvärden är lägre (50 resp. 60). Det är intressant att Nikula (2001: 202) uppfattar ett infoblad med ett likadant ämne som lättast även om det också har det högsta lixvärdet (57) i hennes undersökningsmaterial. Som Nikula konstaterar är det svårt att säga varför dessa texter upplevs som lättare men en möjlig orsak är, som hon föreslår, ämnet. Relationerna mellan EU och länder som står utanför unionen är ett ämne som kanske är lättare att förstå och bilda sig uppfattning om än t.ex. säkerhetspolitik, utvecklingsamarbete eller subsidiaritetsprincipen.

Det genomsnittliga lixvärdet för infobladen är 56,4 och för faktabladen 52,0 vilket är lite men ändå klart lägre än hos de finländska texterna. Som helhet kan infobladen således klassas som mycket svåra och faktabladen som svåra. EU-broschyren i Kattos undersökning (2002: 36) har

lixvärdet 54 vilket placerar sig mellan lixvärdena för infobladen och faktabladen. Ett intressant faktum är att Melanders undersökning av populärvetenskapliga och vetenskapliga texter (1987: 114) visar att de populärvetenskapliga texterna har ungefär samma lixvärde (52,3) som faktabladen och de vetenskapliga texterna samma som infobladen (56,6). Melander (1987: 115) anser att lixvärdena ligger överraskande nära varandra och konstaterar att de eventuella skillnaderna mellan populärvetenskapliga och vetenskapliga texter inte i första hand ligger på språkliga nivåer och egenskaper som lix är inriktat på. Detsamma kan kanske också gälla texterna i mitt material.

Björnsson (1968: 133) fastställer att texter avsedda för en bred publik borde ha högst lixvärdet 50 och texter som vänder sig till allmänheten lixvärdet 40 eller t.o.m. lägre. Endast tre texter i materialet, FA, SC och SG, skulle således passa för en bred publik medan alla andra är för svåra. FB och FD har därtill alltför höga lixvärden om författaren vill nå fram till allmänheten med sitt budskap. Texter med lix på 60 passar nämligen enligt Björnsson för experter på ett visst område men Björnsson (1968: 133) rekommenderar värdet på 50 också för texter som är skrivna för experter. De flesta texterna i mitt material är således snarast lämpliga för experter på området trots att de är avsedda för allmänheten. Jag anser emellertid att lix ensamt inte avslöjar om en text har en låg svårighetsgrad eller inte. Läsbarheten är ett så komplext fenomen att kvantitativa beräkningar inte ensamt säger sanningen.

2.3.2 Meningslängd

Meningslängd är en vanlig läsbarhetsfaktor i läsbarhetsformler och ingår som bekant också i Björnssons lix. Det finns flera orsaker till att meningslängden anses vara en bra läsbarhetsfaktor. Björnsson (1968: 206) konstaterar att längre meningar i allmänhet har ett mera komplext innehåll och att texten därigenom blir svårare att läsa. Platzack (1974: 166; 1973a: 103) tror att man vanligen använder syntaktiskt mer invecklade konstruktioner i längre meningar men påpekar också att det är omöjligt att fastställa om det verkligen är meningslängden som påverkar läsförmågan eller om det är den ökade syntaktiska komplexiteten hos längre meningar som är orsaken. Undersökningar visar emellertid enligt Platzack (1974: 167) att om en texts meningar syntaktiskt har uppbyggts så att läsaren tidigt inser vad som är subjekt, predikat och objekt har man lättare att läsa texten än annars.

Som det framgår av tabell 2 i kapitel 2.3.1 varierar den genomsnittliga meningslängden mindre hos faktabladen än hos infobladen. Meningslängden ligger mellan 13,6 (FE) och 20,5 (FB) ord per mening i infobladen medan den är mellan 14,5 (SA) och 18,6 (SD) ord i faktabladen. Bland infobladen finns således både den lägsta och den högsta genomsnittliga meningslängden.

Den genomsnittliga meningslängden för hela textmaterialet är 16,9 ord per mening i de finländska texterna och 16,5 i de svenska texterna. Att meningslängderna ligger så nära varandra beror uppenbarligen på de låga meningslängderna i FC, FE och FF eftersom de tydligt skiljer sig från de övriga infobladen. Bl.a. i FC har man skapat kortare meningar genom att dela en mening med två längre huvudsatser i två meningar med hjälp av punkt som ex. 1 visar:

- 1) Svårigheter har orsakats både av en långsam inkomstutveckling och en obehärskad utgiftsökning. Men den ekonomiska tillväxten har ökat inkomstflödet, i synnerhet av mervärdesskatten. (FC)

Att meningar blir långa beror ofta på att de består av en huvudsats som följs av flera bisatser. Bisatserna är i regel relativa och fungerar som attribut som i ex. 2 och 3 men det finns också andra typer av bisatser. I ex. 4 är det frågan om en adverbial bisats och i ex. 5 om en nominal bisats:

- 2) Det är dock inte många organ *vilka som sådana kommer att övertas från VEU*, utan EU inrättar nya organ *som anpassas till dess verksamhet*. (FA, kursiveringarna i exemplen är mina om annat inte anges.)
- 3) I dag regleras detta av Dublinkonventionen från 1997, *som bygger på principen att en asylsökande ska få sin ansökan prövad i det första EU-land han eller hon kommer till*. (SE)
- 4) Förnyandet av bestämmelserna om finansiella tjänster har gått bra framåt, *även om försäkringarna ännu inte har öppnats för utländsk konkurrens*. (FE)
- 5) Inom regeringskonferensen diskuterar man nu *om antalet ledamöter ska vara lika många som medlemsländerna i ett utvidgat EU, eller om de ska begränsas till ett färre antal*. (SC)

I Westmans (1974: 56) undersökning av bruksprosatexter är den genomsnittliga meningslängden ca 14,4 ord per mening medan EU-broschyren i Kattos undersökning (2002: 37) har 16,7 ord per mening. Jämfört med dessa undersökningar överstiger infobladen och faktabladen bruksprosatexterna tydligt men de har praktiskt taget samma meningslängd som EU-broschyren.

Såväl Björnsson (1968: 209) som Hellspong och Ledin (1997: 77) konstaterar att det är bäst att låta meningslängden växla genom att skriva både långa och kortare meningar. Då blir texten omväxlande och mer effektiv. Sahlquist (1984: 69) ger mer precisa anvisningar för författaren och konstaterar att meningslängden växlar mellan 10 och 19 ord i en effektiv text och att genomsnittet är 15 ord per mening. Skribenterna av de finländska och svenska EU-texterna har uppenbarligen varit medvetna om sådana anvisningar och även om Sahlquists rekommendationer inte följs varierar meningslängden kraftigt i några texter som ex. 6-9 visar:

- 6) I Helsingfors fattade man beslut om nya strukturer som skall inrättas inom unionen – en kommitté för politik och säkerhet, en militär kommitté, militärstab – utveckling av de militära resurserna, principer för tredje lands deltagande i krishantering under EU:s ledning och utveckling av relationerna mellan EU och Nato. (FA, 46 ord.)

- 7) VEU har haft trovärdighetsproblem. (FA)
- 8) Sedan den nu pågående regeringskonferensen inleddes i februari har dock tre frågor varit i fokus: kommissionens storlek och sammansättning, hur rösterna i ministerrådet ska fördelas och om fler beslut än i dag ska kunna fattas utan att alla medlemsländer är helt överens. (SC, 42 ord.)
- 9) Sverige har fyra röster. (SC)

FA har både en av de längsta och av de kortaste meningarna bland infobladen och detsamma gäller faktabladet SC. Variationen är således stor. Kortare meningar är enligt Björnsson (1968: 207) på det hela taget mer lättlästa men Platzack (1973b: 122) har observerat att en text med en genomsnittlig meningslängd på ca 13 ord är lättare att läsa än en synonym text där den genomsnittliga meningslängden ligger under 9 ord. Undersökningarna visar också att information som presenteras i en text med korta meningar är svårare att komma ihåg än information som ges i en text med längre meningar (Platzack 1973b: 112). Som Liljestrand och Arwidson (1979: 73) påpekar är det ändå textarten och innehållet som avgör den lämpliga meningslängden i en text.

2.3.3 Långa och överlånga ord

Den andra läsbarhetsfaktorn i lix är procentandelen långa ord, dvs. ord med minst sju bokstäver. Att antalet långa ord är en så vanlig läsbarhetsfaktor beror enligt Platzack (1974: 167) bl.a. på att korta ord som *nomen* är lättare att överblicka än långa ord som *nominaliseringstransformation*. Längre ord är ofta även ovanligare och när det långa ordet av någon anledning blir vanligt förkortas det. Som exempel kan nämnas ordet *automobil* som förkortades till *bil* när man började använda ordet mer. Platzack (1974: 168) påminner emellertid att längden inte i sig är en direkt orsak till att långa ord är en bra läsbarhetsfaktor. Ett vanligt ord som *eftersom* är t.ex. längre än ett ovanligare ord *yta*.

Antalet långa ord i undersökningsmaterialet presenteras i tabell 2 i kapitel 2.3.1. Av faktabladen har SC och SD de lägsta andelarna (32,2 % resp. 32,8 %) och SB den klart högsta andelen (42,1 %) långa ord. FA skiljer sig avsevärt med sin lägsta andel långa ord (32,8 %) eftersom andelarna i de övriga infobladen ligger nära varandra, från 37,2 % (FG) till 43,4 % (FD). Genomsnittligt innehåller faktabladen 35,5 % och infobladen 39,5 % långa ord vilket betyder att infobladen visar ett högre medelvärde än faktabladen. EU-broschyren i Kattos undersökning (2002: 39) innehåller genomsnittligt 37 % långa ord vilket faktabladen understiger och infobladen överstiger.

När de genomsnittliga meningslängderna och andelarna långa ord för infobladen och faktabladen jämförs med värden som enligt Björnsson är typiska för olika svårighetsgrader (se kapitel 2.2.1) kommer det fram vad som höjer lixvärdena. Meningslängderna i mitt material (16,9 ord för infobladen och 16,5 ord för faktabladen) är typiska för texter med lixvärdet 40, dvs. medel-

måttiga texter (16 ord per mening). Andelarna långa ord i infobladen ligger däremot lite över den genomsnittliga andelen för mycket svåra texter (38 % långa ord) och faktabladen överstiger andelen som är typisk för svåra texter (31 % långa ord). Slutsatsen är att lixvärdena i mitt undersökningsmaterial höjs av andelarna långa ord eftersom alla texter kan klassas antingen som svåra eller som mycket svåra när det gäller andelen långa ord.

Som det framgår av följande exempel är de flesta långa orden i undersökningsmaterialet olika slags substantiv men det finns även bl.a. långa adjektiv och verb:

substantiv	adjektiv	verb
<i>produktsäkerhet</i>	<i>gemensam</i>	<i>tillåta</i>
<i>regering</i>	<i>övergripande</i>	<i>inrättar</i>
<i>samordning</i>	<i>nationell</i>	<i>(har) fastslagit</i>
<i>domstolen</i>	<i>tillfredsställande</i>	<i>harmonisera</i>
<i>försvarspolitik</i>	<i>jämförbar</i>	<i>integrera</i>
<i>reformen</i>	<i>förädlade</i>	<i>utstakades</i>
<i>ekonomi</i>	<i>monetära</i>	<i>återstår</i>
<i>utvidgningen</i>	<i>svenska</i>	<i>(har) fortskridit</i>
<i>kommissionen</i>	<i>hälsofarliga</i>	<i>garantera</i>
<i>kommitté</i>	<i>kompetent</i>	<i>kombinera</i>

Vid sidan av långa ord räknas ibland också antalet *överlånga ord* även om det inte behövs för lix. Överlånga ord definieras som ord med minst 14 bokstäver (Hellspång & Ledin, 1997: 71). Enligt Nordman (1992: 54) påstås det att överlånga ord har samband med tendensen att nominalisera adjektiv och verb samt att använda sammansättningar. Som exempel på överlånga ord i mitt undersökningsmaterial kan nämnas följande:

substantiv	adjektiv	verb
<i>regeringskonferens</i>	<i>internationell</i>	<i>färdigbehandla</i>
<i>medlemsländerna</i>	<i>strukturpolitisk</i>	<i>tillhandahålls</i>
<i>överrepresentation</i>	<i>månghundraåriga</i>	<i>snabbmobilisera</i>
<i>ansvarsområde</i>	<i>administrativa</i>	<i>effektiviseras</i>
<i>Luxemburgmötet</i>	<i>ändamålsenliga</i>	<i>överrensstämmer</i>
<i>Genèvekonventionen</i>	<i>kompletterande</i>	<i>rekommenderade</i>
<i>beslutsfattande</i>	<i>gränsöverskridande</i>	<i>undertecknades</i>
<i>jordbävningkatastrof</i>	<i>arbetsmarknadsmässig</i>	
<i>krishanteringsoperationer</i>	<i>transeuropeiska</i>	

De flesta överlånga orden är naturligtvis substantiv men det finns också flera adjektiv och några verb som exemplen ovan visar. Andelen överlånga ord i undersökningsmaterialet framgår av tabell 3:

Tabell 3. Procentandelen överlånga ord av alla ord.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
överlånga ord	41	59	158	97	231	176	67
% överlånga ord	5,3	6,5	7,7	7,1	8,3	9,3	8,0

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
överlånga ord	67	61	71	45	88	23	45
% överlånga ord	7,6	10,8	5,3	6,1	7,3	2,9	5,1

Förutom för infobladet FF (9,3 %) samt faktabladen SB (10,8 %) och SF (2,9 %) ligger alla procentandelarna överlånga ord förhållandevis nära varandra. Den mycket höga procentandelen överlånga och även långa ord för SB är överraskande eftersom texten inte skiljer sig avsevärt från de andra texterna när det gäller meningslängden eller lixvärdet. Det är svårt att säga varför SB innehåller flest långa och överlånga ord men en möjlig orsak är ämnet eftersom vissa överlånga ord upprepas flera gånger. Texten handlar om EU:s *utvecklingssamarbete* och därför är detta ord vanligt och därtill finns det flera andra sammansättningar där *utveckling* står som för- eller efterled. Också sammansättningar med *bistånd* som förled är mycket vanliga. SF innehåller klart minst överlånga ord (2,9 %) även om andelen långa ord är bland de högsta bland faktabladen som tabell 2 visar.

Den genomsnittliga procentandelen överlånga ord är 7,5 % för de finländska och 6,4 % för de svenska texterna. Andelen för faktabladen sänks av SF som ju har den allra lägsta andelen överlånga ord (2,9 %). Andelen för SF är anmärkningsvärd eftersom andelen inte bara klart understiger värdena för alla andra texter i undersökningsmaterialet utan också medelvärdet 4,4 % som enligt Hellspong och Ledin (1997: 71) är vanligt för bruksprosa. SF liknar de övriga texterna när det gäller andelen långa ord (34,2 %) men av någon anledning innehåller texten färre överlånga ord.

Att en hög andel långa ord höjer lix betyder inte att långa eller överlånga ord borde undvikas. En av fördelarna med sådana ord är att många långa ord i en text tyder på variation i framställningen eller på en innehållsrik text med koncentrerad faktainformation men de kan också bidra till att en text känns tung och svårläst (Hultman & Westman 1977: 78). Långa ord förekommer således oftare i texter som starkt koncentrerar sig på faktainformation än i enkla berättande texter som i allmänhet består av korta ord (ibid. 76). Nordman (1992: 52) hänvisar till vissa undersökningar och påpekar att konkreta ord vanligen är kortare än abstrakta ord och att ovanliga ord är längre än de centrala orden. Orden är överhuvudtaget längre i offentliga, officiella svenska

texter än i mer privata texter som t.ex. i tidningstexter, konstaterar Nordman. EU-texterna i mitt material är lätta att jämföra med de offentliga, officiella texterna eftersom EU-texterna är utarbetade av ministerier och strävar efter att vara objektiva.

3 LEXIKOGRAMMATIK

3.1 Lexikogrammatik och lexikogrammatiska dimensioner

En text består av ord med vilka man bildar fraser, satser, meningar och stycken. I stället för textens innehåll eller funktion rör dessa alla snarare dess formella uppbyggnad vilken Hellspong och Ledin (1997: 65) kallar för textens *textuella struktur*. Den textuella strukturen har tre nivåer: *lexikogrammatik*, *textbindning* och *komposition*. Lexikogrammatiken handlar om de minsta formella enheterna, dvs. ord och meningar, och textbindningen om länkarna mellan satser och meningar. Kompositionen svarar däremot för de mer övergripande sambanden mellan stycken och avsnitt. Den delen av lexikogrammatiken som rör enskilda ord i en text kallas för *lexikon* eller ordförråd och den som rör det hur orden bildar fraser, satser och meningar kallas för *syntax*.

Hellspong och Ledin (1997: 78-80) presenterar olika lexikogrammatiska dimensioner vilka man kan sammanfatta i olika lexikogrammatiska drag. Den lexikogrammatiska dimensionen *nominal-verbal* berör informationstäthet eftersom ”en nominal framställning är informationstät och konstaterande medan en verbal är mer resonerande och informationsglad”. Dimensionen *specifik-allmän* handlar också om informationstätheten. En specifik text är ofta starkt specialiserad och utreder noggrant olika sakförhållanden. Den tredje dimensionen, *abstrakt-konkret*, ”tar sikte på hur närvarande något är i tiden och rummet”. Dimensionerna specifik-allmän och abstrakt-konkret är bundna till textens innehåll i högre grad än nominal-verbal som handlar om den språkliga formen. I samband med de lexikogrammatiska drag som jag behandlar i denna undersökning anger jag till vilken dimension de bidrar. Ett enskilt språkdrag fungerar sällan eller aldrig på ett enda givet sätt, fast och oföränderligt, utan olika i olika texter och kontexter (Hellspong & Ledin 1997: 78).

I detta kapitel behandlar jag först drag som hör till lexikon och sedan dem som hör till syntax. När det gäller lexikon behandlar jag först olika typer av substantiv, dvs. substantiv i allmänhet, sammansatta substantiv samt adjektiv- och verbalsubstantiv. Därefter behandlar jag verb och i samband med dem statiska och dynamiska verb samt olika sätt att uttrycka passiv. Jag behandlar också adjektiv och till sist ord som slutar på *-ande* eller *-ende*. På den syntaktiska sidan koncen-

trerar jag mig på fundamentet, närmare sagt vilka satsdelar som står i fundament och hur långa fundamenten är.

3.2 Lexikon

3.2.1 Substantiv

Substantiv är den ordklass som har den högsta frekvensen i de flesta texter och som kan sägas vara den viktigaste ordklassen (Liljestrand 1993a: 47). Viktigheten beror på att ett substantiv kan ha både abstrakta och konkreta betydelser, det kan fungera ensamt, man kan lätt bilda nya ord av det och man kan substantivera andra ordklasser som t.ex. adjektiv och verb (ibid. 47). Melander (1987: 116) påpekar att andelen olika ordklasser tycks variera ganska mycket mellan olika textgenrer eftersom ordklasserna har olika funktioner i språket. Liljestrand (1993a: 47) tillägger att fördelningen av ordklasser i en text tenderar att samvariera. En hög andel substantiv medför t.ex. många adjektiv och prepositioner. Liljestrand anser också att utredande och vetenskapliga texter präglas av substantiv eftersom begreppsord spelar en central roll i dem.

Tabell 4 visar att substantiven präglar även texterna i mitt undersökningsmaterial. Antalet ord i de undersökta texterna visas i tabell 2 i kapitel 2.3.1. I samtliga texter är ungefär vart tredje ord ett substantiv:

Tabell 4. Procentandelen substantiv av alla ord.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
substantiv	256	317	676	483	963	738	267
% substantiv	33,1	35,2	32,8	35,3	34,5	39,0	31,9

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
substantiv	311	210	400	216	396	250	277
% substantiv	35,1	37,2	30,0	29,1	32,7	31,6	31,1

FF innehåller fler substantiv (39,0 %) än de övriga texterna medan SD har den lägsta procentandelen substantiv (29,1 %) även om ca tredjedelen av orden i denna text också klassificeras som substantiv. Andelen substantiv varierar lika kraftigt bland infobladen där andelarna ligger mellan 31,9 % (FG) och 39,0 % (FF) som bland faktabladen vilka visar andelar mellan 29,1 % (SD) och 37,2 % (SB).

Substantivfrekvensen är i allmänhet större hos infobladen som innehåller genomsnittligt 34,5 % substantiv medan faktabladen innehåller 32,4 % substantiv. Andelarna är överraskande höga jämfört med Westmans (1974: 71) och Kattos (2002: 39) resultat eftersom andelarna substantiv i mitt material klart överstiger andelen i bruksprosa (ca 27 %) i Westmans undersökning och EU-broschyren (ca 30 %) i Kattos undersökning.

En hög andel substantiv karakteriserar en nominal stil. Till den nominala stilen räknas vid sidan av substantiv också adjektiv och prepositioner medan en verbal stil karakteriseras av verb, pronomen och adverb (Liljestrand 1993a: 46). Enligt Hellspong och Ledin (1997: 78) är den nominala framställningen informationstät och konstaterande medan den verbala stilen bidrar till att texten känns mer informationsgles och resonerande. Liljestrand (1993a: 47) påpekar att den nominala stilen har visat sig utmärka skriftspråklig, mer komplicerad stil jämfört med den verbala stilen som är talspråklig och enklare. Höga andelar substantiv i mitt undersökningsmaterial tyder på att texterna kännetecknas av nominal stil. Ex. 10-13 belyser detta:

- 10) *Rätten till tillgång till handlingarna* gäller rådets, Europaparlamentets och kommissionens handlingar och gäller även dokument om unionens utrikes- och säkerhetspolitik och det polisiära och rättsliga samarbetet. (FB)
- 11) *Merparten av bestämmelserna* om den fria rörligheten för varor och tjänster har redan införts. (FC)
- 12) *Målet* är också att under det svenska ordförandeskapet nå enighet om centrala delar i ett direktiv om familjeåterförening. (SE)
- 13) Det gäller främst *ländernas röstandelar* i ministerrådet, *antalet ledamöter* i Europeiska kommissionen och hur många *ledamöter* som ska sitta i Europaparlamentet, liksom *möjligheten* att fatta beslut utan krav på enhällighet. (SG)

Exemplen ovan har även andra egenskaper som karakteriserar den nominala stilen. Typiskt för den nominala stilen är nämligen enligt Hultman och Westman (1977: 186) att den präglas av koncentration, komplexitet och variation. Koncentrationen kommer fram i att det används nominalisationer i stället för underordnade satser, t.ex. *familjeåterförening* i stället för *att återförena familjer*. Komplexiteten kommer fram i att satsdelar byggs komplext vilket beror på att olika slags attribut förekommer ofta som t.ex. *rätten till tillgång till handlingarna*. Ordförandet varierar mycket i texter som kännetecknas av den nominala stilen. Som Hultman och Westman sammanfattar står det mycket i texter skrivna i nominal stil även om de inte är lika mångordiga som texter som präglas av den verbala stilen. Men Hultman och Westman (1977: 95) konstaterar också att många substantiv snarast är ett språkdrag som skiljer informationstäta texter från informationsfattiga. Ibland är det därtill frågan om *substantivsjuka*. Jag återkommer till den i kapitel 3.2.1.2.

Som ex. 10-13 ovan visar är substantiven i texterna ofta *substantivsamansättningar* samt *verbalsubstantiv* och *adjektivsubstantiv*. Dessa ordtyper behandlas i följande kapitel.

3.2.1.1 Substantivsammansättningar

Det vanligaste sättet att skapa nya ord i svenskan är att bilda *substantivsammansättningar* och det är också det enklaste sättet att bilda facktermer (Hellspong & Ledin 1997: 72). Sammansatta substantiv har som uppgift att uttrycka ett komplext begrepp med ett ord (Hultman & Westman 1977: 115). Som förled i substantivsammansättningar kan fungera ord från nästan vilken ordklass som helst men efterleden är naturligtvis alltid ett substantiv. Att sammansättningarna består av två eller flera ord bidrar till att de ofta är långa eller t.o.m. överlånga ord. Undersökningsmaterialet innehåller bl.a. följande sammansättningar:

<i>EU-representationen</i>	<i>asylsystem</i>	<i>valutalån</i>	<i>telesektorn</i>
<i>Petersbergsuppgifter</i>	<i>kunskapskapitalet</i>	<i>Schengensamarbetet</i>	<i>rättsstat</i>
<i>säkerhetspolitik</i>	<i>associeringsavtal</i>	<i>Amsterdamfördraget</i>	<i>EG-rätten</i>
<i>domslut</i>	<i>skolgång</i>	<i>regelverk</i>	<i>EU-frågor</i>
<i>gemenskapsinitiativ</i>	<i>östblocket</i>	<i>landsbygden</i>	<i>fadderverksamhet</i>
<i>riksdagsordningen</i>	<i>Urban-initiativet</i>	<i>ramdirektiv</i>	<i>minimidefinition</i>

Jag har räknat substantiv som ”kan delas upp i minst två led vilka med någorlunda oförändrad betydelse återkommer som självständiga ord” som sammansättningar enligt Westmans (1974: 79) modell. I fortsättningen syftar jag med ordet *sammansättning* endast på substantivsammansättningar. Av tabell 5 framgår hur många sammansättningar texterna innehåller och vilka deras andelar är av alla substantiv.

Tabell 5. Procentandelen substantivsammansättningar av alla substantiv.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
sammansättningar	44	59	213	111	257	257	88
% sammansättn.	17,2	18,6	31,5	23,0	26,7	34,8	33,0

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
sammansättningar	119	69	108	53	158	57	70
% sammansättn.	38,3	32,9	27,0	24,5	39,9	22,8	25,3

I SE förekommer det flest sammansättningar (39,9 %) och SA visar en nästan likadan andel (38,3 %) medan de övriga faktabladerna visar klart lägre andelar. Infobladen har lägre andelar än faktabladerna men även de innehåller rikligt med sammansättningar eftersom över tredjedelen av alla substantiv är sammansättningar både i FC (31,5 %), FF (34,8 %) och i FG (33,0 %). Orsaken till höga andelar sammansättningar kommer tydligt fram i temat i texterna. I SA redogörs bl.a. för hur *Regeringskansliet*, *EU-representationen* och *ministerrådet* agerar i *EU-frågor*, i SE behandlas EU:s *asyl- och migrationspolitik*, i FC presenteras Ungern som *EU-kandidat* och dess

förberedelser före *EU-medlemskapet*, i FF redogörs för hur *EU-delfinansiering* fungerar inom *regional- och strukturpolitiken* och FG behandlar *subsidiaritetsprincipen*. De allra lägsta andelarna sammansättningar visar däremot FA (17,2 %) och FB (18,6 %). Andelen för FA överraskar eftersom texten handlar om EU:s *säkerhets- och försvarspolitik* varför man kunde anta att dessa ord ofta skulle förekomma i texten.

Faktabladen innehåller genomsnittligt 30,1 % och infobladen 26,4 % sammansättningar. Infobladen har fler substantiv än faktabladen och det skulle därför ha varit sannolikt att de också skulle ha fler sammansättningar. I stället visar de högre andelar andra typer av substantiv som vi ser senare. Westmans undersökning (1974: 79) visar att bruksprosatexter innehåller genomsnittligt 26,7 % sammansatta substantiv vilket är samma andel som hos infobladen medan faktabladen innehåller klart fler sammansättningar. Katto (2002: 43) konstaterar att EU-broschyren innehåller genomsnittligt 20,4 % sammansättningar och broschyren understiger således klart både faktabladen och infobladen. Sammansättningar har ofta en mer specialiserad betydelse än sina grundord (Nordman 1992: 54) och därför bidrar många sammansatta substantiv till att en text känns specifik i stället för allmän (Hellspong & Ledin 1997: 79). Faktabladen kan således beskrivas som specifika än infobladen. Ex. 14-16 är satser där sammansättningar dominerar:

- 14) Efter att ett *flertal* banker och *finansinstitut* privatiserats är *banksektorns basstruktur* i skick, *sakkunskapen* har ökat, och även *lagstiftningen* gällande inspektionen av *finansieringsverksamheten* börjar överensstämma med unionens bestämmelser. (FC)
- 15) *Schengenregelverket* bygger bland annat på att *medlemsländerna* harmoniserat *visumbestämmelser* och regler för *personkontroll* vid de yttre gränserna. (SE)
- 16) Bland annat måste kostnaderna för de största *utgiftsposterna*, *jordbrukspolitiken* och *strukturpolitiken*, ses över. (SG)

Sammanfattat substantiv spelar en viktig roll i texter och det finns flera orsaker till att de används flitigt. För det första används sammansättningar eftersom de ofta koncentrerar komplexa föreställningar som annars skulle kräva hela fraser eller satser för att komma till uttryck (Liljestrand 1993a: 47). Sammansättningar är därför vanligare när utrymmet för texten är begränsat och textens språk är ett mer genomtänkt och koncentrerat skriftspråk (Hultman & Westman 1977: 116). Åkermalm (1984: 58) fastställer att sammansättningar används så mycket eftersom författaren med dem kan undvika kedjor av prepositionsuttryck när han skriver t.ex. *säkerhetsgarantier mellan de fullvärdiga medlemmarna av VEU* i stället för *garantier för säkerhet mellan de fullvärdiga medlemmarna av VEU* (exemplet ur FA, den senare frasen omarbetad av mig). Sahlquist förklarar (1984: 44) användningen av sammansättningar så att ”de långa och sammansatta orden ger ett vederhäftigt och kunnigt intryck”, dvs. de ger tyngd åt texten. En orsak till att andelen sammansättningar är högre i faktabladen än i infobladen kan vara att eftersom de svenska texterna är kortare måste skribenten uttrycka sig mer koncentrerat.

Sahlquist (1984: 44) varnar för att det ibland kan vara svårt att se hur delarna i en sammansättning förhåller sig till varandra. Exempel på sådana här mångtydiga sammansättningar i mitt material är *informationspris* (FB) och *kärnsäkerhet* (FE). Utan kontext är det svårt att förstå om det är frågan om ett pris i form av information eller om någonting annat. *Informationspris* är ett pris som Finland tilldelades för att landet förbättrade tillgången till information om ministerrådets verksamhet under sin ordförandeperiod. När det gäller *kärnsäkerhet* kan det vara svårt att säga om det är frågan om säkerhet i kärnkraftverk eller viktighet hos säkerheten. Kontexten avslöjar ändå att det handlar om säkerhet i kärnkraftverk.

3.2.1.2 Adjektivsubstantiv och verbalsubstantiv

Att en text verkar vara abstrakt i stället för konkret beror ofta på att den innehåller många abstrakta substantiv, t.ex. *adjektivsubstantiv* och *verbalsubstantiv* (Hellspong & Ledin 1997: 79). Hultman och Westman (1977: 109) anser att adjektivsubstantiv sammanfaller med verbalsubstantiv och tillägger att de erbjuder en bekväm möjlighet att göra ett begrepp av det som annars måste få form av en sats. Deras funktion liknar således substantivsammansättnings funktion.

Adjektivsubstantiv bildas genom att man tillägger en av ändelserna *-het* eller *-itet* till ett adjektiv som då förvandlas till ett substantiv (Westman 1974: 72). I undersökningsmaterialet förekommer bl.a. följande adjektivsubstantiv:

<i>närhetsprincipen</i>	<i>medlemsduglighet</i>	<i>enighet</i>	<i>proportionalitetsprincip</i>
<i>rörlighet</i>	<i>jämställdhet</i>	<i>ojämlikhet</i>	<i>prisstabilitet</i>
<i>rättighet</i>	<i>verksamhetsmöjligheter</i>	<i>giltighetstiden</i>	<i>nationalitet</i>
<i>korthet</i>	<i>verkställighet</i>	<i>öppenheten</i>	<i>solidaritet</i>
<i>helhetsperspektiv</i>	<i>medlemsduglighet</i>	<i>enhällighet</i>	<i>effektivitet</i>
<i>förutsebarhet</i>	<i>trovärdighet</i>	<i>kulturaktivitet</i>	<i>soliditet</i>

Av tabell 6 framgår hur många adjektivsubstantiv undersökningsmaterialet innehåller:

Tabell 6. Procentandelen adjektivsubstantiv av alla substantiv.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
adjektivsubstantiv	16	38	23	18	38	40	52
% adjektivsubst.	6,3	12,0	3,4	3,7	3,9	5,4	19,5

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
adjektivsubstantiv	5	11	10	5	13	21	10
% adjektivsubst.	1,6	5,2	2,5	2,3	3,3	8,4	3,6

Det första man lägger märke till är att adjektivsubstantiven är allra vanligast i FG (19,5 %). FB (12,0 %) är den enda text som ligger ens relativt nära FG. Den höga andelen adjektivsubstantiv orsakas av att FG handlar om *subsidiaritetsprincipen* eller *närhetsprincipen* som principen också kallas för. Vid sidan av dessa ord förekommer orden *proportionalitetsprincip*, *befogenhet* och *verksamhet* flera gånger i texten vilket höjer andelen ytterligare. FB handlar om *öppenhet* och handlingars *offentlighet* varför dessa adjektivsubstantiv vid sidan av *allmänhet* och *verksamhet* upprepas flera gånger i texten. För övrigt visar infobladen högre andelar än faktabladen varav SF har den högsta andelen adjektivsubstantiv, 8,4 %. Andelen hos SF beror antagligen på att faktabladet berättar om EU:s fyra *friheter* vilka är *fri rörlighet* för varor, personer, tjänster och kapital.

Den genomsnittliga andelen adjektivsubstantiv är 7,7 % i de finländska infobladen och 3,8 % i de svenska faktabladen. Texterna skiljer sig således avsevärt från varandra och infobladen är klart mer abstrakta än faktabladen beroende på den höga andelen adjektivsubstantiv. I EU-broschyren i Kattos undersökning (2002: 42) är 4,9 % av alla substantiv avledda av adjektiv vilket betyder att faktabladen i mitt material innehåller färre adjektivsubstantiv än broschyren medan infobladen överstiger andelen klart. I Westmans undersökning (1974: 73) innehåller bruksprosatexter genomsnittligt ca 2,8 % adjektivsubstantiv. Jämfört med Westmans resultat innehåller infobladen rikligt med adjektivsubstantiv medan faktabladen ligger närmare andelen hos Westman.

Verbalsubstantiv avledds genom ett tillägg av ändelserna *-an*, *-else*, *-ande/-ende*, *-ing/-ning*, eller *-tion* till en verbstam (Westman 1974: 72). Infobladen och faktabladen innehåller bl.a. följande verbalsubstantiv:

<i>begäran</i>	<i>vistelse</i>	<i>förtroende</i>	<i>förutsättning</i>
<i>ansökan</i>	<i>bestämmelser</i>	<i>deltagande</i>	<i>röstfördelning</i>
<i>väntan</i>	<i>kunnandet</i>	<i>delegering</i>	<i>EU-representationen</i>
<i>förnyelse</i>	<i>utarbetande</i>	<i>regering</i>	<i>operationer</i>
<i>förberedelser</i>	<i>förnyandet</i>	<i>familjeåterförening</i>	<i>funktion</i>
<i>förföljelse</i>	<i>asylsökande</i>	<i>krishantering</i>	<i>organisation</i>

Enligt Nordman (1992: 89) återspeglar verbalsubstantiven något av det vetenskapliga sättet att tänka och de tillfredsställer vetenskapens krav på begreppslig abstraktion. De erbjuder ”en bekväm möjlighet att göra ett begrepp av det som annars måste få form av en sats” som Hultman och Westman (1977: 109) konstaterar. Nominaliseringen av verb är ett sätt att ”få med mer” (Hultman & Westman 1977: 107). Av tabell 7 framgår hur många verbalsubstantiv texterna i mitt undersökningsmaterial innehåller:

Tabell 7. Procentandelen verbalsubstantiv av alla substantiv.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
verbalsubstantiv	46	82	129	68	196	124	38
% verbalsubst.	18,0	25,9	19,1	14,1	20,4	16,8	14,2

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
verbalsubstantiv	63	44	77	32	95	23	31
% verbalsubst.	20,3	21,0	19,3	14,8	24,0	9,2	11,2

Andelarna verbalsubstantiv varierar kraftigt mellan texterna och några texter visar överraskande höga andelar. I FE (20,4 %) samt i SB (21,0 %) och SC (19,3 %) är ungefär vart femte substantiv ett verbalsubstantiv, i FB (25,9 %) och SE (24,0 %) är t.o.m. vart fjärde substantiv ett verbalsubstantiv. Dessa texter ger verkligen ett abstrakt intryck. Att FB är så rikt på verbalsubstantiv – och på adjektivsubstantiv – orsakas förmodligen av ämnet eftersom texten som sagt behandlar öppenhet och *handlingars* offentlighet och utöver ordet *handling* förekommer verbalsubstantiv som *förordning*, *bestämmelse* och *genomförande* flera gånger. I SB behandlas *utvecklingsarbete*, *fattigdomsbekämpning* och *utveckling* rent allmänt och i SE EU:s *asyl- och migrationspolitik* som medför sådana verbalsubstantiv som *asylansökan*, *asylsökande*, *invandring* och *utvidgning*. SC handlar om en *regeringskonferens* om framtidens EU och *utvidgning*.

Genomsnittligt innehåller infobladen 18,4 % och faktabladen 17,1 % verbalsubstantiv varför tendensen är densamma som bland adjektivsubstantiven – infobladen är mer abstrakta än faktabladen även om skillnaden är liten. Jämförelsen med Kattos resultat (2002: 42) visar att både infobladen och faktabladen har en högre andel verbalsubstantiv än EU-broschyren där 16,5 % av alla substantiv är verbalsubstantiv. Enligt Westman (1974: 73) innehåller bruksprosatexter genomsnittligt ca 13,2 % verbalsubstantiv vilken andel både infobladen och faktabladen klart överstiger.

Verbalsubstantiven kännetecknar enligt Hellspong och Ledin (1997: 68) den byråkratiska koden som strävar efter en allmän och opersonlig stil. Genom att använda verbalsubstantiv kan man skriva koncentrerat och få med mer tankeinhåll inom samma sats utan att den blir onödigt lång (Hultman & Westman 1977: 110). Jämfört med verben har verbalsubstantiven enligt Nordman (1986: 55) vissa fördelar som enligt min åsikt lätt modifierat kan anknytas också till adjektivsubstantiven. En av de viktigaste fördelarna hos verbalsubstantiven är att de möjliggör ”en begreppslig framställning av skeendet” eftersom substantiven är lättare att definiera än verben vars betydelse ofta är alltför vag för att kunna definieras. Substantiven kan ytterligare användas isolerat och generaliserat vilket medför att de är syntaktiskt flexibla och därför kan användas på ett mera mångsidigt sätt. Verben och adjektiven har ju relativt begränsade syntaktiska

användningsområden jämfört med substantiven som kan fungera som subjekt, objekt och predikativ antingen ensamt eller med egna bestämningar. Kort sagt är verbalsubstantiven – och adjektivsubstantiven – språkligt ekonomiska. Ett bra exempel på verbalsubstantivens ekonomiska karaktär är ex. 17:

- 17) Denna *inventering* kan EU-länderna nu dra nytta av vid *utvecklingen* av sina militära resurser för *krishanteringssupdrag*. (FA)

Om författaren hade använt verb i stället för verbalsubstantiv i ex. 17 skulle satsen troligen ha blivit krångligare: *EU-länderna kan nu dra nytta av att de har inventerat resurser [som kan användas för europeiska operationer] när de utvecklar sina militära resurser för att kunna hantera kriser* (meningen är omarbetad av mig).

Även om adjektiv- och verbalsubstantiv har sina fördelar rekommenderas det emellertid att de inte används för mycket. En riklig användning av adjektiv- och verbalsubstantiv är ofta karakteristisk för en mer komplicerad stil, t.ex. för kanslistil (Westman 1974: 73). Traditionellt har man kallat överflödigt användning av verbalsubstantiv och adjektivsubstantiv för substantivsjuka. Bl.a. Åkermalm (1984: 87) varnar för substantivsjukan och konstaterar att när den är som värst tättnar leden av tunga, långa avledning på *-het*, *-ning* och *-ande/-ende* vilka ju är de vanligaste suffixen i adjektiv- och verbalsubstantiv. Hultman och Westman (1977: 96-97) konstaterar att man borde syfta med substantivsjukan på en tendens att använda betydelsvaga verb som t.ex. *utreda*, *bli* och *verkställa* i stället för enkla och semantiskt betydelsefulla verb. I mitt undersökningsmaterial finns också meningar där substantiv av olika slag dominerar som i ex. 10-13 ovan samt ex. 18 och 19 nedan:

- 18) Av *rättsordningen* med sina *rättigheter* och *skyldigheter* krävs en viss *beständighet* och *förutsebarhet*. (FG)
- 19) *Sverige* kommer att samarbeta nära Europeiska *kommissionen* med *målet* att utarbeta *handlingsplaner* för *fattigdomsbekämpning*, *jämställdhet* och *miljö* inom *utvecklingssamarbetet*. (SB)

Ex. 20 är en sats som sammanlagt består av 55 ord varav 29 är substantiv och endast ett ord ett finit verb. Bland substantiven finns 17 adjektiv- och verbalsubstantiv:

- 20) I programförslaget ingår *utnyttjande av efterfrågan på arbetskraft och främjande av sysselsättningen, främjande av jämlikhet och lika möjligheter i arbetslivet, förbättrande av utbildningens kvalitet och effekt, främjande av rotation i arbetslivet samt förstärkande av kontakterna mellan utbildningen och arbetslivet, utveckling av kunskapskapitalet för att stödja företagsamhet, förnyelse av arbetslivet samt utnyttjande av forskningsresultat och teknologi*. (FF, kursiv som i originalet)

Lyckligtvis är ex. 20 en extrem sats i materialet men den visar också hur vanliga adjektivsubstantiv och verbalsubstantiv verkligen är. Några satser som innehåller flera adjektiv- och verbalsubstantiv kan kallas för ekonomiska eftersom nominaliseringar förkortar fraser som annars kunde vara långa. Hultman och Westman (1977: 107) påpekar att ”när vi nominaliserar gör vi

ett sammanhållet begrepp av det som var en fras med flera olika delar”. Nikula (2001: 205) tillägger att verbalsubstantiven lätt gör en text abstrakt och statisk inte minst därför att de gör det möjligt att utelämna vem som gör något och vid vilken tidpunkt. Cassirer (2003: 60) påpekar att modern läsbarhetsforskning har visat att substantivbildningar i vissa texter och för vana läsare snarare ökar läsbarheten än försvårar den.

3.2.2 Verb

Typiskt för en nominal stil är att en text innehåller många substantiv på bekostnad av verb. En verbal text är mer resonerande och informationsgles än en nominal text som kan beskrivas som informationstät och konstaterande (Hellspång & Ledin 1997: 78). I facktexter är verben ofta betydelsvaga och de fungerar närmast som funktionsverb (Nordman 1992: 60). Enligt Liljestrand (1993a: 48) sägs det i litteraturen att en verbrik text ofta ger intryck av att vara rörlig och dynamisk men det är egentligen verbens aktionsart som påverkar stilen. Aktionsarten behandlas närmare i kapitel 3.2.2.1.

Som verb har jag räknat både huvud- och hjälpverb och både finit och infinit form. Däremot har jag inte tagit med presens- och perfektparticip om de fungerar som adjektiv eller predikativ. Av tabell 8 framgår andelen verb i undersökningsmaterialet.

Tabell 8. Procentandelen verb av alla ord.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
verb	130	137	300	199	435	250	135
% verb	16,8	15,2	14,5	14,5	15,6	13,2	16,1

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
verb	136	78	235	130	196	128	152
% verb	15,3	13,8	17,6	17,5	16,2	16,2	17,1

Andelarna verb visar inga stora skillnader mellan faktabladen. SC och SD har de högsta andelarna verb (17,6 % resp. 17,5 %) medan SB har den lägsta andelen (13,8 %). Infobladen ligger närmare varandra än faktabladen: andelarna verb av alla ord varierar mellan 13,2 % (FF) och 16,8 % (FA). Jämförelsen med andelarna substantiv (tabell 4 i kapitel 3.2.1) visar att SC och SD som har de högsta andelarna verb på ett motsvarande sätt har de lägsta andelarna substantiv (30,0 % resp. 29,1 %), dessa är m.a.o. de mest verbala texterna i mitt material. Samma tendens syns även bland infobladen där FA och FG innehåller flest verb (16,8 % resp. 16,1 %) och samtidigt visar den lägsta (31,9 % hos FG) och den tredje lägsta andelen substantiv bland infobladen

(33,1 % hos FA). Å andra sidan har de texter som har flest substantiv, dvs. FF (39,0 %) och SB (37,2 %), även minst verb, dvs. FF har 13,2 % och SB 13,8 % verb av alla ord.

Infobladen innehåller genomsnittligt 15,1 % och faktabladen 16,2 % verb vilket betyder att faktabladen är aningen mer verbala än infobladen. Westman (1974: 89) konstaterar att bruksprosa-texter innehåller genomsnittligt ca 16,2 % verb vilket innebär att faktabladen innehåller lika många verb som bruksprosa-texter i allmänhet medan infobladen har en lägre andel verb. Katto (2002: 39) konstaterar att EU-broschyren innehåller genomsnittligt 13,4 % verb. EU-broschyren är således klart mer nominal än de finländska och svenska texterna i mitt undersökningsmaterial. Några meningar innehåller emellertid flera verb som ex. 21-23 visar:

- 21) Men samarbetet mellan myndigheterna *måste utvecklas* för att beredskapen att *avslöja* missbruk *skall kunna förbättras*. (FE)
- 22) Dagordningen för regeringskonferensen *får* inte *växa* för mycket, eftersom det *kan innebära* en risk för att utvidgningen *försenas*. (SC)
- 23) Den fria rörligheten för personer *handlar* om EU-medborgares rätt att *resa* in och *stanna* i ett annat EU-land för att *arbeta*, *studera*, *söka jobb*, *starta* egen verksamhet eller *leva* där som pensionär. (SF)

Ett intressant faktum är att hjälpverbet *skall* endast förekommer i denna form i de finländska texterna medan den kortare formen *ska* endast används i faktabladen. Båda formerna används dock på samma sätt som ex. 24 och 25 visar:

- 24) Utgångspunkten i unionen är att handlingar i regel *skall* vara tillgängliga för allmänheten, med vissa allmänna och enskilda undantag. (FB)
- 25) Regeringen *ska* också varje år ge riksdagsledamöterna en skriftlig redogörelse om verksamheten under det gångna året i EU. (SA)

Den nyaste upplagan av *Svenska skrivregler* (2005: 66) tar inte ställning till användningen av *skall* och *ska* medan formerna *skall* och *ska* är båda gångbara i olika slags sakprosa enligt *Svenska skrivregler* som utkom i början av 1990-talet (*Svenska skrivregler* 1991: 38). Ewerth (1996: 57) anser att *skall* tycks ”passa in i såväl högspråkliga som stilistiskt neutrala texter, medan *ska* hör hemma både i stilistiskt neutrala och i talspråkliga sammanhang”. Grünbaum (2001: 155) konstaterar att en del språkbrukare tycker att *skall* är mer bjudande och *ska* lite mildare. Åberg (2002: 314) tillägger att ”det är naturligt att använda *ska* i ledigare och *skall* i mera formellt språk, men många använder alltid *skall* därför att de finner ordbilden vackrare”.

Melander Marttala (2004: 79) tar upp en intressant punkt i sin korta artikel om hjälpverbet *skall* och fastställer att det här pågår en språkförändring som gäller dels stilnivån dels betydelsen hos hjälpverbet. *Skall* har tidigare varit den neutrala formen medan *ska* vanligen har uppfattats som den vardagligare formen. Melander Marttala fortsätter att ”*skall* har av ganska många börjat ses som en ålderdomligare form, medan *ska* är den neutrala formen”. En del yngre personer tycks anse att *skall* har en mer ”tvingande” innebörd som hjälpverbet *måste* vilket formen *ska* inte har

och Melander Marttala förutspår att *skall* sålunda kanske ”håller på att utveckla en modal betydelse, medan *ska* har en neutral temporal betydelse”. Åberg (2002: 314) påpekar dock att man har börjat använda betonat *skall* som en särskilt energisk form i talspråket. Att *skall* bara används i infobladen beror kanske på att man aspirerar på högre stilnivå i Finland än i Sverige.

3.2.2.1 Statiska och dynamiska verb

Som det redan har nämnts påverkar verbens aktionsart hur texten upplevs. I detta sammanhang är verbens indelning i *statiska* och *dynamiska* verb intressantast. Statiska verb uttrycker tillstånd eller anger mental aktivitet, de uttrycker m.a.o. tankar, känslor, drömmar och andra mentala processer, medan dynamiska verb anger en förändring, process eller punkthändelser (Hellspong & Ledin 1997: 69, 130; Liljestränd 1993a: 48; SAG 4 1999: 343). I mitt material finns bl.a. följande statiska och dynamiska verb:

statiska verb		dynamiska verb	
<i>vara</i>	<i>ingå</i>	<i>förkorta</i>	<i>påverka</i>
<i>bo</i>	<i>bestå av</i>	<i>vitalisera</i>	<i>planera</i>
<i>behandla</i>	<i>gälla</i>	<i>utveckla</i>	<i>ge</i>
<i>omfatta</i>	<i>ha</i>	<i>bestämma</i>	<i>reagera</i>
<i>finnas</i>	<i>bygga på</i>	<i>återförena</i>	<i>förnya</i>
<i>innebära</i>	<i>sakna</i>	<i>investera</i>	<i>bli</i>
<i>anse</i>	<i>stå</i>	<i>reformera</i>	<i>ålägga</i>

Tabell 9 visar hur många statiska och dynamiska verb undersökningsmaterialet innehåller. Hjälperben *skall*, *måste*, *kunna*, *vilja* och *böra* samt *ha* som hjälpverb i perfekt och pluskvamperfekt har inte tagits med eftersom de bara har en svag betydelse.

Tabell 9. Procentandelen statiska och dynamiska verb av alla verb.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
statiska verb	48	45	128	63	139	72	54
% statiska v.	36,9	32,8	42,7	31,7	32,0	28,8	40,0
dynamiska verb	56	77	152	118	208	150	51
% dynamiska v.	43,1	56,2	50,7	59,3	47,8	60,0	37,8

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
statiska verb	43	29	91	43	58	43	49
% statiska v.	31,6	37,2	38,7	33,1	29,6	33,6	32,2
dynamiska verb	75	41	98	60	96	66	73
% dynamiska v.	55,1	52,6	41,7	46,2	49,0	51,6	48,0

Som det framgår av tabellen innehåller de flesta texterna ungefär 30 % statiska verb. Endast FF (28,8 %) och SE (29,6 %) understiger detta värde. De högsta andelarna statiska verb finns i infobladen där FC och FG innehåller 42,7 % resp. 40,0 % statiska verb. Andelen för FC blir så hög eftersom verben *vara* och *ha* förekommer båda över 40 gånger i texten. Andelarna statiska verb varierar mindre i faktabladen än i infobladen. Genomsnittligt innehåller infobladen 35,0 % och faktabladen 33,7 % statiska verb vilket betyder att infobladen i detta avseende har lite mer abstrakt karaktär än faktabladen. Å andra sidan har infobladen också genomsnittligt flera dynamiska verb än faktabladen eftersom andelen dynamiska verb är för infobladen 50,7 % och för faktabladen 49,2 %. Orsaken till att infobladen har högre andelar båda verbtyper är att en del av verben i texterna, dvs. hjälpverben och verbet *ha* som hjälpverb i perfekt och pluskvamperfekt inte har klassificerats som statiska eller dynamiska enligt den princip som nämndes ovan.

Hellspong och Ledin (1997: 79) konstaterar att en låg andel dynamiska verb bidrar till att texten upplevs som abstrakt och att en hög andel statiska verb till att texten känns specifik. Ex. 26-28 belyser hur de statiska verben används och hurdant intryck de ger i undersökningsmaterialet:

- 26) Mellannivån *består av* EG-rättens allmänna principer, varav en del *är* direkt baserad på EG-fördraget, medan andra *bygger på* EG-domstolens rättspraxis. (FG)
- 27) Frågan *är* hur röstfördelningen ska *se ut* i en union som *består av* uppemot 30 länder. (SC)
- 28) Ambitionen från svensk sida *är* att alla som *bor* i ett EU-land ska *ha* samma rättigheter. (SE)

Särskilt ex. 26 känns abstrakt och statiskt. Intrycket förstärks ytterligare av att meningen också innehåller ett statiskt verb *basera* som perfektparticip. Ett statiskt intryck i texter ges också av de verbalsubstantiv som har bildats av verb med en dynamisk grundbetydelse. Sådana verbalsubstantiv är bl.a. *utveckling*, *utvidgning*, *erkännande*, *fiskförädling*, *beslutsfattande* och *pris-*

stegring. Som det har konstaterats bidrar adjektivsubstantiv och verbalsubstantiv till att texten känns abstrakt och samma effekt har även passiv. Ex. 29 och 30 visar hur detta syns i materialet:

- 29) *Offentligheten* gällande *handlingarna* skall således gälla *lagstiftningen* i stort. (FB)
- 30) Åtgärder som gäller *verkställigheten* av regional- och strukturpolitiken *utgörs* främst av *förberedelse, uppföljning, utvärdering* och *övervakning* av program och projekt. (FF)

Ex. 29 ger ett intryck av en nästan stående mening eftersom dess predikat också är ett statiskt verb *gälla*. Satsen med dynamiska verb flyger nästan som ex. 31:

- 31) I den regeringskonferens som *resulterade* i Amsterdamfördraget *lyckades* man inte *lösa* dessa frågor, utan de *sköts* på framtiden. (SG)

Ett dynamiskt verb kan ha en statisk betydelse som ofta är metaforisk. Enligt Lundbladh (1990: 252-259) kan dynamiska verb ange en rumslig utsträckning (*gå*), någots form (*svälla*), utsträckning och form (*sticka ut*) eller bildligt beskriva en referents läge i förhållande till omgivande enhet (*dela*) eller beskriva hur ett föremål är dimensionellt orienterat (*falla*, exemplen ur artikeln av Lundbladh). I mitt material finns några dynamiska verb som har en statisk betydelse som ex. 32-34 visar:

- 32) EU-samarbetet *spänner* över många områden och handlar om såväl utrikespolitiska frågor som om konsumentskydd, produktsäkerhet och miljöregler. (SA)
- 33) Dessa länder *uppgår* för närvarande till 21. (FA)
- 34) Det kan *röra* allt från att installera larm i en villa till att jobba som turistguide. (SF)

I ex. 32 betecknar verbet *spänna* utsträckning i relation till andra fysiska enheter i rummet, dvs. det anger hur man samarbetar på många håll inom EU. Ett dynamiskt verb kan ange också orientering, dvs. det kan beskriva hur föremålet är dimensionellt orienterat som verbet *uppgå* i ex. 33. Verbet anger antalet länder som deltar i VEU:s arbete. Verbet *röra* i ex. 34 har närmast en abstrakt betydelse.

3.2.2.2 Passivformer och *man*-konstruktion

Passiva former är vanliga i fackspråkliga texter eftersom de hjälper författaren att skriva personligt, sakligt och objektivt. Genom passiveringar blir det "möjligt att fokusera i sakhänseende väsentliga aspekter, föremål, tankar eller bara skeenden" som Nordman (1992: 76) konstaterar. I svenskan har man tre sätt att uttrycka passiv, dvs. *s-passiv*, *omskrivnen passiv* och *man-konstruktion*.

Det vanligaste sättet att uttrycka passiv är att använda s-passiv, dvs. verbets s-form (Jørgensen & Svensson 1991: 82). Det är alltså frågan om en morfologisk passiv (Internetkälla 5). Ex. 35 och 36 visar hur s-passiv används i undersökningsmaterialet:

- 35) I Finland *tillsattes* en arbetsgrupp för att följa upp hur förordningen *tillämpas* i unionens institutioner. (FB)
- 36) Strategin *uppdateras* efterhand och resultaten av arbetet *redovisas* i en rapport två gånger per år. (SF)

Omskriven passiv, som ibland också kallas för *perifrastisk passiv*, består av ett passivbildande hjälpverb *bli* eller *vara* och av ett perfektparticip (SAG 4 1999: 382). Belysande exempel på omskrivna passivformer i mitt undersökningsmaterial är ex. 37 och 38:

- 37) Lettlands valuta lats *har* sedan 1994 *varit knuten* till s.k. speciella dragningsrätter (SDR) med ett smalt fluktuationsintervall. (FE)
- 38) Till exempel *blev* samarbetet mer *inriktat* på sysselsättning, miljö, öppenhet och jämställdhet. (SC)

Det tredje sättet att uttrycka passiv, dvs. *man*-konstruktion, skiljer sig från s-passiv och omskriven passiv eftersom *man*-konstruktion liknar en vanlig aktiv sats. Pronomenet *man* syftar här på flera referenter och fungerar således som ett kollektivt substantiv (Jørgensen & Svensson 1991: 27). I undersökningsmaterialet förekommer bl.a. följande satser med *man*-konstruktion:

- 39) I Finland *har man* för avsikt att genomföra Urban-initiativet på områden i Helsingfors och Vanda. (FF)
- 40) Genom ett sådant helhetsgrepp *kan man förebygga* att människor tvingas fly från sina hemländer. (SE)

Hultman och Westman (1977) samt Åkermalm (1984) har hittat sammanlagt fyra uppgifter som passivering, dvs. s-passiv och omskriven passiv, har i svenskan. För det första konstaterar Hultman och Westman (1977: 154) att passiveringens reella uppgift i svenskan verkar vara att det som logiskt sett är "objekt" i en passiv sats kan placeras på den tematiskt viktiga subjektsplassen som berättar för läsaren vad man talar om. Författarna anser m.a.o. att subjektet i den passiva satsen är viktigare än subjektet i den motsvarande aktiva satsen. Den andra uppgiften för passiveringen är enligt Hultman och Westman att den hjälper författaren att stryka ett subjekt som är ointressant av någon anledning, dvs. det är självklart, likgiltigt eller framgår av kontexten osv. Enligt Åkermalm (1984: 142) används passiveringen också när det aktiva subjektet är okänt eller obestämt som i satsen *Poesien är en makt som inte kan kommenderas eller utnyttjas* (exemplet ur Åkermalm). Med passiveringen kan man ytterligare underlätta koordination av satser när det t.ex. finns flera agerande personer e.d. i satsen.

I denna undersökning analyserar jag alla tre sätt att uttrycka sig opersonligt och objektivt. För att kunna jämföra mitt resultat med Kattos och Westmans resultat har jag räknat andelen passiv-

former och *man*-konstruktioner av alla ord som tabell 10 visar. Både s-passiv och omskriven passiv ingår därför i passivformerna.

Tabell 10. Procentandelen passivformer och *man*-konstruktioner av alla ord.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
passivformer	25	23	54	31	77	65	33
% passivformer	3,2	2,6	2,6	2,3	2,8	3,4	3,9
<i>man</i>-konstruktioner	7	5	6	7	27	9	1
% <i>man</i>-konstr.	0,9	0,6	0,3	0,5	1,0	0,5	0,1

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
passivformer	27	19	48	12	34	17	24
% passivformer	3,0	3,4	3,6	1,6	2,8	2,1	2,7
<i>man</i>-konstruktioner	–	1	11	2	4	1	3
% <i>man</i>-konstr.	–	0,2	0,8	0,3	0,3	0,1	0,3

Passivformerna är nästan lika vanliga i alla texter och det finns inte heller stora skillnader mellan de finländska och svenska texterna. Det enda undantaget är SD som har klart färre passivformer (1,6 % av alla ord) än de övriga. Skillnaden kan inte förklaras av t.ex. ett högt antal *man*-konstruktioner och orsaken ligger därför någon annanstans. En möjlig anledning är att eftersom texten handlar om effektiv krishantering och hur EU sköter krishanteringen måste skribenten klart uttrycka vem som gör vad. Som subjekt förekommer flera gånger t.ex. *EU*, *EU-länderna* och olika organisationer som utför handlingar.

Som det framgår av tabell 10 är *man*-konstruktionerna ovanligare än passivformerna. Skillnaderna mellan de finländska och svenska texterna är nästan obefintliga när man jämför procentandelarna förutom att SA helt saknar *man*-konstruktioner. Procentandelen passivformer i SA är däremot bland de högsta. Ibland förekommer det både en s-passiv och *man*-konstruktion i en och samma mening när subjekten i satserna inte är desamma som ex. 41 och 42 visar:

- 41) I Finland *försöker man* utarbeta programmen så att de flesta A-program *kan överlämnas* till kommissionen i slutet av april, de övriga i början av sommaren. (FF)
- 42) *Man framhöll* också att alla medlemsländers resurser och kompetens *måste tillvaratas*, oberoende av om de är militärt alliansfria eller medlemmar i Nato. (SD)

Infobladen innehåller genomsnittligt 3,0 % passivformer och 0,6 % *man*-konstruktioner medan de motsvarande andelarna för faktabladen är 2,7 % passivformer och 0,3 % *man*-konstruktioner. Infobladen har således fler passivformer och *man*-konstruktioner än faktabladen och infobladen kan därför verka vara mer abstrakta. Enligt Westmans undersökning (1974: 95) har bruksprosan

genomsnittligt 1,7 % passivformer vilket klart ligger under andelarna i min undersökning. I Kattos undersökning (2002: 44) innehåller EU-broschyren 2,0 % passivformer och 0,5 % *man*-konstruktioner. Andelarna skiljer sig ganska lite från andelarna i min undersökning även om mitt material visar högre andelar.

Jämförelsen mellan andelen passivformer och *man*-konstruktioner avslöjar endast små skillnader mellan texterna medan andelarna omskrivna passivformer av alla passivformer överraskar. Av tabell 11 framgår hur det ser ut:

Tabell 11. Procentandelen omskriven passiv av alla passivformer.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
omskrivna p.	–	–	7	1	9	4	7
% omskrivna p.	–	–	13,0	3,2	11,7	6,2	21,2

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
omskrivna p.	2	3	8	1	2	2	4
% omskrivna p.	7,4	15,8	16,7	8,3	5,9	11,8	16,7

Samtliga faktablad innehåller omskrivna passivformer, i SB, SC och SG är t.o.m. över 15 % av alla passivformer omskrivna passivformer. Däremot fattas omskrivna passivformer helt i FA och FB varigenom de innehåller endast s-passiv. FG visar en synnerligen hög andel omskrivna passivformer (21,2 %) jämfört med de övriga texterna. Annars är andelen passivformer eller *man*-konstruktioner inte ovanligt hög i denna text och det är svårt att säga varför omskrivna passiv dominerar så klart i FG. Genomsnittligt innehåller infobladen 7,9 % omskrivna passiv och faktabladen 11,8 %. Detta betyder att omskrivna passiv är vanligare i faktabladen än i infobladen.

3.2.3 Adjektiv

Adjektiv är enligt Liljestränd (1993a: 48) en i hög grad kontextkänslig ordklass. En hög procentandel adjektiv är typisk för en beskrivande, litterär text av statisk karaktär medan texter som skrivits i enkel realistisk stil ofta innehåller sparsamt med adjektiv och särskilt adjektiv i attributiv funktion. Adjektiv i attributiv funktion preciserar eller anger en egenskap hos huvudordet (Jørgensen & Svensson 1991: 65). Utöver till den beskrivande stilen hör adjektiv vid sidan av substantiv och prepositioner till den nominala stilen (Liljestränd 1993a: 46). Hellspong och Ledin (1997: 68) konstaterar att kravet på opersonlighet minskar antalet adjektiv eftersom sändaren inte kan skriva subjektivt och använda målande och värderande uttryck som adjektiv oftast är. Bl.a. följande adjektiv förekommer i mitt undersökningsmaterial:

<i>beslutande</i>	<i>allvarliga</i>	<i>effektivare</i>	<i>utvidgat</i>
<i>tydligt</i>	<i>försvarsmässiga</i>	<i>EU-gemensam</i>	<i>övrig</i>
<i>fri</i>	<i>franskt</i>	<i>grundläggande</i>	<i>etablerad</i>
<i>medborgerlig</i>	<i>européiska</i>	<i>obehärskad</i>	<i>bilateral</i>
<i>industriell</i>	<i>polisiära</i>	<i>strukturpolitisk</i>	<i>idéhistorisk</i>
<i>flexibel</i>	<i>monetära</i>	<i>övergripande</i>	<i>förberedande</i>

I tabell 12 visas andelen adjektiv i undersökningsmaterialet. Som adjektiv har jag räknat utöver s.k. ”äkta” adjektiv som *politiskt* och *god* också adjektiv i t-form, dvs. adverb som *ovanligt* och *effektivt*, samt particip som fungerar som adjektiv, t.ex. *övergripande* och *skriven*. På så sätt blir andelarna i min undersökning jämförbara med Westmans resultat (1974).

Tabell 12. Procentandelen adjektiv av alla ord.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
adjektiv	49	65	205	110	227	151	81
% adjektiv	6,3	7,2	9,9	8,0	8,1	8,0	9,7

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
adjektiv	65	58	108	96	124	85	87
% adjektiv	7,3	10,3	8,1	12,9	10,2	10,7	9,8

Faktabladen visar högre andelar adjektiv än infobladen även om skillnaderna inte är särskilt stora. Att FC har fler adjektiv än de övriga finländska texterna (9,9 %) beror möjligen på att FC beskriver förhållanden i Ungern och dess ställning som EU-kandidatland samt jämför landet med EU-medlemmarna och med andra kandidatländer. T.ex. förekommer adjektiven *utländsk*, *stor*, *offentlig*, *ungersk* och *viktig* alla minst fyra gånger i texten. Ett bra exempel är ex. 43 där det förekommer fyra adjektiv:

- 43) För de *ekonomiska* reformerna i Ungern har de *utländska direkta* investeringarna spelat en *avgörande* roll. (FC)

Intressant är att FE som handlar om Lettlands strävanden att bli medlem i EU har endast 8,1 % adjektiv även om ämnet och behandlingssättet liknar ämnet och behandlingssättet i FC. I FG orsakas den höga andelen adjektiv (9,7 %) av att texten handlar om olika principer som beskrivs med sådana adjektiv som *allmän*, *strukturell*, *politisk*, *juridisk* eller *programmatisk*.

Den stora procentandelen i SD beror på att skribenten beskriver olika insatser som enligt texten bl.a. kan vara *internationella*, *militära*, *snabba* eller *effektiva*. Ex. 44 innehåller sammanlagt sex adjektiv varav fyra beskriver olika insatser och två olika medel:

- 44) Krishanteringen ska innefatta *humanitära* insatser och räddningsinsatser, *fredsbevarande* och *fredsfrämjande* insatser samt *konfliktförebyggande* insatser med *civila* och *militära* medel. (SC)

Utöver SD har bl.a. SF över 10 % adjektiv (10,7 %). I SF upprepas båda adjektiven *inre* och *fri* över tio gånger eftersom texten handlar om EU:s *inre* marknad och *fri* rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital. Som ex. 45 visar förekommer dessa adjektiv också i samma sats:

- 45) *Fri* rörlighet för varor innebär att varor ska kunna cirkulera *fritt* på den *inre* marknaden. (SF)

Infobladen innehåller genomsnittligt 8,2 % och faktabladen 9,9 % adjektiv. Faktabladen är således något mer beskrivande. Procentandelen för infobladen ligger nära den för bruksprosatexter (7,29 %) i Westmans undersökning (1974: 81) medan andelen för faktabladen är högre.

Cassirer (2003: 62-63) konstaterar att adjektiv är antingen *tematiskt nödvändiga* eller *tematiskt fristående*. De tematiskt nödvändiga adjektiven knyts direkt till textens tema och författaren kan inte välja dem så fritt som tematiskt fristående adjektiv vilka är mer beskrivande och utsmyckande till sin natur. Praktiskt taget alla adjektiv i undersökningsmaterialet kan klassificeras som tematiskt nödvändiga vilket beror på texternas syfte att informera objektivt om EU. Ex. 46 och 47 belyser detta:

- 46) 18 procent av de produkter som tagits med i Ungerns konsumentprisindex är underkastade reglering, nämligen *vissa* energiprodukter, läkemedel, hyrorna på *kommunala* bostäder och tarifferna för *kollektiv* trafik och telefonsamtal t.ex. (FC)
- 47) *Förbättrad* och *jämförbar* statistik, *gemensam* analys och *ökat* utbyte av information är en förutsättning både för att kunna harmonisera lagstiftningen och för *effektiva* insatser i *konkreta* situationer. (SE)

I ex. 46 ser man särskilt tydligt att adjektiven är tematiskt nödvändiga. Det är inte frågan om alla möjliga energiprodukter, hyrorna på *privata* bostäder eller tarifferna för *privat* trafik utan om klart definierade produkter som måste skiljas från andra. Ibland verkar adjektiv trots allt inte vara helt tematiskt nödvändiga, vilket framgår av ex. 47. En observant läsare kan fråga sig om det verkligen också finns *abstrakta* situationer vid sidan av de *konkreta* eller vad författaren egentligen vill uttrycka med adjektivet *aktiv* i ex. 48 som för övrigt innehåller många adjektiv även om infobladet i fråga är relativt fattigt på sådana:

- 48) En *aktiv* information, ett distinkt beslutsfattande inom gemenskapen, en enkel och begriplig lagstiftning, och underlättande av tillgången till handlingar, till exempel via offentliga databaser och register, ökar också öppenheten. (FB)

Adjektivet fungerar som attribut i en sats när det preciserar eller anger en egenskap hos huvordet som är ett substantiv men det finns också många adjektiv som fungerar som predikativ. Predikativets uppgift är i huvudsak att ange vad subjektet eller objektet är, blir eller heter (Jörgensen & Svensson 1991: 97). Som predikat förekommer då vanligen ett av kopulaverben *vara*,

bli, *kallas* eller *heta*. I mitt material används adjektiven oftast som attribut som bl.a. ex. 46-48 visar men det finns minst ett predikativ i varje text, i SC finns det t.o.m. 19 predikativ. Som exempel kan nämnas ex. 49-52:

- 49) Partnerskapsprogrammet och rapporten väntas bli *färdig* i oktober–november 2000 samtidigt som partnerskapsprogrammen för de övriga ansökarländerna förnyas. (FD)
- 50) Detta beror på att principen är *vag* och på att tillämpningen av den är *bunden* till frågor som inte uteslutande hör till gemenskapens befogenheter. (FG)
- 51) I Regeringskansliet pågår nu ett arbete med att gå igenom vilka frågor som kan bli *aktuella* under första halvåret 2001. (SA)
- 52) Regeringen är dock *öppen* för att ta in vissa frågor som är *nödvändiga* att behandla inför utvidgningen. (SC)

De flesta predikativen är perfektparticip som ingår i en omskriven passiv (t.ex. *underkastade* i ex. 46) som behandlas närmare i samband med passiv. Även om texterna skiljer sig mycket från varandra i vissa avseenden kan jag inte hitta några påtagliga skillnader när det gäller användning av adjektiv som attribut eller predikativ.

3.2.4 Ord som slutar på *-ande* och *-ende*

Som det har konstaterats bidrar bl.a. många abstrakta substantiv, få dynamiska verb och många passiva verb till att en text känns abstrakt (Hellspong & Ledin 1997: 79). Det finns därutöver ett drag som ger texten en abstrakt karaktär, nämligen andelen ord med suffixet *-ande/-ende*. Dessa är antingen verbalsubstantiv, particip eller prepositioner. I samband med verbalsubstantiv och adjektiv har jag redan behandlat en del av dessa ord. Som exempel på ord som slutar på *-ande* eller *-ende* kan nämnas följande:

verbalsubstantiv	particip	preposition
<i>yttrande</i>	<i>nuvarande</i>	<i>beroende</i>
<i>förtroende</i>	<i>kommande</i>	<i>gällande</i>
<i>genomförande</i>	<i>fungerande</i>	<i>beträffande</i>
<i>utvecklande</i>	<i>betydande</i>	<i>utgående</i>
<i>utnyttjande</i>	<i>blivande</i>	
<i>förstärkande</i>	<i>innevarande</i>	

Enligt Nordman (1992: 94) ”utgår avledningar på *-ande/-ende* vanligen från en bildlig betydelse hos verbet, vilket normalt ger dem en abstrakt nyans”. Thorell (1981: 97) anser att avledningarna med *-ande* i regel har abstrakt betydelse medan *-ning* kan ha både abstrakt och konkret be-

tydelse. Liljestrand (1993b: 73) tillägger att *-ande* betonar verksamhet och upprepning. Loman (1964: 177) påpekar för sin del att de flesta verbalsubstantiv på *-ande/-ende* anger resultat av en andlig verksamhet. Därutöver används *-ande* för att nå en viss stilistisk effekt medan *-ning* är det suffix som man vanligen bildar ord med och som ofta utgår från verbets mer vardagliga eller egentliga innebörd (Loman 1964: 156, 177).

Av tabell 13 framgår andelarna ord som slutar på *-ande/-ende* i de finländska och svenska EU-texterna.

Tabell 13. Procentandelen ord som slutar på *-ande* eller *-ende* av alla ord.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
-ande/-ende	7	12	25	25	31	25	16
% -ande/-ende	0,9	1,3	1,2	1,8	1,1	1,3	1,9

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
-ande/-ende	23	12	14	11	28	11	14
% -ande/-ende	2,6	2,1	1,1	1,5	2,3	1,4	1,6

Som tabellen visar ligger andelarna relativt nära varandra både hos infobladen och faktabladen. Andelarna varierar mellan 0,9 % (FA) och 1,9 % (FG) bland infobladen och mellan 1,1 % (SC) och 2,6 % (SA) bland faktabladen. En överraskning är att faktabladen innehåller genomsnittligt 1,8 % och infobladen 1,4 % ord som slutar på *-ande/-ende*, dvs. faktabladen har fler av dessa ord. Detta överraskar eftersom infobladen ger ett intryck av att dessa ord förekommer mycket ofta i dem. Orsaken till intrycket kan inte vara den att en sats i ett infobladd kan innehålla fler än ett ord som slutar på *-ande/-ende* som ex. 53 och 54 visar eftersom det också finns faktablad där det förekommer fler än ett ord med suffixet i samma sats som ex. 55 och 56 belyser:

- 53) En fördjupning av *förhållandena* mellan EU och Turkiet var enligt EU *beroende* av Turkiets relationer till Grekland och Cypern och av situationen *gällande* de mänskliga rättigheterna i Turkiet. (FD)
- 54) Lettland har gjort framsteg *beträffande införlivandet* av unionens regelverk *gällande* bestämmelserna om harmonisering av produkternas tekniska krav, marknadsövervakningen och den offentliga upphandlingen. (FE)
- 55) Regeringskonferensen har nu som målsättning att utarbeta en beräkningsmodell som både tar hänsyn till ländernas storlek och ger alla länder ett *tillfredsställande inflytande*. (SC)
- 56) Prioriteringarna i arbetet görs av EU:s *ordförandeland* tillsammans med de två näst *följande ordförandeskapen*. (SF)

Orsaken till olika uppfattningar kan vara det högre antalet verbalsubstantiv eller lägre antalet verb i infobladen. Skillnaden mellan infobladen och faktabladen är intressant eftersom på grund

av andelen verbalsubstantiv, som ju är högre bland infobladen, man kunde anta att infobladen visar högre andel ord som slutar på suffixet *-ande/-ende*.

3.3 Syntax

3.3.1 Fundamentlängd

I en mening spelar ett fundament en viktig roll. Fundamentet är den position som kommer före en huvudsats finita verb och där satsen har sin utgångspunkt som Thorell (1977: 226) konstaterar. Som fundament kan det stå nästan vilken satsdel som helst vilket innebär att det är lätt att framhålla ett visst led i meningen. Enligt Platzack (1973b: 100) ställer läsaren upp sin hypotes om meningens struktur utgående från meningens början och därtill måste han disponera meningen så att den anknyter till den omkringliggande kontexten.

Thorell (1977: 9-10) fastställer att den svenska ledföljden har två huvudprinciper, *kontaktprincip* och *viktprincip*. Den viktigaste principen är kontaktprincipen, dvs. att led som ur betydelssynpunkt hör samman följer varandra utan avbrott. Med tanke på min undersökning är den andra principen, viktprincipen, intressantast. Enligt viktprincipen placeras lätta led som regel före tunga led vilka för sin del vanligen placeras i slutet av satsen. Ett led som består av en ordgrupp är i regel svårare än ett led som består av ett enda ord. Av den orsaken har jag valt att räkna och analysera även genomsnittlig fundamentlängd och andelen ettordsfundament i undersökningsmaterialet. Andelen ettordsfundamenten behandlas i kapitel 3.3.2.

Av tabell 14 framgår hur långa fundament texterna i undersökningsmaterialet innehåller. Beräkningarna baserar sig på den modell som Ledin presenterar i stencilen *Räknelära i stilistik* (1991: 29). Den genomsnittliga fundamentlängden räknas genom att man delar antalet ord i fundamenten med antalet fundament.

Tabell 14. Den genomsnittliga fundamentlängden.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
ord i fundament	151	213	516	263	737	411	135
fundament	46	46	159	83	239	129	47
fundamentlängd	3,3	4,6	3,2	3,2	3,1	3,2	2,9

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
ord i fundament	242	110	262	132	265	178	167
fundament	65	39	85	40	76	48	55
fundamentlängd	3,7	2,8	3,1	3,3	3,5	3,7	3,0

Som tabellen visar finns det endast små skillnader mellan texterna. FB har klart genomsnittligt det längsta fundamentet (4,6 ord per fundament) medan FG och SB visar de lägsta andelarna ord i fundamenten (2,9 resp. 2,8 ord per fundament). SA (3,7 ord) och SF (3,7 ord) har de längsta fundamenten bland faktabladen vilka för övrigt visar större variation än infobladen.

Den genomsnittliga fundamentlängden för infobladen är 3,4 ord per fundament och för faktabladen 3,3 ord per fundament. Skillnaden mellan de finländska och svenska texterna är således nästan obefintlig. Westman (1974: 155) har i sin undersökning om bruksprosatexter också räknat den genomsnittliga fundamentlängden som är 3,1 ord per fundament. Medelvärde är ungefär samma som i mitt material även om bruksprosatexterna i Westmans undersökning har något kortare fundament. Söderholm (1993: 231) konstaterar att ”det föreligger ett visst samband mellan fundamentet i påstående huvudsatser och lix, fundamentets längd inverkar ju för sin del på läsbarhetsindexet”. I mitt material tycks detta emellertid inte stämma. FB som har ett högt lixvärde (60) har dock genomsnittligt den högsta andelen ord i fundament (4,6 ord) men t.ex. FD vars lix är 62 har genomsnittligt endast 3,2 ord i fundament. Bland faktabladen har SB det högsta lixvärdet (57) men fundamenten innehåller genomsnittligt 2,8 ord vilket är det lägsta antalet i mitt material.

De flesta fundamenten består av ett eller ett par ord men det finns också satser där det står över tio ord i fundamentet. Ex. 57-60 visar de längsta fundamenten i de finländska och svenska texterna:

- 57) *En aktiv information, ett distinkt beslutsfattande inom gemenskapen, en enkel och begriplig lagstiftning, och underlättande av tillgången till handlingar, till exempel via offentliga databaser och register, ökar också öppenheten.* (FB, 26 ord i fundamentet)
- 58) *I en färsk rapport utarbetad av gruppen Transparency International, som listar länder enligt förekomsten av korruption bland tjänstemän och politiker, placerar sig Ungern på 32:a plats bland 90 länder.* (FC, 20 ord i fundamentet)

- 59) *För att göra ordförandeskapet till en angelägenhet för hela Sverige, och för att öka kontaktytorna mellan svenskar och medborgare i de andra EU-länderna och länder som sökt EU-medlemskap*, kommer också särskilda informations- och kulturaktiviteter att genomföras. (SA, 28 ord i fundamentet)
- 60) *Alla nationella bidrag för att uppnå dessa mål på såväl den civila sidan som den militära sidan* kommer att vara frivilliga. (SD, 17 ord i fundamentet)

I exemplen ovan är fundamenten längre än den del som ligger till höger om det finita verbet. Satserna är således vänstertunga i stället för högertunga och de bryter därför mot viktprincipen. Platzack (1973b: 91-92) konstaterar att ”brottet mot viktprincipen medför att läsaren en längre tid hålls ovetande om ett viktigt semantiskt samband” och tillägger att de meningar som bryter mot viktprincipen är svårare att läsa än meningar som inte bryter mot denna princip. Som ett extremt exempel på vänstertyngd kan nämnas ex. 61:

- 61) *Även personalens kompetens samt instans- och processordningen* diskuteras. (SE)

Exemplet har endast två satsdelar, subjekt och predikat. Enligt Hellspong och Ledin (1997: 77, 79) brukar vänstertunga meningar vara vanliga i byråkratiska koder och specifika texter har tendens till vänstertunga meningar medan högertyngd bidrar till allmänhet i texter. Trots allt kan vänstertyngd vara ett sätt att öka tydligheten för tålmodiga läsare (ibid. 77).

I ex. 59 har författaren skilt fundamentet från den övriga satsen med ett kommatecken. På det sättet har meningsstrukturen blivit tydligare eftersom läsaren nu vet vad som är fundament. Utöver kommatecknet har det använts två andra sätt att markera gränsen som ex. 62 och 63 visar:

- 62) *Fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital inom ett område med cirka 370 miljoner invånare och närmare 20 miljoner företag – det är syftet med EU:s inre marknad.* (SF)
- 63) *Räknar man ihop EU-ländernas gemensamma och medlemsländernas nationella bistånd så står EU för närmare 55 procent av världens totala bistånd.* (SB)

I ex. 62 har man använt tankstreck och pronomenet *det* i stället för det egentliga subjektet som står i extrapositionen före fundamentet för att markera gränsen. Erik Andersson (1993: 125) kallar detta sätt för ett *initialt extraponerat led*. I ex. 63 förekommer ordet *så*. Jörgensen och Svensson (1991: 139) kallar detta *så* för *dubbel satsdel* eller *dubbelt fundament*. Ordet *så* eller *då* används om den satsdel som står i fundamentfältet är ”tung”, dvs. om den innehåller många ord, är speciellt betonad eller på något sätt står i fokus. Dubbelt fundament är oftast ett funktionellt inslag, som underlättar för mottagaren att på ett korrekt sätt strukturera meddelandet och därmed gör det lättare för honom att tolka budskapet. Platzack (1973b: 60) konstaterar att det verkar tänkbart att bruket av *så* efter spetsställd bisats kan underlätta själva läsandet.

3.3.2 Ettordsfundament

Med hjälp av den genomsnittliga fundamentlängden och andelen ettordsfundament är det möjligt att undersöka hur vänstertunga meningar undersökningsmaterialet har. Samtidigt mäter de även texternas svårighetsgrad. Också andelen ettordsfundament avslöjar om författaren har följt viktprincipen som behandlades i föregående kapitel.

Tabell 15 visar procentandelarna ettordsfundament i de finländska och svenska texterna. Beräkningarna baserar sig på den modell som Ledin presenterar i *Räknelära i stilistik* (1991: 29). Andelen räknas genom att man delar antalet fundament med ett ord med antalet fundament totalt. Resultatet anges i procent.

Tabell 15. Procentandelen ettordsfundament av alla fundament.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
ettordsfundament	15	9	47	32	79	48	21
% ettordsf.	32,6	19,6	29,6	38,6	33,1	37,2	44,7

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
ettordsfundament	23	19	28	18	35	18	21
% ettordsf.	35,4	48,7	32,9	45,0	46,1	37,5	38,2

Andelen ettordsfundament av alla fundament varierar kraftigare bland infobladen än bland faktabladen. FB har klart den lägsta andelen ettordsfundament (19,6 %) av alla texterna i materialet, på ett motsvarande sätt har FB den högsta genomsnittliga fundamentlängden (4,6 ord per fundament). Texten kan således sägas vara den vänstertyngsta texten i undersökningsmaterialet. Den högsta andelen ettordsfundament har FG där 44,7 % av alla fundament består av ett enda ord. Bland faktabladen visar SC den lägsta andelen ettordsfundament (32,9 %) och SB den högsta andelen (48,7 %). Ex. 64-67 visar hurdana ettordsfundament texterna i materialet innehåller:

- 64) *Kandidatländerna* måste inte uppfylla EMU-kriterierna för att ansluta sig till Europeiska unionen. (FC)
- 65) *Förhandlingar* har inletts om 16 av unionsregelverkets delområden, som sammanlagt är 29. (FE)
- 66) *Utrikesministrarna* träffas en gång i månaden och den förberedande gruppen möts två, tre gånger per månad. (SC)
- 67) *Sverige* vill på olika sätt verka för en effektiv inre marknad i konsumenternas intresse. (SF)

Genomsnittligt innehåller infobladen 33,6 % ettordsfundament medan den genomsnittliga andelen ettordsfundament är högre för faktabladen där 40,5 % av alla fundament består av ett ord.

Tyvärr har Westman (1974) inte analyserat andelen ettordsfundament bland bruksprosatexter men jämförelsen med Koivistos undersökning om EU-reportagen (2002: 21) ger ett slags jämförelseobjekt för mina resultat. EU-reportage publicerade i Dagens Nyheter och Hufvudstadsbladet år 2001 har genomsnittligt ca 43 % resp. 45 % ettordsfundament. Jämfört med detta resultat är andelarna ettordsfundament klart lägre i mitt material.

3.3.3 Topikaliseringsgrad och satsdelar i fundamentfält

Eftersom svenskan har huvudordföljden subjekt – verb – objekt inleds ca 60-70 % av huvudsatserna i en text av subjekt (Jørgensen & Svensson 1991: 137). TSR-adverbial förekommer också oftare i fundamentfält än de övriga satsdelarna. Holm och Larsson (1976: 76) konstaterar att en undersökning av ”god sakprosa” har visat att ca 60 % av alla fundament utgörs av subjekt och ca 30 % av adverbial.

Vid sidan av fundamentlängden och andelen ettordsfundament har jag också valt att analysera *topikaliseringsgrad* i de finländska och svenska EU-texterna. Enligt Ledin (1991: 28) visar topikaliseringsgraden i vilken grad andra led än subjektet har topikaliserats i texten. Som Ledin (1991: 28) konstaterar kan topikaliseringarna ses som informationsdynamiskt märkta eftersom subjektet är den satsdel som i regel står i fundamentet. Av tabell 16 framgår procentandelen fundament som saknar subjekt:

Tabell 16. Procentandelen fundament som saknar subjekt av alla fundament.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
ej subjekt	19	20	49	26	73	41	20
% ej subjekt	41,3	43,5	30,8	31,3	30,5	31,8	45,6

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
ej subjekt	23	14	27	9	16	8	17
% ej subjekt	35,4	35,9	31,8	22,5	21,1	16,7	30,9

Enligt analysen visar infobladen högre andelar topikaliseringar än faktabladen där subjektet oftare står i fundamentet. I FA, FB och FG är andelarna andra satsdelar än subjekt som fundament över 40 % vilket betyder en hög topikaliseringsgrad jämfört med i faktabladen. Topikaliseringsgraden varierar mer hos faktabladen där SF har den lägsta andelen (16,7 % fundament saknar subjekt) och SB den högsta andelen (35,9 %) topikaliseringar även om SA visar en nästan lika hög andel (35,4 %). Kännetecknande för både infobladen och faktabladen är att subjekt i fundamenten ofta fungerar som subjekt i passiva satser, m.a.o. skulle de vara objekt i aktiva satser. Ex. 68 och 69 belyser detta:

- 68) *Hela 23 fadderprojekt* har inletts i Ungern och *åtta nya* skall startas enligt programmet för 2000. (FC)
- 69) *Strategin* uppdateras efterhand och *resultaten av arbetet* redovisas i en rapport två gånger per år. (SF)

Genomsnittligt saknar 36,4 % av fundamenten subjekt i infobladen medan faktabladen har 27,8 % sådana fundament där det står en annan satsdel i stället för subjekt. Fundamenten består av subjekt klart oftare i faktabladen än i infobladen vilket säkert påverkar hur läsarvänliga faktabladen upplevs. Koivistos undersökning (2002: 22) visar att topikaliseringsgraden för EU-reportagen i Dagens Nyheter är ca 30 % och för EU-reportagen i Hufvudstadsbladet ca 24 % år 2001. Både de finländska och de svenska texterna är alltså krångligare än Hufvudstadsbladet medan faktabladen understiger andelen fundament som saknar subjekt i Dagens Nyheter.

Satsdelsfördelningen i fundamenten och jämförelsen mellan infobladen och faktabladen avslöjar intressanta fenomen. Av tabell 17 framgår vilka satsdel som står i fundament i stället för subjekt:

Tabell 17. Procentandelen adverbial, objekt och predikativ av alla fundament.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
adverbial	17	17	49	24	72	38	20
% adverbial	37,0	37,0	30,8	28,9	30,1	29,5	42,6
objekt	2	2	–	2	–	1	–
% objekt	4,3	4,3	–	2,4	–	0,8	–
predikativ	–	1	–	–	1	2	–
% predikativ	–	2,2	–	–	0,4	1,6	–

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
adverbial	23	14	27	9	16	8	17
% adverbial	35,4	35,9	31,8	22,5	21,1	16,7	30,9
objekt	–	–	–	–	2	–	–
% objekt	–	–	–	–	2,6	–	–
predikativ	–	–	–	–	–	–	1
% predikativ	–	–	–	–	–	–	1,8

Den genomsnittliga andelen adverbial som fundament är 33,7 % i infobladen och 27,8 % i faktabladen. Skillnaden är en av de största skillnaderna mellan de finländska och svenska EU-texterna i min undersökning. Jag har inte analyserat vilka typer av adverbial som förekommer i fundamenten men rums- och tidsadverbial som ofta förekommer som adverbiala bisatser är i allmänhet de vanligaste typerna. Relativt ofta består fundamentet av både rums- och tidsadverbial enligt följande mönster i ex. 70:

- 70) *På toppmötet i Helsingfors i december 1999 fattade EU-länderna beslut om hur den nya organisationen för civil och militär krishantering ska fungera och se ut.* (SD)

Liknande adverbial förekommer i fem faktablad (SB, SC, SD, SE och SG) och i tre infoblad (FA, FB och FD) minst en gång. Att ett långt adverbial placeras i fundamentet beror förmodligen på att författaren inte vill belasta adverbialpositionen onödigt i slutfältet eftersom det där ofta förekommer en längre *att*-sats efter huvudsatsen som i ex. 71:

- 71) *Vid Natos toppmöte i Washington våren 1999 slogs det fast att det finns en beredskap för att framöver utveckla samarbetet mellan EU och Nato.* (FA)

Den tydligaste skillnaden mellan de svenska och finländska texterna utgörs av att det endast finns två faktablad som har antingen ett objekt (SE) eller ett predikativ (SG) som fundament. Däremot har endast två infoblad, FC och FG, varken objekt eller predikativ som fundament. Andelen objekt och predikativ som fundament är förstås små jämfört med andelen subjekt och adverbial som fundament. I ex. 72 och 73 står objekt och i ex. 74 och 75 predikativ som fundament:

- 72) *Denna inventering kan EU-länderna nu dra nytta av vid utvecklingen av sina militära resurser för krishanteringsuppdrag.* (FA)
- 73) *Konkreta resultat i arbetet med att harmonisera EU-ländernas lagstiftning inom asyl- och migrationsområdet hoppas Sverige kunna uppnå främst på följande områden: [...].* (SE)
- 74) *Typiskt för ett oorganiserat samhälle är brottslighet, prostitution och korruption samt många andra fenomen som äventyrar den allmänna ordningen och säkerheten.* (FE)
- 75) *Avgörande för ett EU-inträde är att landet har införlivat EU:s regelverk i den nationella lagstiftningen och har möjlighet att se till att regelverket efterlevs.* (SG)

FA och FB visar därtill de största andelarna objekt som fundament även om andelarna i och för sig är blygsamma.

4 TEXTBINDNING

4.1 Textbindning, koherens och kohesion

I kapitel 1.4.1 om begreppet text konstaterar jag att en text kan definieras med hjälp av sju egenskaper. En av egenskaperna är textens *koherens*, dvs. textens sammanhang (Hellspong & Ledin 1997: 35). Sammanhang uppstår inte utan hjälpmedel utan det krävs å ena sidan textinterna me-

kanismer och å andra sidan att texten fungerar i en kontext (Nyström 2001: 10). De textinterna mekanismer som skapar sammanhang kan man sammanfattningsvis kalla för *textbindning* och på den koncentrerar jag mig i denna del av avhandlingen. Textbindningen studeras inom forskningsfältet *textlingvistik* medan det ovan nämnda samspelet mellan text och kontext hör till *diskursanalys*. Diskursanalys behandlas däremot inte i min avhandling.

Med hjälp av textbindningen studerar man alltså hur textens satser och meningar samspelar med varandra och textbindningen är således ett grundvillkor för textens koherens (Hellspong & Ledin 1997: 80). Sammanhanget i texten uttrycks vanligen av språkliga signaler som svarar för textens *kohesion* (ibid. 35). Nyström (2001: 11) definierar skillnaden mellan koherensen och kohesionen genom att konstatera att med koherens avses ”de djupt liggande innehållssamband som bildar texten medan kohesion är de lokala sambandsmekanismer som uttrycker samband på textytan”. Nyström (2001: 154) sammanfattar att sammanhanget kan beskrivas som den sammanlagda effekten av kohesion och koherens.

Kohesionen är emellertid inte nödvändig för att texten skall vara koherent eftersom en ytligt osammanhängande text kan vara en helt begriplig och sammanhängande text för rätt läsare – t.ex. för skribenten själv som förstår och vet hur orden hänger ihop (Hellspong & Ledin 1997: 35). Också Meriläinen (1997: 66) konstaterar att ”bristande koherens inte nödvändigtvis kommer sig av avsaknaden av explicita kohesiva markörer på textytan”. På ett motsvarande sätt kan en text med de språkliga signaler som skapar sammanhang och medför yttre kohesion verka osammanhängande och obegriplig, vara utan inre koherens.

På textens yta markerar alltså kohesionsmekanismer hur texten hänger samman (Nyström 2001: 154). Sådana textbindningsmekanismer är *referensbindning*, *tematik* och *satskonnektion*. Det är svårare att beskriva koherensen i texten eftersom den inte är synlig utan ”snarare resultatet av en process, den process som den aktive läsaren utför när han läser texten”, konstaterar Nyström (2001: 154). I det följande behandlar jag referensbindning, tematik och satskonnektion och hur mekanismerna ser ut i de finländska och svenska EU-texterna.

4.2 Referensbindning

4.2.1 Definition av begreppet referensbindning

Referensbindning och de strukturer som denna bygger upp är den viktigaste textbildande faktor som ingen text klarar sig utan, påstår både Källgren (1979: 86-87) och Nyström (2001: 35). Re-

ferensbindning innebär bindningar mellan enskilda *konstituent*er, dvs. begrepp i texten, i olika satser och förenar således konstituent er med varandra. ”En konstituent i texten har alltså en bindning till en konstituent som har förekommit tidigare i texten”, som Nyström (2001: 35) konstaterar. I texten uppstår det lexikalisk-semantiska bindningsverk när texten har ett bestämt innehåll och *referenter* förekommer flera gånger i den (Nyström 2000a: 209). Dessa bindningsverk som alltid finns i en text kallas alltså för referensbindning.

Det är viktigt att beakta att referensbindning inte skapas av ordens betydelse utan av deras syftning, dvs. av deras *referens* (Hellspång & Ledin 1997: 81-82). Att det inte heller är textytan, m.a.o. ordens form, utan referensen som avgör om en bindning föreligger medför att referensbindningen bidrar både till textens kohesion och koherens (Nyström 2001: 12). *Referenterna*, dvs. företeelser som ord pekar på, utgör en väsentlig del av textens innehåll och de referenser som återfinns på textytan bidrar till textens kohesion (Nyström 2001: 35). Tillsammans bildar referenter som är bundna till varandra grupper, *ledfamiljer*. Referenter som hör till en ledfamilj kallas inte för referenter utan för *sambandsled* (Ledin 1991: 11). Samtliga sambandsled i en ledfamilj kan ha gemensam referens men det är också möjligt att de har olika referens (Nyström 2001: 69).

I detta kapitel behandlar jag först olika typer av referensbindning. Därefter beskriver jag vad man måste ta hänsyn till vid analysen av referensbindningar. Till sist presenterar jag resultaten av analyserna.

4.2.2 Bindningstyper

Det finns flera sätt att klassificera olika typer av referensbindning. I denna undersökning följer jag den modell som Ledin presenterar i *Räknelära i stilistik* (1991). Ledin (1991: 12-13) uppdelar olika referensbindningar i fem kategorier som han kallar för *identitet*, *kontrast*, *synonymi*, *extension* och *inferens*. Nedan behandlas bindningstyperna i tur och ordning. Eftersom Ledin endast kort definierar de olika typerna utvidgar jag definitionerna med åsikter som andra forskare har framfört.

Den första bindningstypen kallar Ledin (1991: 12) för identitet. Bindningen kan definieras som ”formell och semantisk identitet med tidigare konstituent” (Öberg 1997: 100). Bindningen förutsätter alltså hel identitet när det gäller både form och referent som Nyström (2001: 40) förklarar. I Ledins modell (1991: 12) skall formen vara antingen densamma eller en *pronominalisering* varvid huvudordet ersätts av ett pronomen. Ledin nämner inte motsatsen till pronominaliseringen, dvs. *antecedent*, där skribenten återgår från pronomenet till huvudordet men enligt Nyströms (2001: 42) modell räknar jag också detta fenomen till identitetsbindningen. Nyström

(2001: 42-43) räknar också pronominala adverb till denna kategori. Som exempel på identitet kan nämnas ex. 76 samt 77 och på pronominalisering samt antecedent ex. 78 och 79. Andra bindningar i meningarna har markerats varken här eller i de övriga exemplen. Om inget annat anges följer meningarna direkt efter varandra i texten, annars har de uteslutna meningarna markerats med [...].

- 76) Samma år lämnade *Ungern* in sin medlemsansökan till EU. Fyra år senare, i mars 1998, inledde unionen officiellt medlemsförhandlingarna med *Ungern*. (FC)
- 77) *Korruptionen* är ett problem i Lettland. I april 2000 godkände regeringen ett program mot *korruptionen*. (FE)
- 78) EU:s högsta beslutande organ är *ministerrådet*. *Det* består av företrädare från de 15 EU-ländernas regeringar. Vilka ministrar som deltar i *rådets* möten beror på vilken fråga som står på dagordningen. (SA)
- 79) De fyra friheterna bygger på *samma grundprincip*. *Den* säger att alla hinder för den fria rörligheten är otillåtna. Men det finns också undantag från *principen om fri rörlighet*, bland annat för att skydda miljön samt människors och djurs liv och hälsa. (SF)

I ex. 78 och 79 klassificeras den första bindningen som pronominalisering medan den andra bindningen där skribenten återgår från pronomenet till huvudordet exemplifierar antecedent. Ibland förekommer huvudordet efter antecedenten inte i samma form som före pronominaliseringen något som också framgår av ex. 78 och 79.

Ledin tar inte ställning till bestämd och obestämd form av substantiv eller växling mellan subjekts- och objektsform av pronomen men jag inkluderar dem i identitetsbindningarna som t.ex. Nyström (2001: 40) gör i sin undersökning. Exempel på växling mellan obestämd och bestämd form är ex. 80, där (R) står för rubrik:

- 80) *Minoriteter* och korruption (R). För medlemskap i Europeiska unionen krävs att kandidatlandet har stabila institutioner, som garanterar demokratin, rättstaten, de mänskliga rättigheterna och respekten för och skyddet av *minoriteterna*. (FC)

Däremot inbegriper Ledin (1991: 12) växling mellan verb och substantiv (*föreslog – förslaget*) i identitetsbindningarna. Bl.a. hos Öberg (1997: 16) och Nyström (2000b: 17-18) hör växlingen mellan ordklasser till *modifierad identitet* vilken kan definieras som ”modifierad upprepning av tidigare konstituent” och där ”den semantiska basen ska vara densamma” som i den tidigare konstituenten (Öberg 1997: 100). Vid sidan av ordklassväxlingar räknar Nyström (2001: 41) och Öberg (1997: 16) även variation av bestämningar kring ett huvudord till den modifierade identiteten. Som exempel på den modifierade identiteten kan nämnas ex. 81 och 82, där verb och substantiv växlar, och ex. 83 och 84 där referenterna har olika bestämningar:

- 81) Däremot har statsministern *det övergripande ansvaret* för Sveriges EU-politik. [...] Övriga ministrar i regeringen *ansvarar* för sina respektive frågor i EU-arbetet. (SA)

- 82) *Utvidgningen* viktigt för freden (R). EU har *utvidgats* vid flera tillfällen, senast 1995 när Sverige, Finland och Österrike anslöt sig. (SG)
- 83) Allmänhetens rätt till tillgång till *institutionernas handlingar* fastställs enligt Amsterdamfördraget i artikel 255 i grundfördraget. Enligt Amsterdamfördraget har varje unionsmedborgare rätt till tillgång till *Europaparlamentets, rådets och kommissionens handlingar* på särskilt fastställt sätt. (FB)
- 84) På ett toppmöte i Köln i juni 1999 beslutade dock EU-länderna att de måste kunna utföra *dessa insatser* i egen regi. Händelserna på Balkan under senare år och jordbävningkatastrofen i Turkiet har tydligt visat att det finns behov av bättre förutsättningar för *snabba internationella insatser*. (SD)

Ledin (1991) nämner inte heller *delidentitet* i sin analysmodell men jag inkluderar också denna i identitetsbindningarna. Nyström (2001: 42) konstaterar att *delidentiteten* bygger på att referenterna delvis är identiska. Detta syns i ordens form; minst den ena konstituenten är ett sammansatt ord där det ena ledet är identiskt med ett led i det andra ordet eller med hela ordet. *Delidentitet* blir således enligt Nyström ett slags restpost för bindningar dels mellan sammansatta ord med gemensamt förled, dels mellan förled och simplex då ingen annan bindningstyp föreligger. Referenten kommer m.a.o. delvis tillbaka. Belysande exempel på *delidentitet* är ex. 85-87:

- 85) Det största problemet har varit att Turkiets lagstiftning om *handel* och ekonomi så långsamt har ändrats att motsvara den nivå som tullunionen förutsätter. *Handelsutbytet* mellan EU och Turkiet har ökat betydligt under den tid tullunionen varit i kraft. (FD)
- 86) *Bistånd* på olika vägar (R). *Biståndspengarna* kanaliseras dels via EU:s reguljära budget och dels via den Europeiska utvecklingsfonden (EUF). (SB)
- 87) *Amsterdam* – ett steg på vägen (R). Den senaste regeringskonferensen mellan EU-länderna pågick mellan mars 1996 och juni 1997 och resulterade i *Amsterdamfördraget*. (SC)

Den andra huvudtypen av referensbindning är kontrast (Ledin 1991: 12). Kontrastbindningen bygger enligt Nyström (2000b: 21) på ”att två uttryck ställs i motsättning till varandra”. Nyström fortsätter att det finns två typer av kontrastbindning. Den första typen bygger på en negation och den är således ganska oberoende av hur konstituenterna presenteras i texten. I mitt undersökningsmaterial förekommer det inte sådan här kontrastbindning. I det andra fallet delar de båda konstituenterna vissa semantiska egenskaper som gör att man alltid uppfattar konstituenterna som besläktade när de ställs emot varandra i texten. Den andra typen är således besläktad med *co-hyponym* som presenteras senare. Som exempel på kontrastbindning, och på den andra typen av den, kan nämnas ex. 88 där det finns två kontrastbindningar, först mellan *asyl* och *förföljelse* och därefter mellan *förföljelse* och *skydd*. I ex. 89 finns kontrasten mellan *den östra delen* och *väst*:

- 88) Samtliga medlemsländer ger också *asyl* till flyktingar, men fortfarande görs olika tolkningar av vad som är *förföljelse* i konventionens mening. [...] Utöver flyktingar enligt Genèvekonventionen, beviljar samtliga EU-länder *skydd* till andra personer, till exempel de som riskerar tortyr eller dödsstraff. (SE)

- 89) *Den östra delen* dominerades av Sovjetunionen och *i väst* bildade sex länder det samarbete som är grunden för dagens EU. (SG)

Som den tredje huvudtypen av referensbindning nämner Ledin (1991: 12) synonymi. Källgren (1979: 72) definierar synonymin kort som ”olika beteckningar för samma företeelse”. Nyström (2000b: 20-21) påpekar att synonymibindningarna bygger på att även om referenternas språkliga uttryck utgår från olika huvudord har de trots det identisk denotation. En viss variation i betydelseomfång kan tolereras som t.ex. konnotationsvariationer. Ledin (1991: 12) ställer inga krav på formen eftersom ”synonymi innebär ju att en referent omskrivs med ett annat ord”. Han räknar också metaforiska bindningar som synonymi. Ex. 90-92 belyser synonymibindningar i undersökningsmaterialet:

- 90) *VEU* har haft trovärdighetsproblem. *Organisationen* har inte utnyttjats för viktiga krishanteringsuppdrag. (FA)
- 91) *De beslut som Europeiska gemenskapernas domstol fattar om handlingarnas offentlighet* sätter sin prägel på öppenheten. Domstolen har i sina *domslut* bl.a. framhållit att offentlighet är huvudregeln och påpekat att undantagen måste tolkas snävt. (FB)
- 92) *Vägen från förslag till beslut* varierar beroende på vilken fråga det gäller. *Det grundläggande mönstret i beslutsfattandet* är dock detsamma för nästan alla frågor: Europeiska kommissionen lägger fram ett förslag till EU-gemensam lagstiftning, vilket sedan behandlas av medlemsländerna och Europaparlamentet innan ministerrådet fattar det slutgiltiga beslutet. (SA)

Den fjärde referensbindningstypen är extension (Ledin 1991: 13). Nyström (2000b: 22) konstaterar om en extensionell relation att ”en stor andel bindningar, särskilt i utredande texter, bygger på växling mellan referenter med entydiga semantiska släktskapsrelationer”. Ledin (1991: 13) avser med extensionen alla förändringar av betydelseomfånget och även del-helhetsförhållanden, dvs. till extensionen hör betydelsereationer som *hyponymi*, *hypernyymi* och *specificering*. Hyponymin kan definieras som en bindning från ett överordnat begrepp till ett underordnat begrepp (Nyström 2000b: 22). Det är således frågan om en extensionsminskning eftersom en *hyponym* ingår i sin *hyperonym* (Nyström 2000b: 22). Hypernymin innebär däremot ”bindning från ett underordnat begrepp till ett överordnat” (Nyström 2001: 46). Ledin nämner inte *co-hyponymi* men jag anser att denna typ också hör till denna grupp. Med *co-hyponymi* avses sidoordning vilket betyder att begrepp är underordnade under samma överordnade begrepp (Öberg 1997: 101). I ex. 93 ligger bindningen mellan hyponymin *fri rörlighet för varor* och hypernymin *principen om fri rörlighet* medan det i ex. 94 handlar om en *co-hyponymirelation* mellan fonderna. Ex. 95 innehåller alla extensionella relationer, dvs. *hypernyymi*, *hyponymi* och *co-hyponymi*, i denna ordning.

- 93) Men det finns också undantag från *principen om fri rörlighet*, bland annat för att skydda miljön samt människors och djurs liv och hälsa. *Fri rörlighet för varor* (R). (SF)

- 94) I Finland hör *den regionala utvecklingsfonden* till inrikesministeriets ansvarsområde. *Europeiska socialfonden (ESF)* koncentrerar sig främst på att utveckla de mänskliga resurserna. (FF)
- 95) EG:s rättssystem har *tre nivåer*. *Den högsta nivån* utgörs av målen i artiklarna A och B i Maastrichtfördraget [...] och i ingressen och artikel 2 i EG-fördraget. *Den lägsta nivån* utgörs av normer för institutionerna, beslutsfattandet och materiella rättigheter. (FG)

Den tredje typen av extensionen är specificering. Specificeringen kan definieras som ”den extensionella minskningen från en homogen mängd till en av dess delmängder eller från en helhet till en av dess delar” (Nyström 2000b: 22). Den motsatta relationen till specificeringen är *generalisering* som jag också räknar till extensionen även om Ledin inte nämner generaliseringen. Hos generaliseringen går man från en delmängd till en större, homogen mängd (Öberg: 1997: 104). Det finns även *co-specificering* som kan definieras som ”sidoordning, dvs. oförytterliga delar som tillhör samma helhet eller delmängder som ingår i samma större, homogena mängd” (Öberg 1997: 102) men den typen fattas i mitt undersökningsmaterial. Däremot kan man hitta exempel på specificering som i ex. 96-98 samt på generaliseringen som i ex. 99:

- 96) För medlemskap i Europeiska unionen krävs att kandidatlandet har stabila institutioner, som garanterar demokratin, rättsstaten, de mänskliga rättigheterna och respekten för och skyddet av *minoriteterna*. [...] Men kommissionen har ändå påtalat behandlingen av *romerna*. (FC)
- 97) *Övriga ministrar i regeringen* ansvarar för sina respektive frågor i EU-arbetet. Till exempel är det *jordbruksministern* som driver svenska ståndpunkter i utformandet av EU:s jordbrukspolitik och *miljöministern* som ansvarar för det svenska arbetet med EU:s miljöpolitik. (SA)
- 98) Fonden är inte en del av den reguljära budgeten utan finansieras genom särskilda bidrag ifrån *medlemsländerna*. Den första utvecklingsfonden skapades 1958 för att finansiera utvecklingssamarbetet med *de sex ursprungliga EU-ländernas* dåvarande kolonier i Afrika, Västindien och Stilla havsområdet (AVS-länderna). (SB)
- 99) Om det saknas gemensamma bestämmelser gäller huvudregeln att varor som godkänts i *ett medlemsland* också måste accepteras av de andra EU-länderna (så kallat ömsesidigt erkännande). Eftersom EU är en tullunion finns det inga tullar mellan *medlemsländerna*. (SF)

Den femte bindningstyp som Ledin (1991: 13) nämner är inferens. Källgren (1979: 77) konstaterar att ”inferentiell bindning föreligger när två begrepp i någon bemärkelse är associerade med varandra”. Associationen kan i stort sett vara av vilken typ som helst eftersom, som Ledin (1991: 13) påpekar, det inte är formen eller betydelsen hos referenten som är utslagsgivande utan snarast kontexten där referenten befinner sig. Ex. 100-103 illustrerar inferensbindningar i de finländska och svenska EU-texterna:

- 100) Grunden för det politiska och ekonomiska samarbetet mellan Turkiet och EU utgörs av ett associeringsavtal från 1963 och en kompletterande tullunion som trädde i kraft 1995. Turkiet ansökte om medlemskap i *Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC)* redan 1959. (FD)

- 101) Det består av *företrädare* från de 15 EU-ländernas regeringar. Vilka *ministrar* som deltar i rådets möten beror på vilken fråga som står på dagordningen. (SA)
- 102) Redan med Amsterdamfördraget, som trädde i kraft i maj 1999, fick EU – på initiativ från Sverige och Finland – *bättre förutsättningar att förebygga konflikter och kriser med humanitära, fredsbevarande och fredsskapande insatser*. I fördraget sägs att *dessa uppgifter* (som kallas Petersbergsuppgifter efter den ort i Tyskland där de beslutades) ska skötas av Västereuropeiska unionen, VEU. (SD)
- 103) Detta gör *flykting- och invandringspolitiken* till en EU-fråga i högre grad än tidigare. Redan innan Amsterdamfördraget trädde i kraft hade EU:s stats- och regeringschefer fastslagit en handlingsplan på *området*. (SE)

T.ex. i ex. 103 förekommer en inferensbindning mellan *flykting- och invandringspolitiken* och *området*. Jag anser att bindningen är för svag för att kunna kallas för synonymi och därför är inferens den enda möjliga. Samma gäller bindningarna i ex. 101 och 102. I ex. 100 måste läsaren vara medveten om relationen mellan *Europeiska unionen* och *Europeiska ekonomiska gemenskapen* för att kunna förstå varför skribenten nämner EEC i samband med samarbetet med Turkiet och EU.

Inferensbindningen skiljer sig från de övriga typerna av referensbindning av den orsaken att bindningen tillför texten mest innehåll eftersom läsaren måste rekonstruera den underförstådda informationen, göra en inferens (Ledin 1991: 13). Inferensen kräver således mer av läsaren än de övriga bindningarna, det är ju läsaren vilken har som uppgift att avgöra om en fungerande bindning finns i texten eller inte (Nyström 2000a: 219). Nyström (2000a: 218) påpekar också att ”inferensbindningarna bygger på att läsaren samspelar med författaren, drar in sin egen erfarenhet i läsningen och konstruerar samband som inte explicit uttrycks i texten”. För att inferensbindningar skall fungera förutsätts naturligtvis att läsaren och skribenten tillräckligt mycket delar samma verklighet (Nyström 2000a: 219). Med tanke på min undersökning är det intressant att Nyström (2000a: 220) anser att det inte är underligt att inferensbindningar sällan förekommer i faktaredovisningar, dvs. i den mest informationstäta och stilistiskt komprimerade genren.

Nyström (2001: 39) delar referensbindningarna i tre grupper beroende på det som bindningarna bygger på och hon presenterar grupperna också i tabellform. Tabell 18 nedan baserar sig på Nyströms tabell men jag har här förändrat litet hennes tabell för att den bättre motsvarar Ledins kategorier.

Tabell 18. Bindningstyperna.

identitetsbindningar	bindningar byggda på semantisk släktskap	inferensbindningar
identitet	kontrast	inferens
modifierad identitet	hyponymi	
delidentitet	hyponymi	
pronominalisering	co-hyponymi	
antecedent	generalisering	
synonymi	specificering	
	co-specificering	

Den första kategorin innehåller bl.a. identitet och synonymi med sina undergrupper. Nyström (2001: 39) fastställer att kategorin består av bindningar där ord eller uttryck med identisk referens återkommer i texten, t.ex. genom synonymi, pronominalisering eller modifiering. Nyström (2001: 40) hävdar vidare att identitetsbindningarna utmärks av att de bevarar textens innehållsliga linje medan de övriga bindningarna utvecklar den.

När det gäller de två andra grupperna är den lexikaliska formen inte lika viktig, anser Nyström (2001: 40), utan de olika relationerna mellan konstituenternas referens ger upphov till olika bindningstyper. Den andra gruppen omfattar bindningar som är byggda på semantisk släktskap, de olika leden står nämligen ”i någon etablerad semantisk relation till varandra” (ibid. 39). Leden kan t.ex. vara varandras motsatser eller de kan vara över- eller underordnade begrepp inom samma semantiska familj, konstaterar Nyström. Den tredje kategorin består endast av en bindningstyp, inferens. Inferensen skiljer sig som sagt från de övriga bindningstyperna eftersom den bygger på att läsaren uppfattar leden som relaterade till varandra, ”inte genom semantiskt släktskap, utan därför att vår erfarenhet av verkligheten säger oss att leden hör samman” (ibid. 39).

4.2.3 Starka och svaga bindningar

Ledin (1991: 11) konstaterar att bindningarna är olika starka och han presenterar följande hierarki för styrkan hos referensbindningar:

identitet

kontrast och synonymi

extension

inferens

Ledin (1991: 11) anser att identiteten är den starkaste bindningen. Det beror på att identitetsbindningarna är de mest självklara bindningarna, dvs. de bindningar som alla läsare urskiljer utan problem. Därför är det också naturligt att inferensen anses vara den svagaste bindningen. Utöver Ledin har även Källgren (1979) gjort upp ett förslag till hierarki för bindningstyperna. Hierarkin baserar sig på bindningars styrka och ser ut som i figur 1:

Figur 1. En hierarkisk ordning av bindningstyperna. Efter Källgren (1979: 81).

		<i>komparation</i>			
<i>id</i>	<i>mod id</i>	<i>kontrast</i>	<i>spec</i>	<i>hyp</i>	<i>inf</i>
		<i>synonymi</i>			

Också Källgren (1979: 81) fastställer att inferens är den svagaste bindningen i hierarkin eftersom ”de krav som måste vara uppfyllda för att inferensbindning ska föreligga inskränker sig till att de förbundna leden ska vara semantiskt associerade varandra”. När det gäller identitet måste alltså fler och strängare kriterier vara uppfyllda för att en relation kan klassificeras som identitet. Källgren (1979: 80) medger emellertid att hierarkin bygger på subjektiva graderingar. Därtill konstaterar hon (ibid. 82) att svagare bindningar ofta förekommer frekventare än starka bindningar. Hon fastställer att ”ju större andel av bindningarna i en text som är starka desto lättare är det att uppfatta de delar av innehållet som uttrycks genom textuella relationer, dvs. texten blir lättare att läsa och förstå ju fler och ju starkare bindningar den innehåller”.

Nyström (2001: 68) anser att det i praktiken är svårt att ställa upp en hierarki för olika bindningstyper utifrån deras styrka. Jag håller i stort sett med Nyström, särskilt när det gäller bindningar med undantag av identitet och inferens som ju är lättare att beskriva som stark eller svag än övriga bindningar. Men som det kommer fram i kapitel 4.2.4.1 förutsätter Ledins modell att man tar hänsyn till hierarkin. Därför har jag ändå använt Ledins förslag till hierarki för referensbindningar.

4.2.4 Referensbindning i EU-texterna

4.2.4.1 Analysprinciper

I denna del av min undersökning analyserar jag infobladen och faktabladen enligt den modell som Ledin presenterar i *Räknelära i stilistik* (1991). Utöver Ledin har bl.a. även Källgren (1979), Öberg (1997) och Nyström (2000a, 2000b, 2001) utvecklat sina metoder att analysera referensbindning i olika slags texter. Källgren (1979) specificerar i sin bok inte vilken typ av

texter hon utgår från utan beskriver dem endast som bruksprosatexter. Öberg (1997) vidareutvecklar Källgrens modell och försöker tillämpa den på elevtexter eftersom elevtexter vanligen är mer beskrivande än bruksprosatexter (Öberg 1997: 5). Nyström (2000: 10) utgår liksom Källgren ifrån ”de sambandsled som finns i texten och inte ifrån slutna klasser av sambandselement”. En viktig skillnad mellan Källgrens och Nyströms modeller är att Nyström inte har utvecklat någon inbördes hierarki mellan bindningstyperna vilket Källgren har gjort. Jag har valt Ledins modell eftersom den är enklare att följa än Källgrens modell och eftersom Öberg och Nyström har skapat sina modeller närmast för elevtexter.

Eftersom texterna i undersökningsmaterialet är relativt långa har jag beslutat att analysera ett avsnitt på ca 250 ord av varje text. Här skiljer analysprincipen sig således från principerna för analysen av läsbarheten och de lexikogrammatiska dragen men jag anser att detta inte vållar några problem för själva undersökningen. Enligt Källgren (1979: 68) hinner nämligen tillräckligt många drag uppträda inom ett sådant textavsnitt för att man skall kunna grunda en beskrivning och jämförelse på dem. Också Ledin (1991: 14) varnar för att måtten i hans modell är problematiska att använda i längre texter eftersom antalet ledfamiljer och sambandsled blir då stort och svårt att analysera. Jag har räknat 250 ord från varje texts början och tagit med alla ord som hör till den mening där det 250:e ordet finns. Huvudrubrikerna har inte räknats med, inte heller ingresserna. Mellanrubrikerna har jag tagit med eftersom de ligger mitt i texten.

Analysnivån i Ledins (1991: 11) modell är en syntaktisk mening. Jag utgår ifrån Anderssons (1993: 116) definition av mening enligt vilken ”en mening är den minsta enhet som fungerar som ett självständigt yttrande”. Vanligen börjar meningen med en stor bokstav och slutar med ett stort skiljetecken men efter Ledins modell har jag segmenterat t.ex. en mening med två huvudsatser med egna subjekt och predikat som två meningar. Som ett exempel kan nämnas ex. 104 där gränsen mellan de två syntaktiska meningarna går före konjunktionen *och*:

104) I oktober 1995 lämnade Lettland in sin medlemsansökan till unionen *och* i februari 2000 inledde unionen de officiella medlemsförhandlingarna. (FE)

Enligt Ledin (1991: 11-12) markeras endast den starkaste bindningen om det är möjligt att räkna flera förekomster av en ledfamilj i samma mening. Därtill markeras endast relationen till närmast föregående led. Alla möjliga ledfamiljer tas inte med i analysen utan det krävs att ledfamiljen består av minst två sambandsled. Ledin konstaterar också att verb som binds samman med varandra som sambandsled inte kommer med i analysen medan bindningar mellan verb och substantiv gör det som det framgår i samband med den modifierade identiteten i kapitel 4.2.2. Bindningar mellan tidsuttryck räknar Ledin inte som referensbindningar utan klassificerar dem som ett slags satskonnektion.

Ledin (1991: 11) fastställer att ”en analys av referensbindningen beskriver vilka företeelser i texten som hör ihop och hur företeelserna språkligt är förknippade med varandra”. Han presen-

terar två mått som kan användas för detta. Med *bindningstäthet* avser Ledin (1991: 13-14) hur många sambandsled genomsnittligt förekommer per en syntaktisk mening i texten. Bindningstätheten räknar man genom att dela antalet sambandsled med antalet syntaktiska meningar. Det andra måttet, *bindningsstyrka*, beskriver hur starka bindningarna är totalt. Formeln för detta är att antalet identitetsbindningar delas med antalet bindningar totalt. Ju närmare 1 kvoterna i bindningsstyrkan ligger desto starkare är bindningen enligt Ledin. Det är också möjligt att räkna såväl bindningstätheten som bindningsstyrkan hos varje ledfamilj men jag koncentrerar mig endast på kvoterna för hela textavsnitten.

4.2.4.2 Bindningstäthet

Enligt Ledin (1991: 13) avslöjar måttet bindningstäthet hur tätt bunden texten är. Ju fler referensbindningar det i texten finns, desto tätare har skribenten bundit konstituenterna med varandra. Av tabell 19 framgår bindningstätheten i undersökningsmaterialet.

Tabell 19. Bindningstätheten.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
sambandsled	33	44	41	44	33	30	29
synt. meningar	17	16	20	19	24	19	16
bindningstäthet	1,94	2,75	2,05	2,32	1,38	1,58	1,81

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
sambandsled	61	44	28	30	43	37	30
synt. meningar	22	20	18	15	23	15	17
bindningstäthet	2,77	2,20	1,56	2,00	1,87	2,47	1,76

Som tabellen visar skiljer sig ingen text avsevärt från de övriga texterna. Bland infobladen är det FB och bland faktabladen SA som innehåller flest bindningar per en syntaktisk mening (2,75 resp. 2,77). Den klart lägsta bindningstätheten av samtliga texter har FE där värdet är 1,38 medan det lägsta värdet för faktabladen har SC, 1,56. Skillnaden mellan infobladen och faktabladen är liten. Den genomsnittliga bindningstätheten är nämligen 1,98 för infobladen och 2,09 för faktabladen. Tyvärr finns det inga jämförelsesiffror som skulle belysa hur undersökningsmaterialet förhåller sig till andra texttyper.

Jag anser att såväl de finländska infobladen som de svenska faktabladen är välbundna eftersom ledfamiljerna hör nära samman. Ibland är det t.o.m. mycket svårt att besluta, till vilken ledfamilj ett sambandsled hör. Anledningen är naturligtvis att texterna handlar om ett begränsat men ändå omfattande ämne som EU, som behandlas ur ett visst perspektiv. De mest intressanta ledfamil-

jerna är de som kan kallas för *EU-länderna* och *EU* eftersom de på ett sätt har en gemensam referent. Tillsammans bildar de olika länderna ju Europeiska unionen. Jag har följt den principen i analysen att både *EU-länderna* och *EU* bildar sina egna ledfamiljer. Oftast är det därtill dessa ledfamiljer som upprepas hela textavsnitt igenom vilket också bidrar till att texterna känns välbundna.

4.2.4.3 Bindningsstyrka

Det andra måttet för referensbindningen är bindningsstyrka. Även här fattas det jämförelsesiffror. Av tabell 20 framgår hur bindningsstyrkan ser ut i undersökningsmaterialet. Gruppen identitetsbindningar består här av bindningar som klassificeras som identitet, modifierad identitet eller delidentitet. Även pronominalisering och antecedent hör till gruppen.

Tabell 20. Bindningsstyrkan.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
id-bindningar	19	17	20	34	12	18	13
bindningar	28	36	33	38	28	24	22
bindningsstyrka	0,68	0,47	0,61	0,89	0,43	0,75	0,59

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
id-bindningar	30	32	14	11	23	22	12
bindningar	51	36	21	23	35	30	24
bindningsstyrka	0,59	0,89	0,67	0,48	0,66	0,73	0,50

Ledin (1991: 14) konstaterar att ju närmare 1 kvoten ligger, desto starkare bindningen är i texten. Som tabellen visar är de analyserade textavsnitten relativt starka. FD och SB har båda det högsta värdet bland texterna (0,89) vilket betyder att nästan alla bindningar i dem kan klassificeras som identitetsbindningar. Gemensamt för dessa texter är att båda har ett par stora ledfamiljer som binds samman av identitet eller modifierad identitet. T.ex. FD har ledfamiljen *Turkiet* där alla elva sambandsled binds samman av identitet och i SB dominerar ledfamiljen *utvecklings-samarbete* med sina elva sambandsled som alla kan klassificeras antingen som identiska eller som modifierade identitetsbindningar. Det är ofta ledfamiljen *EU* och ibland också ledfamiljen *EU-länderna* som medför flera identitetsbindningar i texten.

Det är endast tre texter, nämligen FB, FE och SD, där under hälften av alla bindningar är identitetsbindningar (0,47, 0,43 resp. 0,48). Deras bindningsstyrka kan således kallas för svag. Som det har konstaterats i samband med bindningstätheten har FB flest sambandsled per syntaktisk mening och texten är således tät bunden. Sambandsleden binds emellertid endast sällan samman

av identitetsbindningar medan extensionella bindningar och synonymibindningar ofta förekommer. Detta är överraskande eftersom texten handlar om ett klart begränsat ämne, öppenheten och handlingars offentlighet i EU. Sambandsleden *öppenhet* och *offentlighet* förekommer emellertid ganska sällan i textavsnittet och endast ett par gånger i denna form. I andra fall har skribenten använt synonymer som *tillgång till institutionernas handlingar* samt modifierade versioner av *offentligheten*. I FE och SD är extensionella bindningar särskilt vanliga.

Den genomsnittliga bindningsstyrkan för infobladen är 0,63 och för faktabladen 0,65. Skillnaden mellan infobladen och faktabladen är således nästan obefintlig. Jag anser att man inte direkt kan kalla texterna för starka utan värdena är närmast varken låga eller särskilt höga. Den svagaste bindningen, dvs. inferensen, förekommer sällan i textavsnitten vilket stämmer med Nyströms (2000: 220) åsikt om att inferensbindningar inte är vanliga i faktaredovisningar. Enligt min åsikt är inferenserna i undersökningsmaterialet inte heller för svåra för läsaren. Orsaken är troligen att texterna är avsedda för allmänheten och därför har skribenterna tagit hänsyn till texternas innehåll och överskådlighet.

Som konstaterat anser Källgren (1979: 82) att texten blir lättare att läsa och förstå ju fler och ju starkare bindningar texten innehåller. Jämförelsen mellan lixvärdena (se kapitel 2.3.1) och bindningsstyrkan i de finländska och svenska EU-texterna visar att detta inte stämmer särskilt bra i mitt material. T.ex. FD med ett högt värde för bindningsstyrka (0,89) har det högsta lixvärdet (62), samma gäller för SB med det högsta lixvärdet (57) bland faktabladen och det högsta värdet för bindningsstyrkan (0,89). Däremot kan man se ett slags samband mellan ett lågt lixvärde och hög bindningsstyrka bl.a. i FA (lixvärdet 50, bindningsstyrkan 0,68), FC (lixvärdet 54, bindningsstyrkan 0,61), SC (lixvärdet 50, bindningsstyrkan 0,67) och SF (lixvärdet 51, bindningsstyrkan 0,73). Några säkra slutsatser kan jag emellertid inte dra i denna fråga eftersom lixvärdena gäller hela texter och bindningsstyrkan endast kortare avsnitt.

4.3 Tematik

4.3.1 Definition av begreppet tematik

Viktigt för texters sammanhang är växling mellan känd och ny information. Så konstaterar Nyström (2001: 85) och fortsätter att textens tematik, eller *tematisk bindning* som den också kallas för, är av den anledningen en viktig textbindande mekanism. Tematikens centrala begrepp är

tema och *rema* som kan betraktas som ”varandras motpoler i ett dynamiskt växelspel mellan givet och nytt” (ibid. 85). Enligt Hellspong och Ledin (1997: 84-85) avses med temat vad satsen eller meningen utgår från, den givna bakgrunden, medan remat är det den går vidare till och drar fram i förgrunden för en läsares uppmärksamhet. Temat är det man *talat* om i satsen eller meningen, remat är det man talar *om*.

Nyström (2001) nöjer sig emellertid inte med dessa gamla definitioner av tema och rema. Hon (ibid. 86) anser att man borde definiera temat som det som man utgår ifrån, dvs. det som läsare och skribent har gemensamt, när man sedan säger något nytt. Därtill framhäver Nyström att grundvillkoret för att ett tema skall kunna betraktas som tema är att det är känt för läsaren genom att skribenten tidigare har nämnt det i texten. Detta stämmer naturligtvis inte i textens början eftersom allt då är okänt. Därför förekommer det inte sällan att texter börjar med vanliga och allmänt kända företeelser, t.ex. med angivelser av tid och rum (ibid. 86). Typiskt för temat är att det är en nominalfras som står som fundament och ofta fungerar temat också som meningens subjekt (ibid. 86). Eftersom temat presenteras känt står det i regel i bestämd form eller som pronomen som anger att referenten tidigare har nämnts i texten. Att referenten är ett egennamn eller ett personligt pronomen avslöjar också att den är känd för läsaren (Hellspong & Ledin 1997: 85).

Motpolen till temat är remat. Nyström (2001: 87-88) beskriver remat som yttrandets fortsättning, det som man *säger* om det som man talar om. Det typiska remat är alltså motsatsen till temat eftersom det normalt står till i höger i meningen och inte är subjekt. Om kärnan i remat är en nominalfras, står nominalfrasen i obestämd form (Hellspong & Ledin 1997: 85). Allt detta berättar för läsaren att han inte förväntas känna till referenten och att informationen således är ny. Även ett verb eller adverb kan fungera som rema. Nyström (2001: 88) påpekar att remat inte nödvändigtvis börjar i och med det finita verbet utan gränsen mellan tema och rema nästan alltid går antingen omedelbart före det finita verbet eller före den första nominalfrasen med ny referens som följer efter verbet. Viktigt för analysen av remat är att ta hänsyn till textens informationsinnehåll. Principen om att man börjar med det som är bekant, med temat, och fortsätter med det som är nytt, med remat, kallas för *tema–rema-principen* (Nyström 2001: 87-88).

Den tematiska bindningen är när besläktad med referensbindningen. Enligt Nyström (2001: 85) kan man t.o.m. säga att ”den tematiska bindningen innebär att led i ledfamiljer ges olika roller beroende på om de står som tema eller rema”. Analysen av den tematiska bindningen avslöjar således hur texten väver samman sina ledfamiljer, som Hellspong och Ledin (1997: 87) konstaterar.

I detta kapitel presenterar jag först olika tematyper samt analysprinciper för den tematiska bindningen. Därefter behandlar jag resultaten av analyserna.

4.3.2 Tematyper

En tematisk analys är ett sätt att analysera en texts informationsstruktur (Ledin 1991: 17). Analysen byggs ofta på endast två tematiska kopplingstyper som kallas för *temauppreppning* och *temaprogression*. Temauppreppning innebär att ”den kända information som inleder en mening direkt syftar på den kända information som inledde den föregående meningen” medan temaprogression betyder att ”den kända information som inleder en mening syftar tillbaka på den nya information (remat) som avslutade den föregående meningen” (Ledin 1991: 17). I sin analysmodell indelar Ledin (1991: 17) däremot tematiska kopplingstyper i två huvudgrupper som är *kopplade* och *introducerade teman* och som vidare indelas i undergrupper. De kopplade temana innebär teman som är kopplade till tidigare teman medan de introducerade temana inte är språkligt kopplade till tidigare teman.

Ledin (1991: 18-19) kategoriserar de kopplade temana i fem undergrupper efter hur kopplingen till ett tidigare tema eller rema ser ut. Han kallar undergrupperna för *identisk temauppreppning*, *modifierad temauppreppning*, *identisk temaprogression*, *modifierad temaprogression* och *sammandragning*. Den identiska temauppreppningen betyder enkelt att ”ett tidigare tema upprepas identiskt”. Temat upprepas vanligen med ett pronomen eller med en bestämd nominalfras. Som exempel kan nämnas ex. 105-107. I exemplen har kursiverats temat, som illustrerar ifrågasättande tematyp, samt ledet i föregående sats som temat syftar på. Annars gäller samma markeringsätt som presenterades i kapitel 4.2.2.

- 105) *Lettland* har fått Pharestöd jämte kompletterande EU-stöd för drygt 300 miljoner euro för sina anslutningsförberedelser. [...] *Lettland* uppfyller de politiska kriterier som unionen ställt upp för medlemskap. (FE)
- 106) Två av målen är regionala och *det tredje* horisontellt, dvs. *det* genomförs inom hela unionen med undantag för mål 1-områden. (FF)
- 107) *Regeringen* avgör hur många departement som ska finnas och vilka uppgifter de ska ha. *Regeringen* har ett kollektivt ansvar för EU-frågorna, liksom för alla andra frågor. (SA)

Den modifierade temauppreppningen innebär ”att ett tidigare tema upprepas med en modifierad betydelse eller form”, konstaterar Ledin (1991: 19). Nyström (2001: 88) tillägger att den tematiska bindningen och referensbindningen liknar varandra eftersom ”det är ordens referens som avgör om det föreligger en bindning, inte den lexikala formen”. Så är fallet i ex. 108-110 där skribenten mer eller mindre modifierar temana:

- 108) *I och med reformen av regional- och strukturpolitiken* komprimeras strukturfondernas mål och *samtidigt* minskas antalet gemenskapsinitiativ. (FF)
- 109) *Tio länder från det forna östblocket samt Cypern, Malta och Turkiet* har ansökt om EU-medlemskap och accepterats som blivande medlemmar. *Alla* kommer inte att ansluta sig samtidigt. (SC)

- 110) *EU* har dessutom ingått avtal med andra länder så att dessa till viss del omfattas av den fria rörligheten för varor, personer, tjänster och kapital. Men *det är bara medlemsländerna i EU* som kan vara med och bestämma om reglerna för den inre marknaden. (SF)

I det sista exemplet har skribenten använt utbrytning för att betona vem som verkligen bestämmer om reglerna. Enligt Ledins modell klassificeras hela ledet som tema vid utbrytning.

Den tredje undergruppen för det kopplade temat kallas för identisk temaprogession. Enligt Ledin (1991: 19) innebär den identiska temaprogessionen att ”ett tematiskt led upprepas identiskt som tema”. En menings rema blir således nästa menings tema genom att man använder ett pronomen eller en bestämd nominalfras. När det gäller den modifierade temaprogessionen upprepas ett tematiskt led med modifierad betydelse eller form. Exempel på den identiska temaprogessionen är ex. 111 och 112 och på den modifierade temaprogessionen ex. 113 och 114:

- 111) I stället för medlemskap rekommenderade EEC *ett associeringsavtal* med Turkiet och *det* undertecknades 1963. (FD)
- 112) Den senaste regeringskonferensen mellan EU-länderna pågick mellan mars 1996 och juni 1997 och resulterade i *Amsterdamfördraget*. [...] *Amsterdamfördraget* innebar förändringar på en rad områden. (SC)
- 113) I april 2000 godkände regeringen ett program mot korrruptionen, och myndigheternas verksamhetsmöjligheter har förbättrats i *denna fråga*. [...] *Problemets allvar* avspeglas också i att gruppen Transparency International, som undersöker förekomsten av korrruption bland tjänstemän och politiker, placerat Lettland på 57:e plats bland 90 länder. (FE)
- 114) Vid ett EU-toppmöte 1993 i Köpenhamn enades stats- och regeringscheferna om vilka *villkor som ska gälla för blivande EU-länder*. *Dessa så kallade Köpenhamnskriterier* innebär att det ansökande landet måste uppfylla vissa grundläggande villkor för att kunna bli EU-medlem. (SG)

Den femte undergruppen är sammandragning. Sammandragningen betyder att ”ett tema kopplas till flera föregående referenter eller meningar” (Ledin 1991: 19). Nyström (2001: 89) tillägger att med hjälp av sammandragning sammanfattas ett kortare eller längre resonemang innan ny information tillförs texten. Hon påpekar också att sammandragning är vanligast i utredande texter. Som exempel kan nämnas följande ex. 115 och 116 från faktabladet SE vilka är de enda sammandragningarna i undersökningsmaterialet:

- 115) När Amsterdamfördraget trädde i kraft den 1 maj 1999 *blev asyl- och migrationsfrågorna en del av gemenskapsrätten*. Samtidigt *har Schengensamarbetet blivit en del av EU*. Detta gör flykting- och invandringspolitiken till en EU-fråga i högre grad än tidigare. (SE)
- 116) På Europeiska Rådets möte i Wien 1998, bestämdes att *ett område med frihet, säkerhet och rättvisa skulle upprättas*. Då bestämdes också att *större delen av det nödvändiga harmoniseringsarbetet ska vara klart i maj 2004*. När EU:s stats- och regeringschefer träffades i Tammerfors 1999, *gavs ytterligare politiskt prioritet åt arbetet med att harmonisera asyl- och invandringspolitiken*. [...] *Därför pågår just*

nu ett omfattande arbete inom EU för att utveckla gemensamma regler och miniminormer på asyl- och invandringsområdet. (SE)

Den andra huvudgruppen, de introducerade temana, har enligt Ledin (1991: 19-20) tre undergrupper som bildas efter vilken informationsstatus skribenten ger temat. Temat är alltså inte språkligt kopplat till tidigare tema (Ledin 1991: 17). Undergrupperna är *kontexttema*, *alltid aktuellt tema* och *nytt tema*. Kontextteman definieras som ”ett tema som introduceras och som skribenten markerar som känt från kontexten”. Skribenten väljer därför vanligen bestämda nominalfraser för att markera att temat är känt. Belysande exempel är ex. 117-121. Ex. 118 och 119 illustrerar också att en del av dessa kontextteman är egennamn.

- 117) *Relationerna mellan Ungern och Europeiska unionen* bygger på ett Europaavtal som undertecknades 1991 och trädde i kraft i februari 1994. (FC)
- 118) *Europeiska gemenskaperna och Lettland* ingick ett Europaavtal 1995 som trädde i kraft i februari 1998. (FE)
- 119) *Agenda 2000* syftar till en förnyelse av EU:s regional- och strukturpolitik, fastän målet för politiken under programperioden 2000-2006 är oförändrat. (FF)
- 120) *Regeringen* anser att utvidgningen är en unik möjlighet att skapa fred och säkerhet i Europa, som medför politiska, ekonomiska och miljömässiga fördelar för alla inblandade länder. (SG)
- 121) *De grundläggande målen med utvecklingssamarbetet* finns inskrivna i Unionsfördraget (se faktaruta). (SB)

Ledin (1991: 19) konstaterar att alltid aktuellt tema innebär ”de teman som alltid kan användas i en text”. Sådana teman inkluderar t.ex. många adverbial, obestämda pronomen samt första och andra personens pronomen. I mitt undersökningsmaterial förekommer bl.a. följande teman som kan klassificeras som alltid aktuella:

- 122) *I dag* har alla institutioner och nästan alla andra EU-organ liknande anvisningar. (FB)
- 123) *Man* kan visserligen i någon mån ställa sig tvivlande till stabiliteten i landets politiska system, eftersom den nuvarande regeringen är den tionde i ordningen sedan landet blev självständigt 1991. (FE)
- 124) *Fortfarande* är en stor del av EU:s utvecklingssamarbete inriktat på just AVS-länderna. (SB)
- 125) *Till exempel* är många av kandidatländerna unga demokratier med svaga ekonomier, där en stor del av befolkningen är sysselsatt i jordbruk. (SG)

Till nytt tema hör enligt Ledin (1991: 20) ”de teman som skribenten introducerar i texten och som han markerar som nya”. För att signalera ett nytt tema kan skribenten använda rubriker, obestämda nominalfraser, som också kan kombineras med en rematisering med hjälp av egentligt subjekt, eller emfatiska utbrytningar. Som exempel kan nämnas ex. 126-128:

- 126) *I en färsk rapport utarbetad av gruppen Transparency International*, som listar länder enligt förekomsten av korruption bland tjänstemän och politiker, placerar sig Ungern på 32:a plats bland 90 länder. (FC)
- 127) *Ett associeringsråd* tillsattes för att förvalta avtalet. (FD)
- 128) *På ett toppmöte i Köln i juni 1999* beslutade dock EU-länderna att de måste kunna utföra dessa insatser i egen regi. (SD)

Ledin (1991: 18) konstaterar att analysen av tematiken avslöjar det perspektiv som skribenten anlägger samt vilken information han väljer att använda som utgångspunkt för sina yttranden.

4.3.3 Tematik i EU-texterna

4.3.3.1 Analysprinciper

Liksom för referensbindningen är analysnivån för tematiken också den syntaktiska meningen (Ledin 1991: 17). Det finns emellertid vissa meningstyper som inte analyseras, dvs. meningar som inte kan användas i "något informationsdynamiskt syfte" och som räknas som icke temabundna meningar (ibid. 18). Sådana meningar är enligt Ledin frågor, eftersom deras ordföljd är fast, imperativsats, meningar som inte är satsformade samt framåtsyftande och textdisponerande meningar, vars betydelse Ledin emellertid inte närmare förklarar. I undersökningsmaterialet förekommer det flera rubriker som inte är satsformade samt en imperativsats, vilka alltså inte analyseras. Annars gäller här samma principer som i analysen av referensbindningen, också textavsnitten är desamma.

Enligt Ledin (1991: 18) gäller som huvudprincip för bisatser att subjektet i bisatsen räknas som tema. Sats där mer än en bisats står i fundamentet analyseras däremot inte eftersom satserna då ses som icke temabundna meningar. Rubriker räknar Ledin till tematypen nytt tema om de introducerar ett tema i texten. Tematiska kopplingar till rubriken i brödtexten räknas som temaprogression. Nyström (2001: 87) konstaterar att textens tematik hänger nära samman med referenternas lexikala form. Därför signalerar t.ex. växling mellan bestämd och obestämd form vad som presenteras som tidigare känt resp. okänt. I analysen av textens tematik bör man alltså vara uppmärksam på i vilken form ord presenteras, betonar Nyström (2001: 87).

De mått som Ledin (1991: 20) använder för analysen kallas för *kopplingstäthet*, *kopplingsstyrka* och *kopplingsdynamik*. Kopplingstätheten beräknas genom att man delar antalet kopplade teman med antalet teman totalt. Enligt Ledin (1991: 20) gäller här att ju närmare 1 kvoten ligger, desto tydligare markerat verkar skribentens perspektiv vara. Kopplingsstyrkan räknar man genom att

man delar antalet identiska temaupprepningar och temaprogessioner med antalet teman totalt. Här stämmer det samma som för kopplingstätheten, dvs. ju närmare 1 kvoten ligger, desto starkare är de tematiska bindningarna. Kopplingsdynamiken räknar man genom att man delar antalet temaprogessioner med antalet temaupprepningar. Ledin (1991: 20) konstaterar att om kvoten ligger över 1 dominerar temaprogessionerna. Detta betyder att texten har en hög dynamik eftersom skribenten ofta övergår till att tala om något nytt. Om kvoten ligger under 1 har texten låg dynamik.

4.3.3.2 Kopplingstäthet

Det första mått som Ledin (1991) rekommenderar är kopplingstäthet. Med måttet kan man utreda hur tydliga tematiska kopplingar skribenten har använt i texten eftersom utgångspunkten i måttet är antalet kopplade teman av alla teman. Av tabell 21 framgår hurdan kopplingstäthet de finländska och svenska EU-texterna har.

Tabell 21. Kopplingstätheten.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
kopplade teman	9	7	9	10	13	13	12
teman	15	15	19	18	23	19	14
kopplingstäthet	0,60	0,47	0,47	0,56	0,57	0,68	0,86

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
kopplade teman	13	8	6	6	11	9	6
teman	22	17	17	13	18	13	15
kopplingstäthet	0,59	0,47	0,35	0,46	0,61	0,69	0,40

Ledin (1991: 20) fastställer att ”ju närmare 1 kvoten ligger, desto tydligare markerat kan man anta att skribentens perspektiv är”. Perspektivet kommer i så fall tydligast fram i FG där värdet är det klart högsta bland alla texterna, 0,86. Värdet betyder att 86 % av alla teman i infobladet har tydliga tematiska kopplingar till tidigare teman, skribenten introducerar alltså inte så ofta nya teman. I FG dominerar modifierade temaprogessioner där temat blir temat i senare mening. Oftast är det ordet *princip* med olika bestämmningar som står i fundamentet och klassificeras som tema. Däremot finns det endast två introducerade teman i FG. Höga värden har även FF (0,68) och SF (0,69) vilka också har flera modifierade temaprogessioner.

Det allra lägsta värdet (0,35) visar SC där 65 % av alla teman introducerar nya teman. Faktatablattet ger således ett relativt sönderhackat intryck. De flesta temana i SC är kontextteman vilket betyder att skribenten presenterar temana som kända genom att använda bestämd form. T.ex.

skriver han att EU-länderna inledde *i början av året* en konferens även om han inte har nämnt året tidigare. Läsaren måste anta att skribenten menar år 2000 då faktabladet har publicerats. Därtill förekommer det några alltid aktuella teman som t.ex. *man* och *däremot*. Bland infobladen har FB och FC den lägsta bindningstätheten (0,47) vilket värde intressant nog även SB och SD (0,47 resp. 0,46) ligger nära.

Den genomsnittliga kopplingstätheten för infobladen är 0,60 medan de svenska faktabladen har kopplingstätheten 0,51. Det är således i infobladen där det klart oftare förekommer kopplade teman än introducerade teman. Jag anser ändå att både de finländska och svenska skribenterna borde ha använt mer kopplade teman för att göra sina perspektiv tydligare. Nu presenteras ofta redan i första meningen kontextteman som ju antas vara allmänt kända. T.ex. FA, SD och SE börjar med en mening där temat innehåller referenten *Amsterdamfördraget* som enligt min åsikt troligen är obekant för de flesta läsare. Man kan säga att texterna suger in läsaren direkt i sin egen värld och går rakt på sak i stället för att gå steg för steg.

4.3.3.3 Kopplingsstyrka

Med måttet kopplingsstyrka analyseras hur starka tematiska bindningar texten har. Principen är den samma som i fråga om kopplingstätheten: ju närmare 1 kvoten ligger, desto starkare är de tematiska bindningarna (Ledin 1991: 20). Tabell 22 presenterar värdena för infobladen och för faktabladen.

Tabell 22. Kopplingsstyrkan.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
identiska	1	3	1	3	3	2	2
teman	15	15	19	18	23	19	14
kopplingsstyrka	0,07	0,20	0,05	0,17	0,13	0,11	0,14

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
identiska	7	1	3	2	2	2	2
teman	22	17	17	13	18	13	15
kopplingsstyrka	0,32	0,06	0,18	0,15	0,11	0,15	0,13

Det första man lägger märke till är att värden för andelen identiska temaupprepningar och temaprogessioner verkligen är låga. Det så kallade högsta värdet har SA (0,32) medan de övriga faktabladen och speciellt samtliga infoblada visar ännu lägre värden. Bland infobladen är kopplingsstyrkan starkast i FB (0,20) vilket även är det näst högsta värdet i hela undersökningsmaterialet. Det lägsta värdet har FC (0,05) men FA (0,07) och SB (0,06) ligger inte långt efter.

Som Ledin (1991: 22) konstaterar i sin egen analys betyder de låga värdena att de tematiska bindningarna inte alltid är de starkaste och att läsaren därför mer aktivt måste använda sin kunskap om världen för att få sammanhang i texten. Till lycka för läsaren förekommer det ofta modifierade temaupprepningar och temaproggressioner i undersökningsmaterialet vilket betyder att läsaren har lättare att följa skribentens tankegångar även om identiska temaupprepningar och temaproggressioner används sparsamt. Som exempel på modifierade temaupprepningar och temaproggressioner kan nämnas ex. 129-133 som förekommer i följd i infobladet FG:

- 129) *Mellannivån* består av EG-rättens allmänna principer, varav en del är direkt baserad på EG-fördraget, medan andra bygger på EG-domstolens rättspraxis.
- 130) *Principerna vilkas rättsliga bas finns direkt uttalad i EG-fördraget* är 1) subsidiaritetsprincipen 2) proportionalitetsprincipen 3) lojalitetsprincipen och 4) diskrimineringsförbudet och 5) mer indirekt principen om rättssäkerhet.
- 131) *Principerna om bl.a. grundläggande rättigheter, god förvaltningssed och jämställdhet* har genom EG-domstolens tillämpningar också blivit allmänt fastställda principer för EG-rätten.
- 132) *Till EG-rättens centrala principer* hör dessutom ”de strukturella principerna”, såsom att EG-rätten är primär i förhållande till nationell lagstiftning och principen om lagbundenhet.
- 133) *De strukturella principerna* har dock inte lika stor ”styrkraft” när det gäller tillämpningen av lagstiftningen som de övriga ovan nämnda principerna.

I ex. 129 är temat *mellannivån* en modifierad temaupprepning och i ex. 133 klassificeras temat *de strukturella principerna* som identisk temaproggression till ”*de strukturella principerna*” i ex. 132. Annars handlar det om mer eller mindre modifierade temaproggressioner. I ex. 132 binds temat till *EG-rätten* i ex. 131, i ex. 131 hänger temat ihop med *EG-domstolens rättspraxis* i ex. 129 och temat i ex. 132 syftar på temat *principer för EG-rätten* i ex. 131. Jag anser att läsaren lätt ser relationerna mellan dessa teman och reman även om bindningarna inte är identiska. Om man använde identiska temaproggressioner i stället för modifierade temaproggressioner skulle det kanske inte vara läsarvänligare eftersom meningsbyggnaden kunde bli krångligare.

För infobladen är den genomsnittliga kopplingsstyrkan 0,12 och för faktabladen 0,16. Värdena är som jag har konstaterat mycket låga. Faktabladen kan emellertid beskrivas som starkare än infobladen när det gäller kopplingsstyrkan.

4.3.3.4 Kopplingsdynamik

Med kopplingsdynamik avser Ledin (1991: 20) hur ofta författaren övergår till att tala om ett nytt ämne. Om kvoten ligger under 1 handlar det om låg dynamik eftersom temaupprepningar då

dominerar i texten. Av tabell 23 framgår antalet temapgressioner och temaupprepningar i mitt undersökningsmaterial:

Tabell 23. Kopplingsdynamiken.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
temapgressioner	8	4	3	6	7	8	8
temaupprepningar	1	3	6	4	6	5	4
kopplingsdynamik	8,00	1,33	0,50	1,50	1,17	1,60	2,00

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
temapgressioner	9	6	2	3	6	8	5
temaupprepningar	4	2	4	3	3	1	1
kopplingsdynamik	2,25	3,00	0,50	1,00	2,00	8,00	5,00

Som tabellen visar finns det endast två texter (FC och SC) där kvoten ligger under 1 (0,50). I dessa texter dominerar alltså temaupprepningar jämfört med temapgressioner. I SD förekommer lika många temapgressioner som temaupprepningar. Det tycks emellertid vara så att författarna ofta presenterar nya ämnen genom att använda olika typer av introducerade teman i stället för att välja reman. T.ex. förekommer det elva introducerade teman i SC och tio introducerade teman i FC varav de flesta är kontextteman.

De övriga texterna har högre och t.o.m. mycket högre värden som FA, SF och SG (8,00, 8,00 resp. 5,00) har och här dominerar temapgressioner som ofta är modifierade. I dessa texter verkar skribenten växla ämnet oftare än i texterna med lägre värden och med fler temaupprepningar, åtminstone enligt måttet. Jämfört med i texterna med låg kopplingsdynamik, dvs. FC, SC och SD, förekommer det färre introducerade teman i FA, SF och SG vilket betyder att skribenterna här föredrar temapgressioner framför introducerade teman. Som ett exempel kan nämnas SF som har endast fyra introducerade teman och som ett extremt exempel FG med värdet 2,00 för kopplingsdynamik och två introducerade teman. Det tycks alltså vara så att ett lågt värde för kopplingsdynamik medför ett högt antal introducerade teman och tvärtom.

Skillnaden mellan infobladen och faktabladen är stor när det gäller den genomsnittliga kopplingsdynamiken. För infobladen är värdet 2,30 medan värdet för faktabladen är 3,11. Både infobladen och faktabladen har en text vars värde är 8,00 vilket betyder att detta höga värde inte snedvrider resultatet. Faktabladen tycks emellertid domineras av temapgressioner.

4.4 Satskonnektion

4.4.1 Definition av begreppet satskonnektion

Vid sidan av referensbindningen och tematiken bidrar även *satskonnektion* till textens koherens. Ibland kallas satskonnektion också för *konnektivbindning* eller *satskoppling*. Hellspong och Ledin (1997: 88) definierar satskonnektionen som ett logiskt samband mellan två meningar. Nyström (2001: 11) tillägger att satskonnektionen kan definieras som ”den explicita markeringen av samband mellan meningar och satser i texten”. Sambandet uttrycks av en språklig markör, *konnektiv*, som uttrycker hur satserna ska relateras till varandra (Nyström 2001: 11).

Nyström (2001: 100) konstaterar att en markerad satskonnektion i texten underlättar för läsaren att förstå vilket slags samband som råder mellan satserna. Hon tillägger att det är viktigast att markera satskonnektion då sambandet mellan satserna är mindre förväntat (ibid. 100). Annars är det möjligt att läsaren inte förstår vad skribenten vill meddela. Det finns två slags bindningar, *explicita bindningar* som uttrycks med konnektiver och *implicita bindningar* som är underförstådda (Hellspong & Ledin 1997: 89). Jag koncentrerar mig i denna undersökning på de explicita bindningarna.

Vilken typ av samband det är som råder mellan satserna anges som sagt av en konnektiv. Som konnektiver fungerar oftast konjunktioner (*och*), subjunktioner (*eftersom*) och konjunktionella adverbial (*därför*) men också nominalfraser (*anledningen till*), prepositionsfraser (*vid denna tidpunkt*), verb (*medföra*) och satser (*det beror på*) kan ibland klassificeras som konnektiver (Hellspong & Ledin 1997: 88; Ledin 1991: 23). Nyström (2001: 106) tillägger att konjunktioner, subjunktioner och konjunktionella adverbial är *grammatikaliserade konnektiver* medan *metaforiska konnektiver* är ord och uttryck som ibland kan fungera som konnektiver. De metaforiska konnektiverna kan man betrakta som omformuleringar av grammatikaliserade konnektiver.

Olika konnektiver används på olika sätt. Konjunktioner samordnar satser av samma slag, dvs. man samordnar antingen huvudsatser eller bisatser med hjälp av dem men inte huvudsatser med bisatser (Nyström 2001: 103). Vidare kan konjunktioner markera samband mellan ord och fraser men detta samband faller utanför satskonnektionen och således utanför den här undersökningen. För att förbinda huvudsatser med bisatser används subjunktioner, de underordnar nämligen bisatser till huvudsatser (ibid. 104). Konjunktionerna och subjunktionerna liknar emellertid varandra på så sätt att de alltid placeras mellan satser. De konjunktionella adverbialen kan däremot stå i huvudsatser t.ex. i fundamentet eller på adverbialplatsen efter ett eventuellt subjekt eller i bisatsen på satsadverbialplatsen närmast före det finita verbet (ibid. 104-105).

Konnektiver uttrycker som sagt olika samband mellan satser och de kan klassificeras efter sambandstyper. De olika konnektionstyperna presenteras närmare i följande kapitel. Efter det beskriver jag analysprinciperna för satskonnektion och hurdana resultat analysen har producerat.

4.4.2 Konnektionstyper

Nästan var och en forskare tycks ha ett eget system för att dela in konnektionstyper i kategorier. Jag har valt att följa Ledin (1991) vid kategorisering men använder ordet *konnektion* i stället för ordet *koppling* för att vara konsekvent med benämningar och för att undvika förväxlingar med begrepp i tematiken och satskonnektionen. Jag kompletterar kategoriseringen med åsikter från andra forskare eftersom Ledin beskriver och definierar grupperna relativt utförligt. Enligt Ledin (1991: 24) finns det sex huvudgrupper av konnektivbindning: en *additiv*, *temporal*, *adversativ*, *kausal* och *konditional konnektion* samt *övriga samband*. Dessa huvudgrupper med sina undergrupper presenteras nedan.

Som Ledin (1991: 24) konstaterar handlar additiv konnektion, eller *och-samband* som den också kallas för, om att ”skribenten adderar ny information till det tidigare nämnda”. Skribenten tillför bara det att de två förbundna satserna hör ihop och att det inte är frågan om temporal eller kausal samhörighet (Källgren 1979: 88). Vanliga konnektiver är *och*, *också*, *samt*, *därtill*, *dessutom*, *vidare*, *dels – dels*, m.fl. (Källgren 1979: 88; Holm & Larsson 1976: 124; Nyström 2001: 101). Belysande exempel i mitt undersökningsmaterial är ex. 134-136. I exemplen markeras endast den aktuella konnektionstypen.

- 134) Hela 23 fadderprojekt har inletts i Ungern *och* åtta nya skall startas enligt programmet för 2000. (FC)
- 135) Det återstår att se om *också* subsidiaritetsprincipen i samma omfattning kommer att utnyttjas av domstolen. (FG)
- 136) *Dessutom* ska respekten för mänskliga rättigheter och jämställdhet genomsyra utvecklingssamarbete. (SB)

Den additiva konnektionen har fem undergrupper enligt Hellspong och Ledin (1997: 89), nämligen *ordningskonnektion*, *alternativkonnektion*, *omformulering*, *specificering* och *spatial konnektion*. I ordningskonnektion ordnas satser i förhållande till varandra men ordningen är inte temporal eller kausal utan logisk på ett annat sätt (Källgren 1979: 89). Ordningen markeras med uttryck som *för det första*, *för det andra* och *dels*. Den andra undergruppen bildas av alternativkonnektion. Som namnet på konnektionen berättar anger alternativkonnektionen två eller flera alternativ (Källgren 1979: 88). Den vanligaste konnektiven är *eller* (Nyström 2001: 101). Den tredje undergruppen för den additiva konnektionen är omformulering eller *reformulering* som gruppen också kallas för. Med omformuleringen påpekar skribenten likhet eller skillnad mellan

olika satsers innebörd (Källgren 1979: 88) och denna signaleras med uttryck som *i stället, med andra ord* och *snarare*. Det förekommer inga exempel på ordningskonnektion eller reformulering medan alternativkonnektion används en gång i undersökningsmaterialet:

- 137) Det är till exempel inte tillåtet för Sverige att lägga högre skatter på ett franskt företag än ett svenskt, *eller* för svenska företag att ge högre lön till svenskar än personer från andra medlemsländer. (SF)

Den fjärde undergruppen till den additiva konnektionen är specificering. Specificeringen är på ett sätt en sammanslagning av Enkvists (1974: 195) konnektionstyper *specifikationskoppling* och *illustrativkoppling*. Enligt Enkvist sammanbinder hans specifikationskoppling satser ”vilka den ena fullständigar den andra genom att ge närmare detaljer”. Illustrativkopplingen ger däremot ”ett urval av de specificerande alternativen men inte den ena eller den fullständiga specifikationen” vilket skiljer illustrativkopplingen från specifikationskopplingen. Vanliga markörer för specificeringen, dvs. sammanslagningen av specifikationskopplingen och illustrativkopplingen, är *till exempel, bland annat, i synnerhet* och *nämligen*. Ex. 138 och 139 belyser specificeringen:

- 138) EG-domstolen har *bl.a.* i ett domslut ansett att man bör överväga att lämna ut delar av handlingar som innehåller uppgifter som skall hemlighållas. (FB)
- 139) *Till exempel* är många av kandidatländerna unga demokratier med svaga ekonomier, där en stor del av befolkningen är sysselsatt i jordbruk. (SG)

Enligt Hellspong och Ledin (1997: 89) är den femte undergruppen för den additiva konnektionen *spatial* eller *rumslig* konnektion. Jag anser emellertid att den närmast hör till samma kategori som temporal konnektion vilket också är Nyströms åsikt (2001: 102). Orsaken till detta är att den rumsliga konnektionen har mer gemensamt med temporala konnektioner än med additiva konnektioner eftersom den rumsliga och den temporala konnektionen används på samma sätt och placeras på samma plats i satsen. Den rumsliga konnektionen uttrycks med konnektiv som *där*. Som exempel kan nämnas följande:

- 140) Förstainstansrätten utfärdade för sin del i februari 2002 en dom, *där* det fastställdes att rådet utan grunder inte gett tillstånd att ta del av vissa berättelser och förteckningar som tillställts det. (FB)
- 141) Till exempel är många av kandidatländerna unga demokratier med svaga ekonomier, *där* en stor del av befolkningen är sysselsatt i jordbruk. (SG)

Den andra huvudgruppen av konnektionstyperna bildas alltså av temporal konnektion, *tidssamband* hos Ledin (1991: 24). Den återspeglar kort sagt händelsernas följd i tiden (Enkvist 1974: 192). Det kan vara frågan om händelsers samtidighet eller en händelse kan föregå eller följa efter en annan händelse (Liljestränd 1993a: 101). Vanliga markörer för den temporala konnektionen är bl.a. *sedan, innan, medan, samtidigt* och *därefter* (Ledin 1991: 24; Nyström 2001: 101). Ex. 142-145 visar den temporala konnektionen:

- 142) *I dag* har alla institutioner och nästan alla andra EU-organ liknande anvisningar. (FB)
- 143) Europeiska kommissionen lägger fram ett förslag till EU-gemensam lagstiftning, vilket *sedan* behandlas av medlemsländerna och Europaparlamentet *innan* ministerrådet fattar det slutgiltiga beslutet. (SA)
- 144) *När* unionen växer ställs nya krav på samarbetet. (SC)
- 145) *Samtidigt* har Schengensamarbetet blivit en del av EU. (SE)

Både Nyström (2001: 101) och Källgren (1979: 91) påpekar att den temporala konnektionen påverkar texter. Enligt Nyström är konnektionen vanlig i berättelser medan Källgren tillägger att det är vanligt att texter antingen nästan inte har någon tid alls, de är således på ett sätt "tidlösa", eller att de har en mängd uttryck för temporala förhållanden. Intressant med tanke på min undersökning är att Källgren anser att de "tidlösa" texter, där det alltså endast finns få eller inte alls tidsuttryck, "är ofta ganska abstrakta, statiska och med relativt opersonliga agerande".

Den tredje huvudgruppen är adversativ konnektion, som Ledin (1991: 24) kallar för *motsats-samband*. Konnektionen uttrycker enligt Källgren (1979: 88) att "det senare ledet är oväntat i förhållande till det tidigare". Enkvist (1974: 193) påpekar att adversativa konnektiver t.o.m. kan betraktas som attitydmarkörer eftersom de uttrycker att skribenten betraktar de kopplade satserna som en överraskande upplösning av en motsättning. Den adversativa konnektionen signaleras oftast av *men*. Vid sidan av *men* förekommer också konnektiver som *dock*, *emellertid* och *däremot* (Ledin 1991: 24). Ex. 146-149 visar adversativa konnektioner i undersökningsmaterialet:

- 146) Man har inlett utbildningen av tjänstemän, *men* det finns inte tillräckligt med pengar för den. (FE)
- 147) Agenda 2000 syftar till en förnyelse av EU:s regional- och strukturpolitik, *fastän* målet för politiken under programperioden 2000-2006 är oförändrat. (FF)
- 148) *Däremot* lyckades man inte hitta en lösning som alla kunde acceptera vad gäller röstreglerna i ministerrådet och kommissionens sammansättning i ett utvidgat EU. (SC)
- 149) Utformningen och omfattningen av detta skydd varierar *dock* mellan medlemsländerna. (SE)

Den fjärde huvudgruppen är kausal konnektion eller *orsakssamband*. Ledin (1991: 24) fastställer att den här konnektionen förekommer "när satsen är kopplade till varandra genom någon typ av orsak eller verkan". Holm och Larsson (1976: 121) tillägger att "den ena utsagan (orsak) kommer oss att med större eller mindre sannolikhet vänta den andra (verkan)". Den kausala konnektionen signaleras ofta av *eftersom*, *därför att*, *orsaken är* och *för*. Som exempel kan nämnas ex. 150 och 151:

- 150) *Därför* pågår just nu ett omfattande arbete inom EU för att utveckla gemensamma regler och miniminormer på asyl- och invandringsområdet. (SE)

- 151) *Eftersom* EU är en tullunion finns det inga tullar mellan medlemsländerna. (SF)

Den kausala konnektionen har en undergrupp, *konsekutiv konnektion* eller *följdsamband*, fastställer Ledin (1991: 24). Den signaleras bl.a. av *alltså* och *så att* i bisatser (ibid. 24) och t.ex. av *följden är*, *verkan är* eller *följaktligen* i huvudsatser (Liljestrand 1993a: 103). Exempel på den konsekutiva konnektionen är följande:

- 152) Turkiet måste också harmonisera sina regler om konkurrens- och tullskydd och skydd av immateriella rättigheter *så att* de överensstämmer med EU:s bestämmelser. (FD)
- 153) Vägen från förslag till beslut varierar *beroende på* vilken fråga det gäller. (SA)
- 154) EU har dessutom ingått avtal med andra länder *så att* dessa till viss del omfattas av den fria rörligheten för varor, personer, tjänster och kapital. (SF)

Hellspong och Ledin (1997: 89) tillägger utöver den konsekutiva konnektionen två undergrupper till den kausala konnektionen, nämligen *konditional* och *final konnektion* men enligt Ledins (1991: 24) modell betraktar jag den konditionala konnektionen som en huvudgrupp. Den finala konnektionen uttrycker avsikt och den markeras vanligen av *för att* (Hellspong och Ledin 1997: 89). Det finns endast ett exempel på den finala konnektionen i undersökningsmaterialet:

- 155) Landets förvaltning måste förstärkas och verksamhetsmetoderna effektiviseras *för att* man möjligast bra skall lyckas införliva unionens regelverk med den lettiska lagstiftningen. (FE)

Som jag har konstaterat ovan anser Ledin (1991: 24) att konditional konnektion eller *villkorsamband* bildar sin egen huvudgrupp bland konnektionstyperna. Holm och Larsson (1976: 119) fastställer att ”det som sägs i den ena satsen gäller under de villkor som anges i den andra”. Konnektionen anger således villkor. Konnektionen signaleras vanligen med *om* eller med en *ffk-sats*, dvs. med *frågeformad konditionalsats*, som är en huvudsatsformad konditionalsats (Ledin 1991: 24; Andersson 1993: 135). Möjliga markörer är också *på villkor att*, *förutsatt att*, *om* – *så* samt *en förutsättning är* (Holm & Larsson 1976: 119; Källgren 1979: 89). I mitt undersökningsmaterial förekommer det endast två konditionala konnektioner:

- 156) *Räknar man ihop* EU-ländernas gemensamma och medlemsländernas nationella bistånd så står EU för närmare 55 procent av världens totala bistånd. (SB).
- 157) *Om* det saknas gemensamma bestämmelser gäller huvudregeln att varor som godkänts i ett medlemsland också måste accepteras av de andra EU-länderna (så kallat ömsesidigt erkännande). (SF)

Den sista huvudgruppen är den grupp som Ledin (1991: 24) kallar för övriga samband. Den består av konnektionstyper som inte hör till någon av de ovannämnda kategorierna. Sådana konnektionstyper är enligt Ledin (1991: 24) t.ex. *koncessiv konnektion* (*omvänt villkor*) och *komparativ konnektion* (*jämförelsesamband*). Den koncessiva konnektionen uttrycker enligt Källgren (1979: 89) att ”något är för handen trots något annat som borde ha orsakat motsatsen” och den har stora likheter med den adversativa och kausativa konnektionen. Typiska konnektiver för

denna konnektion är *trots att*, *fastän* och *ändå* (Ledin 1991: 24; Hellspång & Ledin 1997: 89). Den komparativa konnektionen, som enligt Holm och Larsson (1976: 122) signalerar kontrast, bygger på jämförelse, som Nyström (2001: 102) tillägger. Konnektionen kan markeras med *som*, *än*, *på samma sätt* och *ju – desto* (Ledin 1991: 24; Nyström 2001: 102; Liljestrand 1993a: 100). Ex. 158 visar den koncessiva konnektionen medan ex. 159 och 160 belyser den komparativa konnektionen. I ex. 160 förekommer det också den koncessiva konnektionen som uttrycks med *å ena sidan – å andra sidan*:

- 158) Det råder brist på kompetent personal, och det finns till exempel obesatta domartjänster, *trots att* lönerna höjts. (FE)
- 159) De strukturella principerna har dock inte *lika* stor ”styrkraft” när det gäller tillämpningen av lagstiftningen *som* de övriga ovan nämnda principerna. (FG)
- 160) Proportionalitetsprincipen fungerar i båda riktningarna; *å ena sidan* måste staterna tillgripa *så* små undantag som möjligt, medan gemenskapsorganen *å andra sidan* måste använda sig av *så* lindriga åtgärder *som* möjligt när de inbegriper frågor som hör till medlemsstaternas befogenheter. (FG)

Det är möjligt att klassificera samma konnektiv på två eller flera olika sätt. Som exempel kan nämnas följande ex. 161 och 162:

- 161) *Men* kommissionen har *ändå* påtalat behandlingen av romerna. (FC)
- 162) *Men* det finns *också* undantag från principen om fri rörlighet, bland annat för att skydda miljön samt människors och djurs liv och hälsa. (SF)

I båda exemplen påverkar den adversativa konnektiven *men* på så sätt *å ena sidan* konnektiven *ändå* *å ena sidan* konnektiven *också* att de också känns som adversativa. Förändringen är särskilt tydlig i konnektiven *också* som ju oftast klassificeras som additiv konnektiv.

4.4.3 Satskonnektion i EU-texterna

4.4.3.1 Analysprinciper

Jag har valt att följa den analysmodell för satskonnektion som Ledin presenterar i sin *Räknelära i stilistik* (1991). I analysen koncentrerar han sig på explicit uttryckta konnektivbindningar. Analysnivån är satsen vilket betyder att man analyserar bindningar mellan huvudsatser, mellan bisatser och huvudsatser samt mellan bisatser (ibid. 23). Därtill analyseras tydlig satskonnektion med bl.a. nominalfraser och prepositionsfraser. I segmenteringen har jag följt Anderssons (1993: 116) definition av sats: satsen är ”uppbyggd kring ett finit verb och har vanligen också ett sub-

jekt”. Textavsnitten är de samma som vid referensbindningen och tematiken men de är alltså segmenterade annorlunda.

Ledin (1991: 23) konstaterar att konjunktionella adverb, konjunktioner och subjunktioner alltid signalerar en logisk koppling. Undantagen är allmänt underordnande *att*-satser och relativa bisatser som inte analyseras. Utanför analysen faller också tempusformer medan övriga tidsuttryck analyseras.

När textavsnitten är analyserade beräknar jag *konnektivtätthet* genom att dela antalet konnektivbindningar med antalet satser totalt. Jag räknar också hur ofta olika konnektivtyper förekommer i EU-texterna genom att dela andelen konnektiver i resp. typ med antalet konnektiver totalt. Båda måtten är hämtade från Ledin (1991: 24-25).

4.4.3.2 Konnektivtätthet

Analysen av konnektivtättheten i undersökningsmaterialet baserar sig på explicit uttryckta konnektivbindningar. Detta betyder att jag inte tar hänsyn till sådana bindningar som är implicita, dvs. sådana bindningar som är underförstådda och inte uttrycks med konnektiver. Därför blir antalet konnektivbindningar relativt lågt som det framgår av tabell 24.

Tabell 24. Konnektivtättheten.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
bindningar	8	11	9	7	13	6	14
satser	25	29	22	24	31	24	27
konnektivtätthet	0,32	0,38	0,41	0,29	0,42	0,25	0,52

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
bindningar	12	11	14	8	14	14	11
satser	34	26	31	24	27	24	27
konnektivtätthet	0,35	0,42	0,45	0,33	0,52	0,58	0,41

Som det framgår av tabellen finns det relativt tydliga skillnader mellan infobladen och faktablaken. Nästan alla infoblada visar lägre värden jämfört med faktablaken. De texter som klart skiljer sig från de övriga texterna med sina höga värden är SF, där det förekommer flest konnektivbindningar (0,58 konnektivbindningar), samt FG och SE (0,52 i båda texterna). Dessa texter innehåller alltså genomsnittligt en konnektiv i var annan sats. Det lägsta värdet av alla texter har infobladet FF (0,25) där konnektivbindningar förekommer verkligt sällan. Mellan faktablaken finns det inte så stora skillnader som mellan infobladen. SF har det högsta värdet (0,58) men SE

har ett nästan lika högt värde (0,52) och de andra faktabladen ligger inte långt efter. SD visar det lägsta värdet (0,33) vilket värde bland infobladen skulle vara bland de högsta värdena.

En orsak till den relativt stora skillnaden mellan de olika texterna kan vara meningslängden och hur den varierar. Som tabell 24 visar varierar antalet satser mellan 22 och 31 bland infobladen och mellan 24 och 34 bland faktabladen. Satserna är således genomsnittligt längre i infobladen än i faktabladen eftersom alla textavsnitt innehåller ca 250 ord. Därför skulle det vara intressant att räkna konnektivtätet i hela texter. Det är också intressant att de genomsnittliga värdena för konnektivtätet ligger så nära varandra även om den genomsnittliga meningslängden i infobladen troligen skiljer sig något från den i faktabladen. Värdet är 0,37 för infobladen och 0,44 för faktabladen vilket betyder att nästan hälften av alla satser i faktabladen har en konnektiv.

Jämförelsen mellan bindningstätheten, kopplingstätheten och konnektivtäteten visar att det inte finns något samband dem emellan. Om en text har låg kopplingstäthet har den varken hög bindningstäthet eller konnektivtätet eller tvärtom. Det enda samband som jämförelsen visar är att SC har både den lägsta bindningstätheten och kopplingstätheten bland faktabladen medan dess konnektivtätet är varken hög eller låg. Ytterligare har SF den högsta kopplingstätheten och konnektivtäteten samt en av de högsta bindningstätheterna bland faktabladen. Bland infobladen kan sådana samband inte hittas.

4.4.3.3 Konnektivtyper

Konnektivtäteten berättar inte allt om satskonnektionen i undersökningsmaterialet. Analysen av konnektivtyperna visar intressanta skillnader som det framgår av tabell 25. Tabellen visar endast resultaten av beräkningarna, dvs. jag har inte markerat själva antalen olika konnektivtyper.

Tabell 25. Konnektivtyperna.

	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG
additiv	0,25	0,45	0,44	0,86	0,46	0,50	0,36
temporal	0,25	0,27	–	–	0,15	0,17	0,14
adversativ	0,13	–	0,22	–	0,15	0,17	0,07
kausalt	0,38	0,09	0,33	0,14	0,15	0,17	–
konditional	–	–	–	–	–	–	–
övriga samband	–	0,18	–	–	0,08	–	0,43

	SA	SB	SC	SD	SE	SF	SG
additiv	0,58	0,36	0,29	0,38	0,21	0,43	0,27
temporal	0,17	0,27	0,29	0,25	0,50	–	0,55
adversativ	0,17	0,09	0,29	0,13	0,14	0,21	0,18
kausalt	0,08	0,18	0,14	0,25	0,14	0,29	–
konditional	–	0,09	–	–	–	0,07	–
övriga samband	–	–	–	–	–	–	–

Variationen mellan texterna och t.o.m. mellan infobladen och faktabladen är stor. Det första man lägger märke till är att konditionala konnektionsbindningar fattas i infobladen och att inget övrigt samband förekommer i faktabladen. Bland infobladen varierar antalet konnektivtyper tydligt eftersom FC och FD har tre resp. två konnektivtyper medan de övriga infobladen har minst fyra olika konnektivtyper. Konnektiver används ensidigast i FD där det bara förekommer additiva och kausala konnektiver. Bland faktabladen förekommer tre olika konnektivtyper i SG medan alla andra faktablad visar mer variation. Ingen text har emellertid alla sex konnektivtyper.

Det är tydligt den additiva konnektion som dominerar i mitt undersökningsmaterial. Fenomenet syns särskilt bra bland infobladen där ungefär hälften av konnektionerna är additiva konnektioner i FB (0,45 av alla konnektioner), FC (0,44), FD (0,86), FE (0,46) och i FF (0,50). Bland faktabladen visar endast SA och SF liknande andelar (0,58 resp. 0,43 additiva konnektioner av alla konnektioner). I tabell 26 visas hur konnektivtyperna varierar mellan de finländska och svenska EU-texterna:

Tabell 26. De genomsnittliga andelarna olika konnektivtyper.

	additiv	temporal	adversativ	kausalt	konditional	övriga s.
infobladen	0,47	0,14	0,11	0,18	–	0,10
faktabladen	0,36	0,29	0,17	0,15	0,02	–

Den additiva konnektionen överstiger alltså klart alla andra genomsnittliga andelar konnektivtyper. Det är intressant att det förekommer så många fler temporala konnektioner i faktabladen än i infobladen (0,29 resp. 0,14). Som jag konstaterar i kapitel 4.4.2 anser Källgren (1979: 91) det vara vanligt att texter antingen nästan inte har någon tid alls eller att de har en mängd uttryck för temporala förhållanden. När man jämför texterna med varandra ser man att det fattas temporala konnektioner i FC och FD samt i SF medan sådana förekommer i de övriga texterna. Dels är andelarna blygsamma som i FE (0,15), FF (0,17), FG (0,14) och i SA (0,17), dels är de mycket höga som i SE (0,50) och SG (0,55). Med mitt undersökningsmaterial stämmer Källgrens hypotes inte särskilt bra.

Som det framgår av tabell 26 är de adversativa och kausala konnektionerna nästa lika vanliga i infobladen (0,11 resp. 0,18) och faktabladen (0,17 resp. 0,15). Detta är intressant eftersom det helt fattas adversativa konnektioner i både FB och FD. Hellspong och Ledin (1997: 88) fastställer att adversativa och kausala konnektivbindningar ofta ger ett starkare och t.o.m. mer kontroversiellt sammanhang eftersom skribenten med dessa bindningar kan visa motsättningar, problem, förutsättningar, konsekvenser osv. I detta avseende verkar sammanhanget vara lika starkt i de finländska och svenska texterna eftersom andelarna adversativ och kausala konnektioner ligger så nära varandra. Additiva och temporala bindningar kan däremot vara svaga vilket beror på att ”i grunden signalerar de förra [de additiva och temporala bindningarna] inte mer än att det som sägs hänger ihop med det som sagts tidigare” (Hellspong & Ledin 1997: 88). Här är det svårare att visa om det är infobladen eller faktabladen som är svagare. Å ena sidan dominerar den additiva konnektionen i infobladen men å andra sidan är den temporala konnektionen klart vanligare i faktabladen. I själva verket fattas den temporala konnektionen helt i FC och FD.

5 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Syftet med min pro gradu-avhandling har varit att jämföra finländska och svenska EU-texter och utreda på så sätt om texterna skiljer sig från varandra, hur stora eventuella skillnaderna är och varför sådana uppstår. Jämförelser har jag gjort med hjälp av vissa språkliga egenskaper som gäller läsbarhet, lexikogrammatiska drag och textbindning. Därtill har jag gjort jämförelser med tidigare undersökningar när det varit möjligt. Materialet består av sju finländska infoblada och sju svenska faktablad som alla handlar om EU. Texterna är utarbetade och publicerade i Finland och i Sverige för att ge objektiv information om EU till allmänheten i resp. land. De finländska texterna är utarbetade av utrikesministeriets press- och kulturavdelning och de svenska texterna av utrikesdepartementets press- och informationsenhet. I undersökningen har jag analyserat texterna både kvantitativt och kvalitativt.

För att analysera läsbarheten har jag använt läsbarhetsformeln *lix* som Björnsson (1968) har utvecklat. Min subjektiva uppfattning före analysen var att faktabladen vore lättare att förstå än infobladen. Undersökningen bekräftar uppfattningen eftersom infobladen visar det högsta genomsnittliga *lix*-värdet (56,4) även om faktabladen inte ligger långt efter (52,0). Infobladen kan således klassificeras enligt Björnssons (1968) *lix*-tolk som mycket svåra och faktabladen som svåra. De enskilda texterna visar ganska stor variation. Bland infobladen varierar *lix*-värdena mellan 50 och 62 medan det lägsta värdet bland faktabladen är 50 och det högsta 57.

Som läsbarhetsfaktorer har *lix* meningslängd och andelen långa ord. Analysen visar att infobladen här överstiger värdena för faktabladen. Skillnaden är emellertid inte stor när det gäller den genomsnittliga meningslängden eftersom meningarna i infobladen genomsnittligt har 16,9 ord och faktabladen 16,5. Orsaken till långa meningar i alla texter är ofta flera relativa bisatser som fungerar som attribut. Den genomsnittliga andelen långa ord, dvs. ord som består av minst sju bokstäver, är också större i infobladen (39,5 %) än i faktabladen (35,5 %). En intressant iakttagelse är att enligt jämförelsen med värden som Björnsson (1968) anser vara typiska för olika svårighetsgrader är det andelen långa ord som höjer *lix*-värdet i undersökningsmaterialet. De genomsnittliga meningslängderna för mitt material är nämligen typiska för texter med *lix*-värdet 40, dvs. texter som kan klassas som medelmåttiga. Däremot är andelen långa ord i infobladen typisk för texter som klassas som mycket svåra och andelen i faktabladen för texter som klassas som svåra.

Analysen av andelen överlånga ord (ord med minst 14 bokstäver) i undersökningsmaterialet visar liknande resultat. Infobladen innehåller fler överlånga ord (7,5 %) än faktabladen (6,4 %) även om skillnaden inte är stor. Anledningen till de höga värdena tycks ofta vara att vissa överlånga ord upprepas flera gånger i texter. Både de långa och överlånga orden är oftast substantiv men det förekommer också flera adjektiv och t.o.m. verb som klassificeras som långa resp. överlånga. Med tanke på läsekreten vore det bättre om andelen långa ord var mindre eftersom långa ord ofta bidrar till att en text känns tung och svårläst. Å andra sidan kan skribenten skapa en innehållsrikare text med mycket information genom att använda långa ord som också ger variation i framställningen.

De lexikogrammatiska drag som jag analyserar berör lexikon och syntax i undersökningsmaterialet. När det gäller lexikonet undersöker jag andelen substantiv, verb, adjektiv och ord som slutar på *-ande/-ende*. Därtill har jag analyserat andelar olika typer av substantiv samt passivformer och verbs aktionsart.

Min undersökning visar att det finns vissa skillnader mellan de finländska infobladen och de svenska faktabladen när det gäller ordklassfördelning men att skillnaderna ändå är relativt små. De tydligaste skillnaderna kommer fram i olika slags substantiv. Enligt analysen är den genomsnittliga andelen substantiv av alla ord högre i infobladen (34,5 %) än i faktabladen (32,4 %).

Därtill förekommer fler adjektivsubstantiv och verbalsubstantiv i infobladen (7,7 % resp. 18,4 %) jämfört med faktabladen (3,8 % resp. 17,1 %). Det är emellertid intressant att den genomsnittliga andelen sammansatta substantiv av alla ord är högre i faktabladen (30,1 %) än i infobladen (26,4 %). Detta överraskar eftersom substantiv annars förekommer oftare i infobladen som ju också har högre andelar långa och överlånga ord till vilka sammansättningar i regel hör. Utgående från dessa resultat kan infobladen beskrivas som mer nominala, specifika och abstrakta texter än faktabladen. Infobladen är mer informationstäta, konstaterande och specialiserade texter.

En stor andel verb bidrar till att en text känns verbal i stället för nominal. En verbal text är ofta mer resonerande och informationsgles än en nominal text. Texterna i mitt material kan emellertid inte kallas för särskilt verbala. Den genomsnittliga andelen verb av alla ord är 15,1 % i infobladen och 16,2 % i faktabladen som således kan kallas för verbalare än infobladen. Verbens aktionsart påverkar också hur texten upplevs. Med statiska verb avses verb som uttrycker tillstånd eller anger mental aktivitet, dvs. de uttrycker känslor, tankar osv., medan dynamiska verb anger förändringar, processer eller punkthändelser. En hög andel statiska verb bidrar till att texten ofta känns specifik. Jämförelsen visar att andelen statiska verb är högst i infobladen där genomsnittligt 35,0 % av alla verb är statiska. Den motsvarande andelen för faktabladen är 33,7 %. Å andra sidan har infobladen genomsnittligt även fler dynamiska verb eftersom andelen för infobladen är 50,7 % av alla verb och för 49,2 % för faktabladen. Detta är möjligt eftersom vissa verb utesluts från analysen, t.ex. hjälpverben.

Ett språkdrag som gör intryck av en abstrakt text är en flitig användning av passiva verb, närmare sagt av s-passiv och omskriven passiv. Den genomsnittliga andelen passivformer (s-passiv och omskriven passiv) av alla ord är 3,0 % för infobladen och 2,7 % för faktabladen. Infobladen visar därtill en högre andel *man*-konstruktioner av alla ord, andelen för de finländska texterna är nämligen 0,6 % och för de svenska texterna 0,3 %. Analysen av andelarna omskriven passiv av alla passivformer avslöjar att omskrivna passivformer är klart vanligare i faktabladen än i infobladen (11,8 % resp. 7,9 %).

En hög procentandel adjektiv är typisk för beskrivande, litterära texter medan en enkel, realistisk stil ofta innehåller sparsamt med adjektiv. Därtill minskar kravet på opersonlighet antalet adjektiv som bidrar till att adjektiv är relativt fåtaliga i vissa texter i undersökningsmaterialet. Genomsnittligt innehåller infobladen 8,2 % adjektiv och faktabladen 9,9 %. Man kan således kalla faktabladen för mer beskrivande. De flesta adjektiv i undersökningsmaterialet kan beskrivas som tematiskt nödvändiga, dvs. att de direkt knyts till textens tema och författaren kan inte välja dem så fritt som tematiskt fristående adjektiv.

Att texten ger ett abstrakt intryck kan också bero på att den innehåller flera ord som slutar på suffixet *-ande/-ende*. Dessa ord är antingen verbalsubstantiv, particip eller prepositioner. Jämfo-

relsen visar att det är faktabladen som har fler ord som slutar på suffixet. Andelen är nämligen 1,8 % för faktabladen och 1,4 % för infobladen. Skillnaden överraskar eftersom infobladen innehåller fler verbalsubstantiv som ju ofta bildas med suffixet *-ande/-ende*.

I syntaxen spelar satsens fundament en central roll och jag har därför valt att analysera fundamenten i undersökningsmaterialet på tre olika sätt, dvs. den genomsnittliga fundamentlängden, andelen ettordsfundament och topikaliseringsgraden. Analysen av den genomsnittliga fundamentlängden avslöjar att fundamenten praktiskt taget är lika mångordiga i de finländska och svenska texterna, fundamenten i infobladen består nämligen genomsnittligt av 3,4 ord medan antalet ord i fundamenten är 3,3 ord i faktabladen. Skillnaden är nästan obefintlig här men när det gäller andelen ettordsfundament och topikaliseringsgraden ser det annorlunda ut. Andelen ettordsfundament av alla fundament är nämligen klart större i faktabladen (40,5 %) än i infobladen (33,6 %). Detta medför att meningarna i infobladen kan beskrivas vänstertyngre.

Topikaliseringsgraden avslöjar i vilken grad andra led än subjekt topikaliserats i texten. Det är intressant att topikaliseringsgraden bildar en av de största skillnaderna mellan texterna i undersökningsmaterialet och detta påverkar säkert hur läsaren upplever texterna. I infobladen saknar genomsnittligt 36,4 % av fundamenten subjekt medan motsvarande andelen för faktabladen är 27,8 %. Analysen visar också att man oftare topikaliserar adverbial i infobladen än i faktabladen även om skillnaden är relativt liten, andelen för faktabladen är 27,8 % och för infobladen 29,3 % av alla fundament. Vidare kan man konstatera att det finns fler objekt och predikativ i fundamenten i infobladen än i faktabladen där endast två texter innehåller sådana fundament.

Den tredje huvuddelen i min pro gradu-avhandling handlar om textbindning i de finländska och svenska EU-texterna. Här analyserar jag referensbindning, tematik och satskonnekction i undersökningsmaterialet. Referensbindning analyserar jag med hjälp av bindningstäthet och bindningsstyrka varav den förra avslöjar hur många sambandsled som förekommer per en syntaktisk mening och den senare hur starka bindningar texten har. Jämförelsen mellan infobladen och faktabladen visar att bindningstätheten i EU-texterna ligger nära varandra, den genomsnittliga bindningstätheten är 1,98 för infobladen och 2,09 för faktabladen. Skillnaden är lika liten i fråga om bindningsstyrkan där värdet är 0,63 för infobladen och 0,65 för faktabladen vilket betyder att faktabladen har litet starkare bindningar.

I fråga om tematiken koncentrerar jag mig på kopplingstäthet, kopplingsstyrka och kopplingsdynamik. Undersökningen avslöjar att infobladen och faktabladen skiljer sig klart från varandra när det gäller de tematiska bindningarna. För det första visar kopplingstätheten att kopplade teman är vanligare i infobladen än i faktabladen, värdet är 0,60 för infobladen och 0,51 för faktabladen. Detta betyder att temana i infobladen tydligare kopplas till tidigare teman och därför ser läsaren lättare vilket skribentens perspektiv är i texten. Skillnaden är mindre i kopplingsstyrkan där värdet för infobladen är 0,12 och för faktabladen 0,16. Detta betyder att faktabladen har

starkare tematiska bindningar, dvs. fler identiska temaupprepningar och temaprogessioner, jämfört med infobladen även om bindningarna i faktabladen inte i och för sig är skärskilt starka. För det tredje visar analysen att det finns en tydlig skillnad mellan infobladen och faktabladen när det gäller kopplingsdynamik som berättar hur ofta skribenten övergår till att tala om ett nytt ämne. Man jämför alltså antalet temaprogessioner med antalet temaupprepningar. Det genomsnittliga värdet för infobladen är 2,30 och för faktabladen 3,11 vilket betyder att temaprogessionerna klarare dominerar i faktabladen. Skribenten introducerar således oftare nya teman i faktabladen än i infobladen och skapar på så sätt dynamik i sin text.

Satskonnektion analyserar jag med två mått, med konnektivtäthet och med konnektivtyper. Konnektivtätheten är större bland faktabladen som genomsnittligt visar värdet 0,44 medan infobladen har värdet 0,37 vilket betyder att faktabladen innehåller fler konnektivbindningar per en sats jämfört med infobladen. En klarare skillnad kommer fram i analysen av olika konnektivtyper i undersökningsmaterialet. Additiva konnektioner dominerar såväl i infobladen som i faktabladen (0,47 resp. 0,36) jämfört med de övriga konnektionerna. Temporala konnektioner förekommer emellertid klart oftare i faktabladen än i infobladen (0,28 resp. 0,14). En orsak till detta är att två av infobladen saknar temporala konnektioner medan endast ett faktablad inte har några temporala konnektioner. Det är intressant att t.ex. den konditionala konnektionen helt fattas i infobladen och att två av infobladen saknar adversativa bindningar.

Som det ovan kommer fram har jag valt att analysera flera olika drag i de finländska och svenska EU-texterna. Orsaken till detta är att jag har velat utreda var skillnaderna mellan de finländska och svenska EU-texterna verkligen ligger. Därtill har jag velat göra en allsidig och även omfattande analys för att kunna kartlägga vilka egenskaper det lönar sig att undersöka vidare. På grund av min undersökning anser jag att textbindning och särskilt tematik och satskonnektion skulle vara de mest lovande forskningsobjekten i ämnet. Speciellt intresserar jag mig för olika modeller med vilka man kan analysera t.ex. textbindning i bruksprosatexter eftersom det idag fattas sådana modeller. Det finns emellertid några modeller för analys av referensbindning men de är närmast avsedda för elevtexter som naturligtvis skiljer sig från t.ex. bruksprosatexter. Utöver detta intresserar jag mig för ordförrådet i de finländska och svenska EU-texterna eftersom jag inte har behandlat ämnet i avhandlingen. Ordförrådet i infobladen och i faktabladen tycks nämligen ha vissa olikheter.

Som det framgår av resultaten finns det inte endast en eller två avgörande egenskaper som skiljer de finländska och de svenska texterna från varandra. Skillnaderna mellan infobladen och faktabladen uppstår däremot på flera ställen. Det är intressant att skillnaderna trots allt oftast är relativt små även om alla infoblad sannolikt är ju översatta från finska till svenska. Man kan emellertid påstå att skillnaderna mellan infobladen och faktabladen kumuleras så att infobladen kan beskrivas som mer abstrakta, nominalare och specifika texter med högre svårighetsgrad

medan faktabladen är mer konkreta, verbalare och allmännare texter med lägre svårighetsgrad. Faktabladen skulle således vara läsarvänligare. Detta betyder emellertid inte att de svenska texterna skulle vara bättre än de finländska. Båda har sina fördelar och nackdelar, sina starka och svaga sidor. När allt kommer omkring är huvudsaken att både finländare och svenskar får mer information om EU som påverkar vårt liv.

UNDERSÖKNINGSMATERIAL

Effektiv krishantering utmaning för EU. Faktablad om EU-samarbetet. Nr 8/2000. Utrikesdepartementet. Stockholm.

EU-delfinansiering inom regional- och strukturpolitiken. Infoblad 2/2000. Utrikesministeriet. Helsingfors.

EU:s asyl- och migrationspolitik. Faktablad om EU-samarbetet. Nro 14/2001. Utrikesdepartementet. Stockholm.

EU:s inre marknad. Faktablad om EU-samarbetet. Nro 11/2001. Utrikesdepartementet. Stockholm.

EU:s säkerhets- och försvarspolitik och VEU. Infoblad 1/2000. Utrikesministeriet. Helsingfors.

Europeiska unionens utvecklingssamarbete. Faktablad om EU-samarbetet. Nr 12/2001. Utrikesdepartementet. Stockholm.

Med målet ställt på medlemskap i EU. Ett homogent samhälle är en stor utmaning för Lettland. Infoblad 3b/2001. Utrikesministeriet. Helsingfors.

Med målet ställt på medlemskap i EU. Ungern hör till eliten bland EU-kandidaterna. Infoblad 1b/2001. Utrikesministeriet. Helsingfors.

Regeringen och EU-arbetet. Faktablad om EU-samarbetet. Nr 5/2000. Utrikesdepartementet. Stockholm.

Regeringskonferens om framtidens EU. Faktablad om EU-samarbetet. Nr 9/2000. Utrikesdepartementet. Stockholm.

Relationerna mellan EU och Turkiet. Infoblad 3b/1999. Uppdaterat 8/2000. Utrikesministeriet. Helsingfors.

Subsidiaritetsprincipen. Infoblad 6/1999. Utrikesministeriet. Helsingfors.

Utvidgningen högst på EU:s dagordning. Faktablad om EU-samarbetet. Nro 10/2000. Utrikesdepartementet. Stockholm.

Öppenhet och handlingars offentlighet. Infoblad 10b/1997. Uppdaterat 11/2002. Utrikesministeriet. Helsingfors.

LITTERATUR

- Andersson, E. (1993). *Grammatik från grunden. En koncentrerad svensk satslära*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 24. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Björnsson, C. H. (1968). *Läsbarhet*. Stockholm: Liber.
- Cassirer, P. (2003). *Stil, stilistik & stilanalys*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Edgren, H. (2000). Hot och verklighet. Om EU-svenskan som hotbild. I: Melander, B. (red.). *Svenskan som EU-språk*, s. 77-99. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Edgren, H. (2001). Svenskan i EU och EU på svenska. I: *Svenskans beskrivning 24*, s. 69-80. Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Ekerot, L.-J. (2000). Riktig EU-svenska. Nygamla Wellanderdygder i översättningsperspektiv. I: *Översättning och tolkning. Rapport från ASLA:s höstsymposium. Stockholm, 5-6 november 1998*, s. 105-116. Uppsala.
- Englund, B., Ledin, P. & Svensson, J. (2003). Sakprosa – vad är det?. I: Englund, B. & Ledin, P. (red.). *Teoretiska perspektiv på sakprosa*, s. 35-59. Lund: Studentlitteratur.
- Englund, B. & Svensson, J. (2003). Sakprosa och samhälle. I: Englund, B. & Ledin, P. (red.). *Teoretiska perspektiv på sakprosa*, s. 61-89. Lund: Studentlitteratur.
- Enkvist, N. E. (1974). Några textlingvistiska grundfrågor. I: Hultman, T. G. & Teleman, U. (red.). *Språket i bruk*, s. 172-206. Skrifter utgivna av Svenskläraryöreningen 153. Lund: LiberFörlag.
- Ewerth, S. (1996). Ska man skriva skall? Om bruket *ska-skall* i några dagstidningar de senaste decennierna. I: *Språket lever! Festskrift till Margareta Westman den 27 mars 1996*, s. 55-58. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 80. Stockholm: Norstedts.
- Grünbaum, C. (2001). Talspråkligt och skriftspråkligt. I: *Språkbladet*, s. 154-155. Stockholm: Bokförlaget DN.
- Gunnarsson, B.-L. (1982). *Lagtexters begriplighet. En språkfunktionell studie av medbestämmandelagen*. Lund: LiberFörlag.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, R. (1990). *Cohesion in English*. English Language Series. Title no 9. London: Longman.
- Hellspong, L. & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

- Henriksen, C. (1990). The Danish Language in the European Community. I: *Papers from the Twelfth Scandinavian Conference of Linguistics*, s. 128-140. University of Iceland.
- Henriksen, C. (1992). The Scandinavian Languages and the European Community. I: *Scandinavian Studies*. Volume 64, Number 4, s. 685-698.
- Holm, L. & Larsson, K. (1976). *Svenska meningar*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 7. Lund: Studentlitteratur.
- Hultman, T. G. & Westman, M. (1977). *Gymnasistsvenska*. Lund: LiberLäromedel.
- Jørgensen, N. & Svensson, J. (1991). *Nusvensk grammatik*. Malmö: Gleerups.
- Katto, K. (2002). *EU-information svårbegriplig?. En kvantitativ och kvalitativ studie av myndighetsinformation i EU-kontext*. Pro gradu-avhandling i nordiska språk vid Tammerfors universitet.
- Koivisto, J. (2002). *Lättläst och begripligt om EU?. En studie i svårighetsgraden hos EU-reportagen i två svenskspråkiga morgontidningar*. Pro gradu-avhandling i nordiska språk vid Tammerfors universitet.
- Källgren, G. (1979). *Innehåll i text. En genomgång av faktorer av betydelse för texters innehåll, uppbyggnad och sammanhang*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 11. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, K. (1978). *Modeller och metoder i textlingvistik*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 10. Lund: Studentlitteratur.
- Ledin, P. (1991). *Räknelära i stilistik*. Stencil.
- Ledin, P. (1998). Att sätta punkt. Hur elever på låg- och mellanstadiet använder meningen i sina uppsatser. I: *Språk och Stil. Tidskrift för svensk språkforskning*, 8/1998, s. 5-47.
- Liljestrand, B. (1993a). *Språk i text. Handbok i stilistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Liljestrand, B. (1993b). *Så bildas orden. Handbok i ordbildning*. Lund: Studentlitteratur.
- Liljestrand, B. & Arwidson, M. (1979). *Skrivstrategi*. Göteborg: Esselte Studium.
- Loman, B. (1964). Verbalsubstantiv på *-ning* och *-ande* i nusvenskt riksspråk. I: *Nutidssvenska. Uppsatser i grammatik*, s. 151-183. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lundbladh, C.-E. (1990). Processverb med tillståndsbetydelse. I: *Svenskans beskrivning 18. Förhandlingar vid Artonde sammankomsten för svenskans beskrivning*, s. 248-260. Lund: Lund University Press.
- Melander, B. (1987). Något om populärvetenskapliga texter och populärvetenskapligt språk. I: Gunnarsson, B.-L. (red.). *Facktext*, s. 104-124. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 18. Malmö: Liber.

- Melander, B. (1991). *Innehållsmönster i svenska facktexter*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 28. Uppsala.
- Melander, B. (1997). De små språken i den europeiska gemenskapen. I: *Språk och Stil. Tidskrift för svensk språkforskning* 7/1997, s. 91-113.
- Melander, B. (2000a). EU och svenskan – fördärv eller chans? I: Melander, B. (red.). *Svenskan som EU-språk*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30, s. 7-12. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Melander, B. (2000b). Politikersvenska men tjänstemannaengelska. I: Melander, B. (red.). *Svenskan som EU-språk*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 30, s. 100-143. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Melander, B. (2003). Språket i Europaparlamentet. En ordförandsstudie. I: Lönnroth, H. (red.). *Från Närpesdialekt till EU-svenska. Festskrift till Kristina Nikula*, s. 133-145. Tammerfors: Tampere University Press.
- Melander Marttala, U. (2004). Valet fritt mellan ska och skall. I: Aniansson, E. (red.). *Bästa språket. Ett urval artiklar ur Språklådan i Upsala Nya Tidning*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 35, s. 79-80. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Meriläinen, H. (1997). *Konnektorer i bruk. Finska abiturienters inläraresvenska ur ett textlingvistiskt och språkkontrasterande perspektiv*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 20. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nikula, K. (2000a). EU-metaforik. I: *Fackspråk och översättningsteori* 26, s. 279-289. Vasa.
- Nikula, K. (2000b). Jag vill leva i Europa? EU som nyordsgenerator. I: *Svenskan i Finland* 5, s. 189-202. Joensuu.
- Nikula, K. (2001). Är utrikesministeriets information om EU begriplig? En granskning av tre texter om EU. I: *Fackspråk och översättningsteori* 28, s. 199-209. Vasa.
- Nordman, M. (1986). *Verb och verbavledningar i vetenskapliga artiklar. Förekomst, funktion och betydelse*. Vaasan korkeakoulun julkaisuja. Tutkimuksia No 116. Vasa.
- Nordman, M. (1992). *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Nyström, C. (2000a). *Gymnasisters skrivande. En studie av genre, textstruktur och sammanhang*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 51. Uppsala.
- Nyström, C. (2000b). *Ledfamiljer och referentrelationer. En modell för analys av referensbindning tillämpad på gymnasisttexter*. FUMS Rapport nr 197. Uppsala.
- Nyström, C. (2001). *Hur hänger det ihop?. En bok om textbindning*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 32. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

- Näslund, H. (1991). *Referens och koherens i svenska facktexter*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 29. Uppsala.
- Platzack, C. (1973a). Korta meningar och läsbarhet. I: *Svenskans beskrivning 7*, s. 103-115. Helsingfors.
- Platzack, C. (1973b). *Språket och läsbarheten. En studie i samspelet mellan läsare och text*. Skrifter utgivna av Svenskläraryöningen 152. Lund: CWK Gleerup Bokförlag.
- Platzack, C. (1974). Om läsbarhet. I: Hultman, T. G. & Teleman, U. (red.). *Språket i bruk*. Skrifter utgivna av Svenskläraryöningen 153, s. 149-171. Lund: LiberFörlag.
- SAG 4 = *Svenska Akademiens grammatik 4. Satsor och meningar* (1999). Stockholm: Svenska Akademien.
- Sahlquist, Å. (1984). *Språkballongen. En bok om offentlig svenska för byråkrater och andra*. Stockholm: Liber Förlag.
- Sheikhi, K. (1998). *Offentligt språk i Sverige och EU – en jämförelse*. C-uppsats. Mälardalens högskola. Opublicerad.
- Strand, H. (1984). *Nusvenskt tidningsspråk. Kvantitativa studier av reportage i morgon-, kvälls- och veckopress*. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Svanlund, J. & Westman, M. (1991) Svenskans ställning vid europeiska integration. I: *Språkvård* 4/1991, s. 9-11.
- Svenska skrivregler* (1991). Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 77. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag.
- Svenska skrivregler* (2005). Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 82. Stockholm: Liber.
- Svensson, J. (1993). *Språk och offentlighet. Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 47. Lund: Lund University Press.
- Söderholm, P. (1993). Att mäta språkets komplexitet. I: *Svenskan i Finland 2*, s. 227-240. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 9. Jyväskylä.
- Teleman, U. (1992). Det svenska riksspråkets utsikter i ett integrerat Europa. I: *Språkvård* 4/1992, s. 7-18.
- Teleman, U., Forkner, M., Mitsell, H., Molin, B. & Wikman, I. (1973). *Åtta texter ur Dagens Nyheter. En läsbarhetsstudie*. Meddelanden från avdelningen för tillämpad nordisk språkvetenskap vid Lunds universitet 11. Lund: Lunds universitet.
- Thelander, M. (1970). *Fiktionsprosa och sakprosa. Jämförande stilanalys med kvantitativ metod*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 3. Lund: Studentlitteratur.
- Thorell, O. (1977). *Svensk grammatik*. Stockholm: Esselte Studium.

- Thorell, O. (1981). *Svensk ordbildningslära*. Stockholm: Esselte Studium.
- Vallhov, B. (1970). Olika kriterier för läsbarhet. En jämförelse mellan två metoder att mäta olika texters läsbarhet. I: *Nysvenska studier 50. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning*, s. 202-245. Uppsala.
- Westman, M. (1971). Läsbarhet. I: Molde, B. (red.). *Studier i dagens svenska*, s. 143-152. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 44. Stockholm: Esselte Studium.
- Westman, M. (1974). *Bruksprosa. En funktionell stilanalys med kvantitativ metod*. Lund: LiberLäromedel.
- Wikborg, E. & Björk, L. (1989). *Sammanhang i text. En empirisk undersökning och skrivpedagogiska konsekvenser*. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 20. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Åberg, G. (2002). *Handbok i svenska*. Stockholm: MånPocket.
- Åkermalm, Å. (1984). *Modern svenska. Språk- och stilfrågor*. Malmö: LiberFörlag.
- Öberg, H. S. (1997). *Referensbindning i elevuppsatser. En preliminär modell och en analys i två delar*. Svenska i utveckling nr 7. FUMS Rapport nr 187. Uppsala.

Internetkällor

- 1: Info Point Europa.
europa.eu.int/comm/relays/ipe/index_sv.htm. Hämtat 3/12 2004.
- 2: Europe Direct.
www.europa.eu.int/comm/relays/ed_sv.htm. Hämtat 21/4 2006.
- 3: Europainformationen.
www.eurooppa-tiedotus.fi/doc/sv/ei. Hämtat 21/4 2006.
- 4: Europe Direct i Sverige.
europa.eu.int/comm/relays/lists/relaysse_se.pdf. Hämtat 24/4 2006.
- 5: Engdahl, E. (2000). *Valet av passivform i modern svenska*.
www.ep.liu.se/ecp/006/007/ecp00607.pdf. Hämtat 25/3 2004.

infoblac

INFOBLAD
1/2000
FEBRUARI 2000

**EU:s
säkerhets-
och försvars-
politik och
VEU**

EUROPAINFORMATIONEN
UTRIKESMINISTERIET
PB 103, 00161 HELSINGFORS
TFN 09-1341 5905, FAX 09-1341 6477

www.eurooppa-tiedotus.fi

REGIONALA SERVICEBYRÅER
I LANDSKAPSBIBLIOTEKEN
Tfn 010-3456 700

**EU:S SÄKERHETS- OCH
FÖRSVARSPOLITIK OCH VEU**

VEU eller Västeuropeiska unionen (Union de l'Europe Occidentale UEO) grundades i mars 1948 med Bryssel fördraget som grund. VEU har i praktiken fungerat som maskineri för beredningen av unionens säkerhetspolitik, men efter de omorganiseringar som skall genomföras före utgången av detta år behövs VEU inte längre för att handla EU:s krishantering.

I Amsterdamsfördraget fastslås att EU kan besluta om att använda Västeuropeiska unionen (VEU) för att genomföra militära krishanteringsoperationer. Fördraget trädde i kraft i maj 1999. EU-länderna vill dock ytterligare effektivisera sin krishanteringsförmåga och utveckla unionen så att den också kan förbereda och genomföra nödvändiga operationer.

EU får nya strukturer

Vid Europeiska rådets möte i Helsingfors i december 1999 utstakades linjerna för utvecklingen av Europeiska unionens säkerhets- och försvarspolitik. Besluten grundade sig på de principer och mål som slagits fast i Köln i juni. I Helsingfors fattade man beslut om nya strukturer som skall inrättas inom unionen – en kommitté för politik och säkerhet, en militär kommitté, militärstab – utveckling av de militära resurserna, principer för tredje lands deltagande i

Europeiska unionens utvecklingssamarbete

Faktablad om EU-samarbetet
Nr 12 • januari 2001

EU är en av världens största biståndsgivare. Att minska fattigdomen i världen, att förebygga konflikter och att främja utvecklingsländernas integration i världsekonomin är grundläggande mål för unionens utvecklingspolitik. Sverige arbetar för att öka effektiviteten och kvaliteten i det gemensamma biståndet.

Utvecklingssamarbete har varit en del av EU:s arbete sedan gemenskapen (EG) bildades i slutet av 1950-talet. De grundläggande målen med utvecklingssamarbetet finns inskrivna i Unionsfördraget (se faktaruta).

Idag är EU en av världens största biståndsgivare. Förutom EU-ländernas gemensamma utvecklingssamarbete ger också varje medlemsland eget bistånd till utvecklingsländer och olika internationella organ som FN och Världsbanken. Räknar man ihop EU-ländernas gemensamma och medlemsländernas nationella bistånd så står EU för närmare 55 procent av världens totala bistånd.

Det är Europeiska kommissionen som ansvarar för genomförandet av EU:s utvecklingssamarbete. Beslut om vilken politik som ska styra utvecklingssamarbetet fattas vanligtvis av utvecklingsrådet som består av EU-ländernas biståndsministrar.

Ny biståndspolitik

I november 2000 antogs en ny politik för EU:s utvecklingssamarbete. Den nya politiken är anpassad efter internationella riktlinjer, bland annat OECD/DAC:s riktlinjer för fattigdomsbekämpning.

I den nya biståndspolitikens fastslås att fattigdomsbekämpningen är det övergripande målet för utvecklingssamarbetet. Andra områden som omfattas av utvecklingssamarbetet är miljö, regional integration, landsbygdsutveckling, demokrati och förvaltningsstöd. Dessutom ska respekten för mänskliga rättigheter och jämställdhet genomsyra utvecklingssamarbetet.

Bistånd på olika vägar

Biståndspengarna kanaliseras dels via EU:s reguljära budget och dels via den Europeiska utvecklingsfonden (EUF). Fonden är inte en del av den reguljära budgeten utan finansieras genom särskilda bidrag ifrån medlemsländerna.

Den första utvecklingsfonden skapades 1958 för att finansiera utvecklingssamarbetet med de sex ursprungliga EU-ländernas dåvarande kolonier i Afrika, Västindien och Stilla havsområdet (AVS-länderna). Fort-

farande är en stor del av EU:s utvecklingssamarbete inriktat på just AVS-länderna.

Från EU:s reguljära budget finansieras biståndet till länder i Asien, Latinamerika, Central- och Östeuropa samt Medelhavsområdet.

Cotonou-avtalet

Nyligen slöts ett nytt partnerskapsavtal mellan EU och de 77 AVS-länderna, det så kallade Cotonou-avtalet. Avtalet ersätter den fjärde Lomékonventionen och reglerar både handel och utvecklingssamarbete mellan EU och AVS-länderna.

Det nya avtalet löper på 20 år. Fattigdomsbekämpning är det övergripande målet för samarbetet. I avtalet läggs stor tonvikt vid att stärka mänskliga rättigheter, demokrati, rättsstat och god samhällsstyrning. Avtalet omfattar också en fördjupad politisk dialog mellan parterna som ska bidra till fred, säkerhet och stabilitet och främja en demokratisk utveckling.

Effektiviteten måste förbättras

År 1999 slutfördes en utvärdering av EU:s bistånd. Utvärderingen genomfördes av oberoende experter på uppdrag av kommissionen. Denna utvärdering pekade på allvarliga problem. Kritiken gällde bland annat effektivitet, öppenhet och samordning mellan medlemsländerna.

Inom kommissionen pågår därför nu ett reformarbete för att effektivisera organisationen, bland annat föreslås ökad delegering av arbetet till EU:s representationer i berörda länder. Kommissionen har fått i uppdrag av EU:s biståndsministrar att utforma en detaljerad handlingsplan för hur den framtida biståndspolitikerna ska genomföras i praktiken på ett effektivare sätt.

Det är viktigt att det sker en samordning av biståndsinsatserna, dels mellan medlemsländerna, dels mellan medlemsländerna och kommissionen. Det är också nödvändigt att anpassa EU:s övriga politik så att den inte motverkar den politik som finns på biståndsområdet.

Sveriges ordförandeskap i EU

Under Sveriges ordförandeskap i EU första halvåret 2001 kommer följande frågor att behandlas:

- *Reformer av EU:s utvecklingssamarbete.* Behovet av reformer är stort för att öka effektiviteten och kvaliteten i biståndet. Sveriges ambition är att på ett konstruktivt sätt bidra till den pågående reformprocessen så att EU ska kunna agera effektivt i solidaritet med de fattiga.